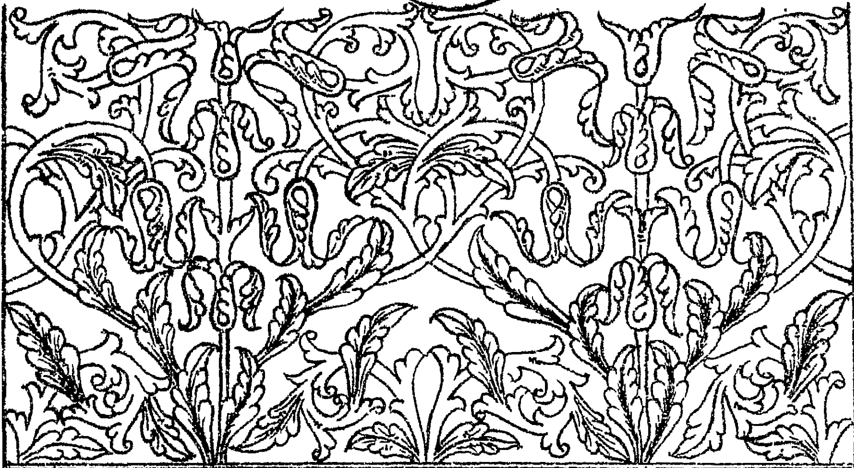
بیمن عون مطلق و فضل توفیق خدا طی جامعی نسخه

در مطبع سرکاری ریاست رامپور بطبع پوشید

بسم اللہ الرحمن الرحیم

نیست دنیا جائے راحت از غمش اے دل برآ
رخت ازیں دار المحن بردار و زیں منزل برآ

مزرع عقبیٰ ست دنیا نے مقر و عیش گاہ
تخم نیکی کشتہ زینجا باز مستعجل برآ

غرق باشی تا بکے در بحر فکر آب و نان
سر برآر از قعر دریا بر لب ساحل برآ

یاد کن روزے کہ باشد مرکبت دوش کسان
از تلاش اسپ و زین و ناقہ و محمل برآ

وہ چہ خوش گردد روان سوئے وطن مرد غریب
وقت جان رفتن تو ہم بے دل مشو خوش دل برآ

بعد مرگ آخر رود ایں قالب خاکی ز تو
قبل مرگ اے جان من از قید آب و گل برآ

باش محکوم خدا و تابع امر رسول
چند باشی زیر حکم نفس و شیطان دل برآ

دست پیرے گیر ورنہ رہبرت شیطان بود
طالب حق شو خدا را از رہ باطل برآ

مس ناقص از طفیل کیمیا زر می شود
اختیار صحبت کامل کن و کامل برآ

تا نمیری در جہان یابی چسان نام وصال
نیست شو از ہستی باطل بحق واصل برآ

پاس انفاس ست راہ سہل بہر یاد حق
ذکر ہو می گوی و ہر دم ہر نفس شاغل برآ

ایں نصیحت ہائے نیک از خود فضیحت نیست
بد مشو اے مستمع و ز طعن لا حاصل برآ

محفلے کاں خالی از ذکرِ خدا باشد تراب
مورِ رحمت نباشد زود زاں محفل برآ

خود بخود مے کشد نگار مرا
نیست در جذب اختیار مرا

حیف غم مے برد ز کار مرا
خبرے نیست غمگسار مرا

کے تواں داد جز بوصل قرار
دلِ بیتاب و بیقرار مرا

بخدا کرد آنقدر بے تاب
ایں دو گیسوئے تابدار مرا

ساقی اشک است از دو جرعہ مے
دعوئے زہد صد ہزار مرا

نتواں ماند در جہاں ناکام
ہست گر بخت کامگار مرا

برد ایں دعوے ہائے دور و دراز
طاقتِ صبر و انتظار مرا

ہمہ داغ ست در دلِ پر خوں
کرد عشقِ تو لالہ زار مرا

تشنہ طرزِ شستہ مے داند
قیمتِ شعرِ آبدار مرا

پیر روشن ضمیر مے داند
ہمہ پنہان و آشکار مرا

پیش مرشد چہ حاجت ست تراب
بہرِ اظہارِ حالِ زار مرا

دل چو در آستیں ست مار مرا
دشمنِ جاں ست در کنار مرا

عشقِ شیریں لبانِ تلخ سخن
مے کشد سر بکوہسار مرا

مردم از شوقِ دیدنش یارب
در رہِ یار کن مزار مرا

کار و بارم ہمہ بیار فتاد
نیست با غیر ہیچ کار مرا

با من آں زلف سازشے دارد
شب تار ست سازدار مرا

در دیارم ز بس کہ گردہ غریب
کس نہ پرسد دریں دیار مرا

یک غمِ دل دو شد دو گشت چہار
تا کہ شد چشم او دو چار مرا

سبحہ گردانیم بجذبِ تو کرد ‌ ‌ دست درکار و دل بیار مرا

کرد رسوا تراب در رہِ عشق
آخر ایں چشمِ اشکبار مرا

کند بلند ز جمشید فیضِ جام مرا ‌ ‌ دہد چو پیرِ مغاں دولت مدام مرا
سر ہرام ز خودے برد مدام مرا ‌ ‌ بملکِ جام کشد آرزوئے جام مرا
بشوقِ وصلِ تو گشتم کمالِ دیوانہ ‌ ‌ جنونِ پختہ دمید از خیالِ خام مرا
چو از لباسِ ملامت حجابِ خلق شدم ‌ ‌ کسے چگونہ شناسد ز خاص و عام مرا
ملاحتِ تو بزخمِ دلم نمک ریزد ‌ ‌ چہ خستہ مے کنی اے شوخ سبز فام مرا
مشو خجل کہ ترا کشتہ ایم بے تقصیر ‌ ‌ بس ست دیدنِ روئے تو انتقام مرا
ز خویش درگذرد ہر کہ در رہش گذرد ‌ ‌ چساں بیار رساند کسے پیام مرا

تراب قامتِ او بر سرم قیامت کرد
کجاست در رہِ او صورتِ قیام مرا

دیدہ باید دم بدم چشمِ سیاہِ یار را ‌ ‌ کز عیادت فرحت آید ہر دم بیمار را
غمزہ اش در عینِ مستی دل ز ہشیاراں رباید ‌ ‌ نسبتِ ہچشمیش کو نرگسِ سرشار را
کے پذیرد چارہ ز آبِ وعدۂ وصلت دلم ‌ ‌ شربتِ دیدار باید تشنۂ دیدار را
سایۂ بالِ ہما مشتاق را درکار نیست ‌ ‌ او بکوئے یار خواہد سایۂ دیوار را
جز غم و دردِ نہاں یا نالہ و شورِ فغاں ‌ ‌ حاصلے نبود ز خوباں عاشقِ لاچار را
حور و غلماں در جناں ہر چند مطلوب اند خوش ‌ ‌ من نخواہم از خدا جز آں پری رخسار را

دل کہ خلوت گاہِ یارِ دلستاں باشد تراب
دخل نتواں داد آنجا خطرۂ اغیار را

کے ز دنیا نفرت آید مردِ دنیادار را ‌ ‌ سگ ہمیشہ دوست دارد طعمۂ مردار را

قلبِ پُر وسواس را مشکل بود بے خطرگی
کے شود تسکیں بخلوت ساکنِ بازار را

از طبیعت دست کش و از شرع محکم پائے بند
تا قدم از جا نہ لغزد نفسِ بدکردار را

شامتِ اعمالِ مردم شد بلا را ساز دار
زجر و توبیخ ست حکمت طفلِ ناہموار را

مرد دانا را نباشد احتیاجِ تربیت
عقلِ خود باشد معلّم بالغِ ہُشیار را

بے تکلف نیک گردد اہلِ استعدادِ نیک
تازیانہ نیست حاجت اسپِ خوش رفتار را

ساغرے بخشد لبالب ساقیِ کوثر تراب
در جہاں ہر زاہدِ تشنہ لب و کم خوار را

فگند سوئے دل آویزِ تو بدام مرا
نمود زلفِ سیاہت سوادِ شام مرا

گر از حجاب بسویم نمی کنی نگہے
نہاں مشاہدہ فرما ز پشتِ بام مرا

خوشا شرابِ خرد نوشِ عشقِ سادہ دلاں
مباد داد بیک جُرعہ ننگ و نام مرا

بچشم اگرچہ نباید دمے رُخِ خوبت
بدل خیالِ تو باشد علی الدوام مرا

بجمع در ہستی یکجا کہ جمعِ ضدین ست
محال نیست بہ بیں سروِ کج خرام مرا

شود نصیبِ من آزادگی ز ہر دو جہاں
اگر ز روئے کرم خواند او غلام مرا

لبِ مسیح دمِ روح بخش یار تراب
گذاشت تا لبِ گور تشنہ کام مرا

با منِ بے سر و ساماں چو سرے نیست ترا
چشم مے پوشی و سویم نظرے نیست ترا

از خدا ترس کن اے کافرِ ترسا بخدا
مے کشی خلقِ خدا را خطرے نیست ترا

در دلِ سخت بُتاں ہیچ نہ تاثیر شد آہ
نالہ خاموش مزن دم اثرے نیست ترا

ایکہ خورشید وش و ماہ صفت ہر جائی
حیف در کلبۂ عاشق گذرے نیست ترا

والۂ حُسنِ خودی شیفتۂ خویش شدی
رُخ بجز آئینہ سوئے دگرے نیست ترا

وامِ صیّاد چساں گشت نصیبِ تو تراب
صیدِ بے بال و پری بال و پرے نیست ترا

چوں حیا در چشم و در دل خوی کیشش خوش نما
مثل چین آستین چین جبینش خوش نما

لب گزیدن ہائے جاناں بے ادائے حسن نیست
خط لعلش صورت نقش نگینش خوش نما

خوش رم آہو کہ باشد عین لطف و خوبیش
وحشت و شوخی ز چشم سرمگینش خوش نما

قامت بالائے او در حسن بالا دست شد
در چمن چوں سرو قد نازنینش خوش نما

ہمچو بلبل نالہ ہا سر کردہ ام تا دیدہ ام
رنگ گل در بر قبائے یاسمینش خوش نما

خوش گریباں چاک شد مجنوں ز دست لیلیٰ
چاک ہائش ہمچو چاک آستینش خوش نما

مے نماید ہالۂ مہتاب وش مارا **تراب**
زلف سنبل گرد روئے یاسمینش خوش نما

بصد شوخی کشیدم از رخ جاناں نقابش را
کنوں بے پردہ شد از من فزوں کردم حجابش را

عرق آلودہ رخسارش بہ بوسہ آرزو دارم
بکام خود رسانم کاش آں بوئے گلابش را

دم آغاز خط او ہزاراں نوجواں مردند
مپرس اے پیر واعظ عالم عہد شبابش را

بسوئے مست چشم خود نگاہے گر کند بالا
دو بالا نشہ گردد آں سیہ مست و خرابش را

شنیدم نفع مے یابد ز یار و آشنا عالم
پئے پابوسی او آشنا کردم رکابش را

[illegible] آہستہ حرفے گفت وقت عرض وصل من
نفہمیدم خطابا و نہ بشنیدم جوابش را

[illegible] عجب وجودے نیست ممکن را تأمل کن
بذات بحر قائم ہیں ہمہ موج و حبابش را

ببار

ہزاراں بار دامن مے فشاند بر مزار من
تراب از مشت خاک من نظر کن اجتنابش را

چو بالا کرد در گلشن نگار من قد بالا را
قیامت گشت قائم پا بگل شد سرو رعنا را

بگلشن آمدم ہرگز نخواہم چید گلہا را
چرا اے بلبلان مست سر کردید غوغا را

کجا باشد بت سنگیں دلاں را درد دل شکنی
اگر بشکست مینائی چہ غم شد سنگ خارا را

بہر کوئے تو مے سوزم تماشائے کند عالم
بیا ہمراہ خود اے مہ تو ہم بنگر تماشا را

نگاہے کرد چشم مست ساقی آنچناں سویم — کہ دیگر ہیچ پروایم نماندہ جام صہبا را

تو مہتابے گریبان تو نورے در بغل دارد — بزن در جیب خود دستے برآور ید بیضا را

تراب ایں نالۂ قم قم نباشد خالی از لذت
مگر شوق قیام او گلوگیر ست مینا را

با غیر بودن تو بر انجمن مرا — مانند شمع داد سر سوختن مرا

بس تنگ کرد آں بت غنچہ دہن مرا — خوں کرد غنچہ وار بشوق سخن مرا

از برگ گل بساز ردائے کفن مرا — کشتہ ست شوق دیدن آں گلبدن مرا

چوں لالہ دل بہجر تو گردید داغدار — چاکست در غم تو چو گل پیرہن مرا

چوں ظل قامتش نشوم دور ہیچ گہ — جائیکہ یار ماست تواں یافتن مرا

گر بعد مرگ از تو میسر شود وصال — در زندگی بمرگ تواں ساختن مرا

فارغ شدم ز تار گریبان چاک چاک — تا چند احتیاج شود دوختن مرا

قرباں شدم تراب بشیریں کلامیش
فرہاد کرد آں لب شکرشکن مرا

اے فراق تو ز تن برد توانائی را — کرد برباد ز دل صبر و شکیبائی را

بے تو آرام و قرارم ہمہ گشتہ است جدا — مرگ ہم نیست کہ گیرد غم تنہائی را

لب گزیدن بکند یار من از ناز و ادا — میکند مشق باین طرز مسیحائی را

اے دل از دست تو بدنام شدم در عالم — عشقت آورد بمن ایں ہمہ رسوائی را

ساقی از دور فلک چرخ زدم جام بدہ — باز یاد بکنم گنبد مینائی را

واعظا عقل میاموز مرا در سر عشق — گذرے نیست دریں محکمہ دانائی را

پا برہنہ چو تراب ست رواں در پے او
غیر مجنوں کہ کند قدر تہی پائی را

اے ترکِ جفا کیش مکش تیر و کماں را
قربانِ تو گردیم مکن قتلِ جہاں را

گر سوزِ غمش گویم و در گریہ کنم ساز
چوں شمع بسوزند و تراشند زباں را

اے غنچہ بایں عمرِ شبینہ چہ شگفتی
صبحے بہ تو ناگاہ رسد دستِ خزاں را

از گفتنِ واعظ نشو و ضبط سرِشکم
کارے نکند زورِ خسے بحرِ رواں را

تا نام و نشانِ تو نگردد ہمہ معدوم
مشتاق مشو جلوۂ بے نام و نشاں را

از صورتِ من عشقِ تو پیدا است چہ گویم
حاجت بہ بیاں نیست چنیں حالِ عیاں را

واقف نیم از رازِ حجابِ رُخِ جاناں
جز حق کہ سزد واقفِ اسرارِ نہاں را

ہے ہے کہ دلم خاک شد از تابِ رُخِ او
از جلوہ مہتاب نشد تاب کتاں را

آرام کجا قسمتِ عشاق تراب است
تا حق نکند رام دلِ سنگ بُتاں را

بے غمے شد زجہاں در غمِ جاناں مارا
کرد یک مشکلِ عشقش ہمہ آساں مارا

یافت از سوزشِ عشقش سخنم شورِ جہاں
کرد دیوانگیش صاحبِ دیواں مارا

خالی یک دم زخیالاتِ پریرویاں نیست
مے نماید دلِ ما چشمِ پری خواں مارا

خلق فرماں بریم کرد چو خوردیم غمت
داغِ تو گشت بدل مہرِ سلیماں مارا

سگِ کوئے تو زما ہیچ تعرّض نکند
عجبے ہست زغوغائے رقیباں مارا

غیر ازیں نیست تمنا چو بہجرت مردیم
با تو در حشر بود دست بداماں مارا

ساقیا دورِ تراب است بدہ جام شتاب
تا شود محو ہمہ گردشِ دوراں مارا

کو قدر بہ پیشِ تو وفا را
خاک است بفرقِ نقشِ پا را

بوسہ ز تو خواستم نداوی
محروم کسے کند گدا را

پائے تو بخوں در آمد از بس
پامال نمودہ حنا را

دریچه‌ای هست از خوشی بگشید [illegible]
ورنه جسم تو هر کی قدرت [illegible]
ای زاهد ناتوان قدم [illegible]

اگر تنگ [illegible] کشی قبا را
ار بازوی [illegible] گر اصنا را
[illegible] چه گرفته عصا را

در حال [illegible] با هم [illegible]
[illegible] بود [illegible] شما را

چرا فگند ساقی دستها در گردن مینا
نباشد [illegible] خالی از راز درون ما
ز کم ظرفی [illegible] چو دی [illegible]
نگه دارد [illegible] مستی ولیکن [illegible]

اگر خواهد [illegible] مستی در [illegible] گردن مینا
[illegible] گردیدن مینا
[illegible] ساقی و [illegible] ماندن مینا
بیا ساقی باده نوشان سر فرو افگندن مینا

شراب [illegible] دل ما [illegible]
[illegible] از طاق [illegible] مینا

که کرد دختر رز را [illegible] در مینا
[illegible] مجلس
[illegible]
[illegible]

[illegible] در مینا
[illegible] در مینا
[illegible] شراب در مینا
[illegible] مست [illegible] شراب در مینا

[illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible] خود را
[illegible]
[illegible]

[illegible] خود را
[illegible]
بخدا [illegible] خود را
[illegible] خود را

خمِ زلف تا بدستِ تراب بدہ از من
پئے دلبریِ عاشق کش این کمند خود را

بخدا چہ خودپسندی کند و چہ خودنمائی
اگر آشنہ نمائیم بہ بتِ خودپسند خود را

بخیالِ زلفِ پیچاں من و خاطرِ پریشاں
نہ ہم تراب از دل سر رشتہ شد خود را

وعدۂ وصل و انتظاری ہا
چشم بر راہ و اشکباری ہا

دم زنی از وفا دروں پیما
یا ستم عشق و دوستداری ہا

بے تو از شام تا سحر ما را
گشت ہمدم نفس شماری ہا

وحشتِ تشنگی بہ محشر نیست
تیغ او دارد آبداری ہا

دل بشوقش تراب میدارد
ہمچو سیماب بیقراری ہا

نالۂ دل بر درت بانگِ جرس باشد مرا
صحنِ گلشن بے رخت کنجِ قفس باشد مرا

روزی گردم سزاوارِ عقوبت ہا شوم
کے بجز دیدارِ تو جنت ہوس باشد مرا

بر نصیبِ خویشتن نازم کشم سر بر فلک
گر بپایت سر نہادن دسترس باشد مرا

بیدلی ہمدم شدہ تا از آہ و افغاں دم زنم
کاش فرصت از غمِ دل یک نفس باشد مرا

صفحۂ رخسارِ جاناں با خطِ خوشش وانمود
سبزہ و ریحاں بجائے خار و خس باشد مرا

کے بچشمِ سر نہ بینم جلوۂ او جا بسو
صورتِ او در بہشت و چپ و پیش و پس باشد مرا

اے کہ داری روز و شب چشمِ کرم سوئے تراب
یک نگاہِ لطف ز چشمِ تو بس باشد مرا

از طبیباں ہیچ ادای خوش نمی آید مرا
در طبیباں لب بیفشانی خوش نمی آید مرا

در چمن ہر چند باشد سیرِ گل ہا رنگ رنگ
تا تو در چشم نیائی خوش نمی آید مرا

تا نگاراں رحمتِ حقّے بوسہ پاشکر ہزن
اے سپہر آن نارسائی خوش نمی آید مرا

شاه از سختی سر زلف گره وا رسش مگیر — اینچنین عقده گشائی خوش نمی آید مرا

گو شراب آزادی و وارستگی دارم هوس
لیکن از دامش رهائی خوش نمی آید مرا

حسن را بر روی نعمتی شد عشق شد بر من بلا — او ندارد هیچ در روی حسن با بدر دهم مبتلا
تا به ضبط غم کجا نازک دلم پیر ضعیف — حال وهان اینک حدیث عشق گویم بر ملا
دل مصفا کے شود بے خاک بیزی ملک عشق — خاک مالیدم بر روی آستانم بهر جلا
بیش درویشان هر و بهر خدا دنیا طلب — در کف ایشان مجو گنجینه سیم و طلا

بے تکلف بے ضرورت کے روم آنجا شراب
خانهٔ اهل دول باشد مرا بیت الخلا

بهر دنیا جبهه سائی خوش نمی آید مرا — بر در شاهان گدائی خوش نمی آید مرا
گر شبی در کوی تو نالم گدایانه مگو — این صدای بی نوائی خوش نمی آید مرا
می گرفتم دامن جانان بشوقی گفت هان — نقطه بیگانه آشنائی خوش نمی آید مرا
کے روا دارم سفر بهر علاج درد عشق — یکدم از جانان جدائی خوش نمی آید مرا
از خودی فرعون خود را گشت ناری الجحیم — خودسری و خودنمائی خوش نمی آید مرا
ساغر می بر دستم داد شیخ جام گفت — از تو چندین پارسائی خوش نمی آید مرا

من چرا او هم در فقیری تخت خوش با دارم شراب
طمطراق پادشاهی خوش نمی آید مرا

با امید آنکه بوسم کف پای تو خود را — بر سر [illegible] خاک [illegible] تن خاک [illegible] خود را
ز دلم نرفت شوق خط سبز یار تا مرگ — نگذاشت شگفته دلی [illegible] خود را
ز دلم بزلف کافر بود رهی بجز چاک — سر [illegible] [illegible] [illegible] خود را
تو که عهد وصل بندی و وفای آن نیاری — بجهان نگاه دارم دل [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

ردیف الباء

آمد از [illegible] ... ز آب | چون [illegible] ز آب
مثل حباب [illegible] | [illegible]
فرصت [illegible] نسیم [illegible] | بنگر [illegible]
پیشتر که آب [illegible] | در بحر این غزل شده ما را سخن ز آب

[illegible]
[illegible]

قصه در بوستان گل [illegible] عندلیب | گوش دل [illegible] عندلیب
چون [illegible] | میرسد [illegible] عندلیب
[illegible] در مشام | نیست در فصل خزان جز این نوای عندلیب
[illegible] نیست خوش | می شود بی گل چمن ماتم سرای عندلیب
[illegible] دیده است | می توان کردن ز برگ گل ردای عندلیب
[illegible] تو چه نیست سنبل در چمن | دام بر دوش آمدی ای گل برای عندلیب
[illegible] رقیبان [illegible] چون عاشقان | کی نشیند زاغ در گلشن بجای عندلیب

کی نباشد یار از درد دلم محزون [illegible]
لاله هم دارد به سینه داغهای عندلیب

جان به لب آمد [illegible] طلب | [illegible] عاشقی [illegible] رضا طلب
یار [illegible] | [illegible] خون بها طلب

[illegible] تا شود [illegible] تو — قابل [illegible] خدا [illegible] شوق مدعا طلب

آنکه گوید وا ز جفا بوالهوس ست و بیوفا — عشق [illegible] پر جفا [illegible] طلب

حیف که واله توام هیچ نداری الفتم — طالب او خدا شود هر که بود خدا طلب

عقل اگر سلیم هست هرگز [illegible] — بهر سلوک راه حق مرشد رهنما طلب

گوش کن از لب [illegible] وحدت [illegible]
رحمت بجهان [illegible] راحت آن جهان طلب

نیست بیجا گر ترا در [illegible] سوی چپ — زانکه دل [illegible] چپ

راست بر دوشش ز گیسو تیغ بر دل میزند — [illegible] چپ

وه چه زلف [illegible] آفت جان و دل ست — [illegible] حلقه گیسو چپ

چونکه حوا گر وا ز ران چپ آدم ظهور — [illegible] باید بست بر بازوی چپ

تا نشستم بر دو زانو [illegible] گویا [illegible]
[illegible] حلقه گرد من از زانوی چپ

ردیف التاء

عاقبت رفتن ازین دار گذر در پیش ست — غافل از زاد [illegible] سفر در پیش ست

پیری [illegible] دست گریبان بجوانی [illegible] — وقت ضعف بدن و سمع و بصر در پیش ست

زود بیدار شو از خواب [illegible] سر بر دار — شب آخر شد و هنگام سحر در پیش ست

تا کجا [illegible] کار جهان خواهی بود — فرصتی گیر [illegible] کار دگر در پیش ست

لا تمدن بخوان درگذر از حب جهان — چشم بر بند که آفات نظر در پیش ست

[illegible] بهتر ازین نیست سخن — [illegible] شامت زر [illegible] در پیش ست

هر قدر مال بجا صرف کنی [illegible] بود — رایگان نیست که صد چند [illegible] در پیش ست

شاد بر صدر نشینی چه عجب شاد اے مسکین | آخر از خاک شدن زیر و زبر در پیش ست
گر دریں جا بسرت سایهٔ چتر ست چه لطف | تابش و تفتگیِ حشر بسر در پیش ست
کن نکوکاری و پرهیز ز بدکرداری | که بد و نیک ترا نفع و ضرر در پیش ست
گر بدنیا همه عمرِ تو بغفلت گذرد | بالیقیں داں که پس از مرگ سفر در پیش ست
عاقل آنست که دایم بدلش خوف بود | که پس از مرگ مهالک چه نگر در پیش ست
قبل مردن بخدا توبه کن و استغفار | ورنه هر جرم ترا وقتِ اثر در پیش ست

پاس انفاس کن و هیچ میندیش **تراب**
هر زرخِ پیر دمِ نزع اگر در پیش ست

زمن چه شد که دگر صرف صد عتابات ست | بزعم من برقیباں چرا مدارات ست
کناره کردم ازو چوں رقیب شد یکبار | که اجتماع نقیضین از محالات ست
ولا تو از صفتِ همکنار یار مپرس | نشسته در برِ جاناں رقیب بدذات ست
مرا بخاطرِ دشمن چرا ازنجا راند | که قدر ناکس و کس پیش او مساوات ست
چرا نه ترک ملاقاتِ تو کند عاشق | توئی و غیر کجا فرصت ملاقات ست
بگرد گنجِ رخش مارِ زلف حلقه زن ست | بحسن عارضِ او عالمِ طلسمات ست

تراب رفت بکویش ندید او سویش
زبیوفائی او در جهاں حکایات ست

پنجهٔ پیر نقش الله ست | کے ازیں راز هر کس آگاه ست
از یَدُ اللهِ فَوقَ اَیدِیهِم | شد یقینم که مرشد الله ست
هر که نگرفت دامنِ پیرے | طفل ناداں و مردِ گمراه ست
منکرِ پیری و مریدی را | حیف صد حیف و آه صد آه ست
هر که بے پیر پیرش ابلیس ست | ایں حدیثِ نبی در افواه ست

پیر آمد وسیلہ بہرِ نجات — پیر بگزیں کہ خواہ ناخواہ ست
پیرِ ارشاد و بیعت و خرقہ — ہمہ در کار اندریں راہ ست
پیر را صورتِ پیمبر داں — زانکہ او رہنمائے درگاہ ست
گرچہ پیر از مرید دُور بود — التفاتش ہمیشہ ہمراہ ست
پیر اگر حاضر ست در غائب — بہ یقیں از مرید آگاہ ست
با ادب پیشِ پیر باید بود — کو ز سر تا قدم ادب گاہ ست
بندۂ پیرِ دستگیر خودم — در جہانم بس ایں قدر جاہ ست

کے نہ نازم بہ بختِ خویش تراب
مرشدم کاظم شہنشاہ ست

ہر کسے از دل و جاں در طلبِ معشوق ست — عالم آگندہ ز شور و شغبِ معشوق ست
مرغ جانہا پئے ایں دانہ بدام افتادند — نقطۂ خال کہ زیبا لبِ معشوق ست
دل کہ در سینہ قرارے و سکونے میداشت — ہمچو دیوانہ رواں در عقبِ معشوق ست
ہر چہ محبوب بود خوب بود بد نہ بود — شوخی و ناز سراپا ادبِ معشوق ست
وا ویلی چہ قدر ناموری مجنوں را — شہرتِ عاشقِ زار از سببِ معشوق ست
بیدل و خستہ و مظلوم بود عاشقِ زار — دلبر و قاتل و ظالم لقبِ معشوق ست

بارک اللہ چہ خوش مے گذرد حالِ تراب
خوب سرشار ز جامِ طربِ معشوق ست

چشمِ ہر کس بسوئے معشوق ست — زانکہ ہر سمت روئے معشوق ست
نور و ظلمت کہ در شب و روز ست — از رُخ و تار موئے معشوق ست
بے خبر از خود ست مے دانم — ہر کہ در جستجوئے معشوق ست
شب کجا بودی اے نسیمِ سحر — کایں قدر در تو بوئے معشوق ست

کے تواں گفتنش دلِ خالی
گر پُر از آرزوے معشوق ست

خصلتِ عاشق ست عجز و نیاز
ناز بالطبع خوے معشوق ست

اشک باریِ عاشقِ صادق
چشمۂ آبروے معشوق ست

بهرِ خودبینی و خودآرائی
آئنہ روبروے معشوق ست

بوالهوس از مقامِ من چه خبر
خانۂ من بکوے معشوق ست

منکه از دوستانِ معشوقم
دشمنِ من عدوے معشوق ست

هرچه بے خود شراب مے گوید
آں همه گفتگوے معشوق ست

شبے کز ابروے آں مه جبیں خیال گذشت
دلم ز آرزوے جلوۂ هلال گذشت

هجومِ غیر نشد موجبِ تکدرِ تو
عجب که ز آمدنم در دلت ملال گذشت

قیامت آمد و آفت رسید بر سرِ من
چو از نگاهِ من آں سروِ نونهال گذشت

تو دوش دلبریِ غیر اندکے کردی
بخاطرِ منِ بیدل بسے ملال گذشت

بروزِ عید بغلگیرِ یار خواهم شد
باین اُمید چه گویم تمام سال گذشت

ز رشکِ مدعیاں سوختم نه پُرسیدی
که چوں تو سوختی و شب ترا چه حال گذشت

شراب بارِ خدا قادرست رنج مخور
که صبحِ هجر دمید و شبِ وصال گذشت

سراپایم همه تصویرِ یارست
مرا از هجر و از وصلت چه کارست

بیا اے بلبلِ شیدا بکویم
که در کویم همه باغ و بهارست

که داد از دے نویدِ وصلِ یارب
که دل چنداں بشوخی بیقرارست

بهر رنگے که بینی اوست موجود
نهاں بیرنگ در نقش و نگارست

چو غیرش نیست دیگر فی الحقیقت
کدامی دشمن و کو دوستدارست

بتے کہ سوئے من دامن کشاں رفت — بلا گردانش ایں مشتِ غبار ست
گشد در ہر نگاہم چشم مستش — مگر در عین ہستی ہوشیار ست
تراب از خود کنارہ کردہ بنگر
چساں معشوق با تو ہمکنار ست

دل کہ جز بیکسیش ہمنفسے ایں جا نیست — واقف از بیکسیش ہیچ کسے ایں جا نیست
ظالمانند دریں شہر ہمہ کجکلہاں — چوں کنم آہ کہ فریادرسے ایں جا نیست
از منِ دل شدہ یارب چہ شنید او کہ بگفت — جز دلِ نالہ زنِ تو جرسے ایں جا نیست
بعد عمرے بمن ایں عقدۂ سربستہ کشود — مرغ جاں را بجز ایں تن قفسے ایں جا نیست
برملا مے کند آں مغبچہ ام دعوت مے — خطرے محتسب و ہم عسسے ایں جا نیست
نقطۂ خال سیہ گر لبش نیست چہ غم — خوش مکانے شکرست و مگسے ایں جا نیست
جائے خوب ست بیا جلوہ نما در چشمم — غیر مژگان ترم خار و خسے ایں جا نیست
بے سواری کہ تراب ست رواں پیادہ او
بہ از آں راکبِ فیل و فرسے ایں جا نیست

گر بوطن ماندنم کیفیت و رنگ نیست — پاے مرا لنگ نیست ملک خدا تنگ نیست
گشت ز مکہ اگر ہجرتِ خیر البشر — تفرقہ از مولدم جائے غم و ننگ نیست
عالم و شیطان نفس جملہ عدوے من اند — بامن ازیں جملہ کو مستعدِ جنگ نیست
گلشن بے خار کیست خالی از آزار کیست — شیشۂ فانوس را کے خطر از سنگ نیست
دلبر صافی ضمیر گوئیش اینک تراب
آئینہ شاں در رویش شائبہ زنگ نیست

تشنۂ جان تا ست دل بے لبت آہ ایں چہ زیست — اے کہ لبِ لطیف تو چشمۂ آب زندگی ست
مست الست آمدی ناز پرست آمدی — تیغ بدست آمدی بہر خدا ارادہ چیست

یا بہر خودم نشاں یا ز درِ خودم بران   صاف جواب دہ مرا لب بکشا ارادہ چیست
دید چو آمد و شدم بر درِ خانۂ خودم   گفت بروں شو از درم در رہِ من میا بیست

گشت تغافلت مرا ایں عجب ست ماجرا
ہیچ نشد خبر تراب قتل کہ شد شہید کیست

غنچہ لبے بگلستاں آمد و خندہ زد نہفت   خندہ زدند بلبلاں کیں گلِ نو دگر شگفت
از الم فراقِ او در سرِ اشتیاقِ او   لحظہ دلم نیارمید لمحہ چشمِ من نخفت
قاصد مہربانِ من چوں برِ دلستانِ من   کرد بیان حال من ہیچ جواب آں نگفت
ابروئے تو باتفاق ہست ہلال و طاق   قوس قزح کجا شود با خمِ ابروئے تو جفت

خوب تراب یک قلم کرد ہمی غزل رقم
طبع مراست آفریں کیں درِ شاہوار سفت

اگر ز بوس و کنارت حصول ناکامی ست   کنوں بہ برِ تو نشستن مرا چہ بدنامی ست
لباس آب رواں نیست بر تنم از رشک   قبائے شبنمی و جامہ ترا اندامی ست
عجب کہ دلبری از ماہ ہم ز دل آرام   ترا کہ شیوۂ دلداری و دل آرامی ست
مکن بعشق بمن تہمتِ خللِ دماغ   خیال ہا بسرِ من ز چشمِ بادامی ست

ہلاک مے کند آں خط و زلف یار تراب
بعشق قاتل من ایں دو زنگی و شامی ست

دلے دارم گرفتارِ محبت   مریضِ عشق و بیمارِ محبت
طبیبا ز داروئے من دست بردار   علاجے نیست در کارِ محبت
نہ از خود ہوش دارو نے ز دیگر   چساں مست ست سرشارِ محبت
نباشد در و من محتاج تشخیص   ز عالم ظاہر آثارِ محبت
رخم زرد و لبم خشک و مژہ تر   سراپا ہست آزارِ محبت

تو واقفِ نیستی اے زاہدِ خشک
زرازِ عشق و اسرارِ محبت
ترا برعشق من روست و انکار
مرا صد گونہ اقرارِ محبت
زبس در عشق او بے اختیارم
نے ترسم ز اظہارِ محبت

ترابؔ ار خوش شود یا ناخوش از من
نخواہم کرد انکارِ محبت

ترابے وجہ در خاطر غبارست
دلِ من از تو صاف آئینہ وارست
مقرِ وصل شو با من خدارا
کہ دل بہرِ وصالت بیقرارست
بیا اے گل کہ از بہرِ تو بلبل
چو نرگس روز و شب در انتظارست
سزد گر زاہدم گیرد گریباں
کہ دامن گیرِ من زنّار دارست
پریشانی اگر عیب ست در عشق
پریشاں تر زمن عشقِ نگارست
بروصتیا و بلبل رامیا زار
کہ سیر و گلشن و فصلِ بہارست
مرا معشوق جز تو نیست دیگر
ترا مانندِ من عاشق ہزارست
بگویم لطف کن خواہی نخواہی
ترا در مہربانی اختیارست
بگو باری کہ بخشیدم گناہت
ہمی از تو دعایم بار بارست

خداوندا چو تو بندہ نوازی
ترابؔ از فضلِ تو امیدوارست

شہید در تیغش نہ سر فدا کردست
نماز فوقی خود را ز سرا دا کردست
خدا نہ از تو جدائی نصیب ما کردست
ز صبر و ہوش و قرار و خرد جدا کردست
کسے چہ داد و ہد وا ز کہ داد خواہ شویم
چہا ایں جفا و ستم برمن آشنا کردست
ز سینہ کادیِ تیرِ نگہ چہ نالہ کشم
کہ صد جفا بمن آں چشمِ سرمہ سا کردست
بیاد کن ہمہ خاکم خوش آمدی بوقت
مگر ترا خبر از حالِ من صبا کردست

هر بود همه خوں ریزیِ دلم کاین دل — مرا بچشم سیاہ و تو مبتلا کردست
جواں بعشق نگردد چگونہ واعظِ پیر — خیالِ قامتِ یارِ مرا عصا کردست

تراب وعدہ آں بے وفا درست مداں
ہزار بار بمن نقضِ عہد ہا کردست

موئے پیچیدہ بگوشِ تو چہ دل آویزست — زلفِ افتادہ بدوشت چہ بلا انگیزست
طاقتم کو کہ بآں ترکِ شوم چشم دوچار — کز پئے قتلِ جہاں تیرِ نگاہش تیزست
چشمِ بیمارِ تو زاں دم کہ در آمد بہ نظر — یکسر از خواب و خورِ خویش مرا پرہیزست
شوخیِ رنگِ حنا دستگہِ قتل فزود — ہاں نگاریں کفِ دستت چہ بلا خونریزست
بسکہ از فوجِ غم و دردِ تو خوردیم شکست — رقمِ حالتِ ما جملہ شکست آمیزست
صبح از زلف برآمد رُخِ ہندو بچہ — گفتم ایں شمس ز شامست نہ از تبریزست
دود آہے ز دلِ سوختہ ام سر بکشید — گرمیِ عشقِ تو در سینہ چہ آتش بیزست

دل بزلفش نہ دہی قیدِ فرنگست تراب
گو باعجازِ مسیحی صنمم انگریزست

درد و غم در دلم امانتِ اوست — داغ در سینہ ام ودیعتِ اوست
موجبِ زندگیِ من در عشق — کرم و لطف و مہر و شفقتِ اوست
جا نبے نیست خالی از ذکرش — ہر طرف در جہاں حکایتِ اوست
گر بخلوت نشست زاہدِ خشک — بے نصیبی ز لطفِ صحبتِ اوست
عشق بازی نمی گذارد دل — عاملے در پے ملامتِ اوست
بوسہ بر نے ہمی زنم کہ درو — اثرِ ہمدمی و قربتِ اوست
جلوہ آرائے دل تصورِ یار — رونق افزائے چشم صورتِ اوست
نتواں داشتن دریغ تراب — گر سرِ عاشقاں بحاجتِ اوست

سنبل بہ پیچ و تاب ز زلفِ سیاہ کیست	نرگس کشودہ چشم بشوقِ نگاہ کیست
در طوقِ عشق سرو اگر قمری ست قید	خود سرو ایستادہ ز یکپا براہ کیست
دل دادنش بعجز و نیاز از گناہ ہست	با ناز و عشوہ دلبری ما گناہ کیست
خوشحال گشتہ ہست جہانی ز لطفِ تو	رو ہم نگر کہ شاہد حال تباہ کیست
یاران نظر کنید و مرا زین خبر کنید	این کج خرام و کج نگہ و کج کلاہ کیست

در قتل گاہ او چو **تراب** از قضا رسید
روحش بدید و گفت کہ این بے گناہ کیست

زود آ کہ انتظارِ توام سخت شاق ہست	ہاں وعدۂ وصالِ تو خوش در فراق ہست
چشمم ہزار بین شود اے کاش بعد عمر	بسیار دیدنِ تو مرا اشتیاق ہست
تو ظالمی سوائے جفا نیست کارِ تو	لطفے کہ مے کنی بمن از اتفاق ہست
با یک دگر چو خانۂ زنبور خلق را	در ظاہر اتفاق و بباطن نفاق ہست
خم گشت ماہِ نو کہ نظیرش شود نہ شد	این خم بخوبی جہ ابروے تو طاق ہست
از چشم افتادہ چو اشکم بجوش شد	قدرش کسے نکرد کہ این طفل عاق ہست

زاہد چگونہ رغبتِ دنیا کند **تراب**
دیندار را بہ بانوے دنیا طلاق ہست

اے دل بکوئے یار رقیب ست چارہ نیست	جائے کہ سگ نشست گدا را گذارہ نیست
ہفت آب را کرانہ نمایانست در جہاں	در بحرِ بے کنار سرشکم کنارہ نیست
لختِ دلم چرا نہ بہ از زر گران رسد	سیماب گشتہ ہست دل پارہ پارہ نیست
اے شوخ سنگ دل بدلم سختی مکن	دارم شیشہ در برِ خود سنگ خارہ نیست
انجم ہم شدہ بہ شفق حلقہ بستہ اند	این سرخ چہرہ بر سرِ این گو شوارہ نیست
از گرمیش بسوخت تن ناتوان من	تن پنبہ ہست و کم دلِ من از شرارہ نیست

امشب دلا بنالہ چہ دستک ہمی زنی / اشکے چکیدہ است ز چشمم ستارہ نیست
صد بار این چنین ستم و جور کردہ / حاشا کہ واردات جفا یک دو بارہ نیست

در کشتن رقیب تراب استشارہ چیست
در کارِ خیر حاجت ہیچ استخارہ نیست

چون لبت سرخی و زیبا دہنت تنگی یافت / رانگان غنچۂ گل با تو چہ ہمرنگی یافت
خوب سرسبزیِ حسنِ تو برآورد خطت / صبح حسنِ تو عجب عالم شبرنگی یافت
حاصل بوسہ بہ نقدِ دل و جان دشوارست / لبِ لعلِ تو چنین قدر و گران سنگی یافت

وہ چہ زیبائے رخش کاکل و خال ست تراب
کشورِ حسن بہ امیرِ حبش و زنگی یافت

سر ز سنگِ کودکانِ کوئے آن دلبر شکست / سنگِ طفلان قیمتِ دامانِ دردسر شکست
بر دو چشم در فشانم آبروے سلک در / دانہ ہائے اشکِ من ہم قیمتِ گوہر شکست
در خیال آن سر مژگان بچشم خواب کو / کاوِ کاوِ یادِ مژگان خار در بستر شکست
چون نباشد سنگِ سختِ ہجرِ تو بر من گران / شیشۂ صبر و قرار و ہوشِ من یکسر شکست

اے ستمگر نیست این سخت جانیِ تراب
رنگِ آبِ تیغ تو از تندیِ جوہر شکست

شب چو بلبل بر شگفتن ہائے گل بگریید و رفت / صبح غنچۂ گل شد و بر گریہ اش خندید و رفت
دید چون دیوانگیش سخت زیبا در بمن / بخت سرگردان من گرد سرم گردید و رفت
سوئے من آمد چو با صد منت آن بیدادکیش / لحظہ ہم در بزمِ تو ننشست رویم دید و رفت
ماجرائے دل ہمی گفتم باواز بلند / پنبہ در گوش آمد و حرفے ازان نشنید و رفت
بلبلان کردند غوغائی و تاثیرے نکرد / در گلستان باغبانے آمد و گل چید و رفت
کے نباشم روز و شب از گریات اے چشم تنگ / ابرِ خوشتر آن بود کو ساعتے بارید و رفت

حیرتے دارم کدام از من خطا مشهود شد
چون نگاهش سوئے من افتاد پر رنجید و رفت

چشمِ او در مجلسم بیدل نمود و کس ندید
وه چه دزدیده نگاهِ او و دلم دزدید و رفت

مے تپیدم دوش در کویش تراب از دردِ دل
در دلِ او رحم آمد ماجرا پرسید و رفت

کجا مقابله بروئیش شدن مجالِ من ست
کشیده چین بجبین از پئے قتالِ من ست

زنم باہلِ کمال از قصورِ خود پہلو
که اعتراف بتقصیرِ خود کمالِ من ست

چرا نه ابروئے او دیده خوش شوم سرِ شام
که صبحِ عیدِ وصال ست و این ہلالِ من ست

سوائے عارض و زلفِ تو او نگارم نیست
ہمی بمدتِ عشقِ تو ماه و سالِ من ست

خدا شدن چه بود از خودیِ خود رفتن
نظر بفضلِ خدا کردن انفعالِ من ست

چه یار نسبتِ خود را بمن درست نمود
عبث بخود بنجر از وے دگر خیالِ من ست

چو نحنُ اقربُ منکم تراب قولِ خدا ست
ببین به آیۀ ناطق چه اتصالِ من ست

بسکه یارم آتشین رخساره دار و ساده روست
سبزه را عارض شدن بر عارضش او تاب کوست

غیر گفتارش نمی شنوم سخنہائے دگر
با من اے واعظ ترا ناحق ہزاران گفتگوست

بد نما طوقِ تو کے باشد منِ دیوانه را
بہرِ قمری خوشنمائی این قدر از طوقِ اوست

از ازل چون گل گریبان چاکم و دیوانه ام
بہرِ چاکِ پیرہن کے احتیاجم با رفوست

باطنت آلوده و دامانت از روئے ریا
زاہدا از بہرِ چه در ظاہر ترا این شست و شوست

چشمِ تو گویاست از غمزه نمی فہمد کسے
مردمِ بیمار را آہسته طرزِ گفتگوست

کاوشش از پیکان ندارد تیرِ او در سینه ام
از پئے جان و دلِ گم گشته ام در جستجوست

مے کنند جانان تماشائے تپیدنہائے صید
در سرِ کویش دلم وقفِ تپش در آرزوست

ذات را طالب کسے کم میشود غیر از صفت
عندلیبان را تعشق بر چمن از رنگ و بوست

از دهانِ تنگ تو شاید که بوئے یافته — ورنه غنچه این قدر چوں از خجالت سر فروست

کے تراب افتاده نبود در رهِ معشوقِ خود
همچو نقشِ پا بکویش خاکساری آبروست

چشمِ سیاهِ یار چه ترکِ ستمگرست — کز بهرِ قتل از مژه در دست خنجرست
هرگز جوانِ نیک بدنیا نکرد میل — کیں پیرِ زاله زنکه بسیار شوهرست
کے رخ کند بکسوتِ نگیں نگارِ من — مه را بپئے فروغ چه حاجت بزیورست
اشکم بچشم میچکد و مے فتد بخاک — ایں طفلِ نورسیده چه بیباک خودسرست

دل از تراب مے برد و هیچ باک نیست
یاراں نظر کنید کدام ایں دلاورست

از بهرِ قتلم ابروے قاتل چه خنجرست — موئے سیاهِ او همه چوں موئے جوهرست
در ملکِ بیخودی چه غریب اوفتاده ام — واقف نیم ز شاه و ندانم چه کشورست
در مشتِ خاکِ من شررے نیست جز دلے — وز آتشِ فراقِ تو جانم چو اخگرست
تا راه گم نکرد کسے خضر را نیافت — گمراهیم تمام بامید رهبرست
پروا ندارد از خضر آبِ حیات را — دل تشنهٔ توجهٔ ساقیِ کوثرست
گر دام گستری تو ز عالم خبر بری — خطِ نوشته در پر و بالِ کبوترست
چوں کلکِ من سیاه شد و سینه چاک چاک — زیں ناتمام قصهٔ عشقم بدفترست

حرفے نگو تراب ز صبر و سکوتِ او
دل نیست ایں که پاره و سیماب در برست

روئے هر بلبلی از چمن برگشت — تا ز گلگشت سروِ من برگشت
فاتحه خیر خواں که از اخلاص — یار برگشت بختِ من برگشت
بے وفا گفتم و رمید از من — دلبر از من بیک سخن برگشت

تا گذارش بکوی یار افتاد — زاهد از خلد بی سخن برگشت
شمع رو پوش شد ز پروانه — یک بیک رنگ انجمن برگشت
نو جواں گشت و حسن رفت ہنوز — او نه از من بکرد فن برگشت
بہر یک جوی شیر شیریں را — خاطر از بہر کوہ کن برگشت
یارب آں بدگماں چرا از من — عہد بشکست و دفعتاً برگشت
بہرِ خانہ خرابیِ عاشق — یار از رہ سوی وطن برگشت

چه خطا از تراب بیدل شد
که دلِ شیخ و برہمن برگشت

شورِ محشر ز قامتِ بالاست — خود ز قامت قیامتی برپاست
اہلِ دل کے اسیرِ او نه شود — کاکلش دام از پیِ دلہاست
عارضِ صافِ او چو آئینہ — حیف کز گردِ خط غبار آلاست
شانۂ یار را تواں بوسید — جل شانہ که خوب زلف آراست
عشق را لازم ست بدنامی — نیکنامی ز من نیاید راست
دُورم از زہد و ورع صد فرسنگ — رندیِ من عیاں ز سر تا پاست
محتسب را دلیلِ میخواری — در کفم جام و در بغل میناست
من از اں شوخ دیدہ حیرانم — با منش ایں قدر حجاب چراست

ہر کس از من نشانِ او پرسد
کس نه پرسد از او تراب کجاست

ابروی خوباں کمانِ دیگرست — تیرِ مژگاں را نشانی دیگرست
عشق را از آہِ گرم و سوزِ دل — شعلۂ دیگر دخانی دیگرست
قصہ ام از گوشِ دل باید شنید — سرگذشتم داستانی دیگرست

یار بر خاکم قدم فرسود و گفت
این زمین را آسمانے دیگرست

هر زمان از جور و ظلمِ تازه اش
با من او را امتحانے دیگرست

دلبری و دلفریبیش مپرس
هر ادایش داستانے دیگرست

چشم نرگس زلف سنبل روئے گل
صورتِ خوش گلستانے دیگرست

ضعف و پیری رنج و محنت درد و غم
گلشنِ تن را خزانے دیگرست

گو تعلق از بدن دارد دلے
مرغِ جان را آشیانے دیگرست

بلبلِ دیوانه را از شوقِ گل
هر نفس شور و فغانے دیگرست

مے گریزد عقل از میدانِ عشق
عشق را زور و توانے دیگرست

کے بسوئے کعبه عاشق رخ کند
قبلهٔ او آستانے دیگرست

دامِ دل شد حلقهٔ گیسوش تراب
تارِ مویش ریسمانے دیگرست

[illegible] دل و دینم این است
آنکه در فرقتِ او زار و حزینم این است

[illegible]
وال بر چهره که گوید بهشتِ حلیم این است

[illegible] بسنگ
آنکه آشفتهٔ یک طفل حسینم این است

[illegible] خود هم کرد چو مجنون شیدا
آنکه در عاشقیش خوار حزینم این است

[illegible] صد خانهٔ دل غارت کرد
آنکه از خطرهٔ او گوشه نشینم این است

زاهدان را طلبِ [illegible] باغِ جنان
کوچهٔ دوست جنان خلدِ برینم این است

[illegible]
آنکه بے او طرفِ باغ نه بینم این است

[illegible] را بر معشوق نشستن ندهند
با رقیبان همه تن باعثِ کینم این است

[illegible] اسما
غیر کو نامِ خدا نقشِ نگینم این است

گرچه سر تا بقدم وقفِ گنه هست تراب
حق غفور است و کریم است یقینم این است

بهتر ز گهر بچشم اهل نظر ست
پامال کنند و آبرویش بر باد
ناصح ز نصیحت تو او را چه سود
یکبار [illegible] کو

این طفل سرشک [illegible] تخت بصرست
ریزند بخاک گرچه لعل و گهرست
آنرا که هوای عشق بازی بسرست
بی شبهه [illegible]

از بهر خدا کسی نرنجد ز شراب
پاکیش اگر آن [illegible]

تابان ز رخ یار من [illegible]
موقوف بطور و وادی ایمن نیست
مشهود بکجا شود چو جانش هرجا
هرچند بصورت اختلافست نگاه
مغرور بحق پرستی خویش مشو
فانی ز صفات و ذات خود باید شد

هر کس که ز عشق [illegible]
جلوه [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

ای [illegible] صدق [illegible]
[illegible]

[illegible] فراق [illegible]
[illegible]
جانان [illegible]
[illegible] پنهان نظر کنی
[illegible]
[illegible] محبت [illegible]
[illegible]

[illegible]
[illegible]
[illegible]
با من چه [illegible] محبت است
هر [illegible] محبت است
[illegible]
[illegible]

دنیا نجاست ست مکن رغبتش بدل — این جائے نفرت ست نہ جائے محبت ست

جدا ز پئے محبت مولا بکن تراب
باز آ ز ہر عمل کہ ورائے محبت ست

زخم دیدہ و بسا ز جنگ پرداخت — ز مژگان تیر و از ابرو کمان ساخت
مگر زخم دلے منظور دارد — کہ چشمش از نگہ نیزہ برافراخت
خدا حافظ ز دست خون فشانش — پئے شبخون دل رنگ از حنا ساخت
بترس اے محتسب زان ساقی مست — کہ رویش دیدہ زاہد ہوش در باخت
ز دیدارش بود محروم آن جا — درین عالم خدا را ہر کہ نشناخت
اثر دارد غم و اندوہ عاشق — کہ شمع از سوزشش پروانہ بگداخت
مرض مہلک نشد ہنگام پیری — اجل از بہر رحلت کوس بنواخت
عنایت کرد پیرم تاج شاہی — ہمائے بر گدائے سایہ انداخت

تراب از جان و دل قربان پیرم
کہ بر عالم نوازش کرد بنواخت

سرخی خط سرش خضر دلم را سوخت ست — در رہ ظلمات کافر آتشے افروخت ست
مے شود استاد خود شاگردے در حیرتم — این سبق یارم بمکتب از کدام آموخت ست
دل اگر پامال کردی اشک پامالم مکن — آبروئے خود کسے در دست تو نفروخت ست
تار تارش باز خواہم کرد از دست جنون — ناصحم اینک عبث چاک گریبان دوخت ست

غنچہ ہائے اشرفی ہم گل شود آخر تراب
عاقبت گردد پریشاں ہر کہ زر اندوخت ست

جلوہ اسمش ہر دم بشانے دیگرست — ہر کسے را زو بیانے دیگرست
او بہر شانے و ہما از خود نشاں — بے نشاں را کے نشانے دیگرست

گرچہ الآن کما کان ست او — و اتم اوراکن فکانے دیگرست

ہر کہ خود را گشت واصل شد باو — کے چنیں سود و زیانے دیگرست

وصل او بے جذبہ نتواں یافتن — بام او را نردبانے دیگرست

من بہر صورت نظر دارم بحق — خلق را با من گمانے دیگرست

می زند دم از نفخت فیہ یار — در تنم روح و روانے دیگرست

کے انا الحق غیر حق گوید تراب
کلمۃ الحق راز ہائے دیگرست

ردیف الثاء

خنجر مژگان او زد زخم بر دل الغیاث — ابروے خمدار او شد تیغ قاتل الغیاث

یک نظر اے کاش بیند سوئے من آں شوخ چشم — مے تپم در اشتیاقش ہمچو بسمل الغیاث

کیست غمخوارم کہ از یارم بگوید ایں قدر — بے تو بر عاشق بلاہا گشت نازل الغیاث

بر درش ماند رقیب بد سیر مانند سگ — بر حضورش باریابی ہست مشکل الغیاث

اے تراب غمزدہ باز آ ز عشق مہوشاں
نیست جز درد و الم در عشق حاصل الغیاث

ردیف الدال

جز تو معشوقے بعاشق مکر و فن چنداں نکرد — لیلی و شیریں بقیس و کوہکن چنداں نکرد

در تکلم بوسہ باید داد بر شیریں لبش — کرد مفتونم بحرفے گو سخن چنداں نکرد

کے شکستہ دل نباشم از خلاف وعدہ اش — نقض عہد غیر آں پیماں شکن چنداں نکرد

شعلۂ شوق تو جانم یا ختے تا سینہ سوخت — بابہ پروانہ شمع انجمن چنداں نکرد

گرد کوئے یار خود چنداں کہ من گردیده‌ام	طوف دیر و کعبہ شیخ و برہمن چنداں نکرد
سرو بر یکپا بہ پیشش از ادب استاده ماند	التفاتے سوئے او آں نازک بدن چنداں نکرد
وائے حسرت شب نصیب غیر شد دشنام یار	اختلاطے با من آں غنچہ دہن چنداں نکرد
کرد پیغام کسے چنداں شگفتہ خاطرم	غنچۂ گل را نسیم اندر چمن چنداں نکرد

خوبی یار مرا از من چہ می‌پرسی **تراب**
دلبری و مہربانی کس بمن چنداں نکرد

چو تعریف گل اندامی بہ جسم او گراں آید	بیان نازکیش بر زبان من چساں آید
نباشد خالی اشفاق و اخلاق کریمانہ	سوئے پیر ضعیف خود اگر آں نوجواں آید
چرا بلبل بہ پیش گل چنیں شاداں و خندانی	نمے ترسی کہ روزے در چمن باد خزاں آید
غلام سرو آزاده نگردد قمری مسکیں	برائے سیر در گلشن چو آں سرو رواں آید
لب لعل تو اے جاناں مسیحا دم بود مشتاق	مگو پیشم کسے بے دم برائے امتحاں آید
بود مرگ مفاجاتش دریں صورت خدا حافظ	اگر در خانۂ مفلس یکایک میہماں آید

بر آید جملہ کام او فتد عنقا بدام او
اگر در خانۂ عاشق **تراب** آں مہرباں آید

نہ سبزہ بر رخ گلگوں بر آمد	کہ خط خوشنما ز مضمون بر آمد
ز آغوشم چو بیروں رفت جاناں	ز دل آه و ز دیده خوں بر آمد
بسے بس از گریہ ام در فرقت او	ز چشم چشمۂ جیحوں بر آمد
بصد منت ز خلوت خانۂ لیلی	بسیر وحشت مجنوں بر آمد
چو عاشق در برش بنشست شاداں	رقیبا ز محفلش محزوں بر آمد
چرا استخفاف دامانش نگیرد	ز دورش فتنہ گردوں بر آمد
چو [illegible] رخ جاناں مقابل	قد ہر سرو ناموزوں بر آمد

ز آمد آمدِ یارم که گفتش　　که شیخ از خانقه بیروں بر آمد

ترابؔ از عشق کسے رسوا نباشد
دلِ او از ازل مفتوں بر آمد

خوش آنکہ خاک رہِ خاندانِ پیر بود　　کہ قبلۂ دوجہاں آستانِ پیر بود
خوش آں دلے کہ دراں نیست غیر مہرِ رُخِ پیر　　خوش آں زباں کہ براو داستانِ پیر بود
زخاکِ درگہِ پیراں کنند سرمۂ چشم　　تبرکست ہر آنچہ از نشانِ پیر بود
منہ برائے خدا یک قدم خلافِ ادب　　باں طرف کہ مزار و مکانِ پیر بود
یقیں شناس کہ مخدومِ عالمے گردد　　ہر آنکہ خادمِ متوسلانِ پیر بود
چگونہ بندگیِ پیرزادگاں نکند　　کسے کہ بندہ از بندگانِ پیر بود
بمرتبہ آتش نرسد رتبۂ مریدِ دگر　　ہر آں مرید کہ از عاشقانِ پیر بود
بگوشِ ہوش بشنوید ہر چہ مے گویم　　کہ ایں ہمہ سخنم از زبانِ پیر بود

ترابؔ خدمتِ او عینِ خدمتِ پیر ست
کسے کہ نائبِ پیر و نشانِ پیر بود

کے انا الحق بجز خدا گوید　　شاہ خود را چساں گدا گوید
ہرگز آں را کم از حدیث مدان　　آنچہ استاد مقتدا گوید
از برِ خود جدا شس باید کرد　　ہر کہ خود را از و جدا گوید
غیر عکسِ ندا دگر چہ بود　　خلق کاں صوت را صدا گوید

کلمۃ الحق خود از زبانِ ترابؔ
مرشدِ راہ برخدا گوید

گر نہ انساں مظہرِ معبود شد　　آدمِ خاکی چرا مسجود شد
اول و آخر خدا باشد خدا　　غیرِ او پس از کجا موجود شد

هر که را چشم حقیقت بیں کشاد — وحدت اندر کثرتش مشهود شد
بنده را جز عاجزی نبود روا — آں که متکبر شد او مردود شد

سرمهٔ چشم حسد ابنیم تراب
خاک پائے سید مسعود شد

هر که مولائیش از خوشنود شد — چوں ایاز او عاقبت محمود شد
فاش گویم با تو رمز معرفت — غیر او احد نیست گو معدود شد
جز خدا در موسے و هاروں که بود — خود خلیل الله خود داؤد شد
کیست شداد و که هاماں بوده است — خود همه فرعون و خود نمرود شد

زنده پیرش بتواں گفتن تراب
آنکه از خود مرده و نابود شد

نزول شاه خوباں را مصفّا منزلے باید — ز جام و باده و مطرب مهیّا محفلے باید
بلوریں جام مے باید شراب تند و رنگیں را — غم نازک مزاجاں را چو من نازک دلے باید
وصال یار اگر خواهی فراق از غیر کن اے دل — که ایں جا بے خبر از غیر و از خود غافلے باید
نگردد دولت عرفاں نصیب ابله و ناداں — براه معرفت مرد ذهین و عاقلے باید

هدایت از خدا باشد تراب امّا بظاهر هم
چو کاظم مرشد برحق و پیر کاملے باید

رسید مژدهٔ وصلم که یار باز آمد — غزال رم شده از کنار باز آمد
مثال بلبل نالاں مکن شکایت خار — خزاں گذشت و نسیم بهار باز آمد
هوائے قتل که افتاده در سرش دیگر — کشیده خنجر کیں شهسوار باز آمد
کدام نرگس مستم دو چار شد یارب — که ناگهاں بسر من خمار باز آمد
تراب بسکه ز جام غم تو شد مدهوش — گذشت از خود و از کار و بار باز آمد

چناں در بزم امشب ساقیِ مستانه می رقصد
که هم بر دستِ ساقی ساغر و پیمانه می رقصد

بعزلت می توان دیدن سماع و رقص زاهد را
نهاں چوں طائرِ قبله نما در خانه می رقصد

نباشد خودنمائی از کمالِ خویش کامل را
که از هر دم نهاں طاؤس ویرانه می رقصد

نمیدانم چه شد از خوشدلی ساغر بدر او
که مثلِ چرخِ امشب این دلِ دیوانه می رقصد

فلک گرد سرش گردانست بر هر دورِ دامانش
تراب این جا بیا بنگر چه آں جانانه می رقصد

دلم که بهره ز دیدارِ تو نمے دارد
همیشه چشم ز اشکِ غمش نمے دارد

دمے بصحبتِ من خاطرش نیارامد
اگر نهاں ز من آں شوخ همدمے دارد

دریں زمانه دلے نیست از غمے خالی
فغاں کسے که دلے دارد و غمے دارد

چه عالمست جمالِ ترا تعالی الله
که شوقِ جلوهٔ روئے تو عالمے دارد

لبش نه سبزه بر آورد می کند دل ریش
برائے زخم ز زنگار مرهمے دارد

کسے کجا شود از تیغِ تیز او بیدم
که چوں زبانِ مسیحا لبش دمے دارد

غزال شوخ تواں گفت ترک چشم ترا
که بر دوام ز من وحشت و رمے دارد

چو نرگس ست بکوئے تو دیدهٔ من باز
بیا که دیدهٔ من شوقِ مقدمے دارد

تراب دم بخود ست آه از که گوید حال
غریبِ عشق نه یارے نه همدمے دارد

بازم هوائے نرگسِ مستانهٔ تو شد
دیگر خیالِ گردشِ پیمانهٔ تو شد

ساقی چه خواندهٔ تو که زاهد ز خانقاه
بیخود رواں بجانبِ میخانهٔ تو شد

خلقے برائے دیدنِ من جمع گشته اند
بنگر چه طرفه عالمِ دیوانهٔ تو شد

از حالِ دل مپرس که وصفت شنیده بود
نادیده شمعِ روئے تو پروانهٔ تو شد

دیدی بعشق یار وفائے دلم تراب
با یار شد یگانه و بیگانهٔ تو شد

حیرت از نقش سراپاے تو بہزاد کشید
محو صورت گر تو آمد و فریاد کشید

شد سبکبار ز شادی و غم ہر دو جہاں
تا گراں بار محبت دل ناشاد کشید

از مریض غم او حال چو پرسید طبیب
واے دل گفت و جگر سوختہ فریاد کشید

خسرو و ہم دگراں طالب شیریں بودند
تلخیش کس نکشید آنچہ کہ فرہاد کشید

ترک چشمے کہ تراب از نگہش جاں نبرد
بہر قتلم ز مژہ خنجر فولاد کشید

بیک حرف از ہلاکم باز دارد
لب لعلش مگر اعجاز دارد

اگر بر حسن خود نازی رواست
دلم از عشق حسنت ناز دارد

دُرِ گوشت کہ چندیں سر بگوش است
مگر پوشیدہ با تو راز دارد

ز من ہر کس خبر دارد بگوئیت
جنونم آنچناں ممتاز دارد

تکلم کرد او آہستہ با من
لبش را حق بلند آواز دارد

بیا گرد سراپاے تو گردم
کہ سر تا پا ہمہ انداز دارد

سرانجام ہلاکم خط سبزش
خدا حافظ دم آغاز دارد

مفصل وصف لعل او چہ گویم
کلامے مختصر ایجاز دارد

دلم اسپند خواہد گشت روزے
کہ سوز ہجرت ما ساز دارد

ہزاراں دل بود اللہ اکبر
چہ حسن آں دلبر طناز دارد

بیک مژگاں زدن چشمش مرا کشت
چہ حکم آں ترک تیر انداز دارد

تراب آں دلربائے آفت جاں
چو من صد عاشق جاں باز دارد

از لبت دعوے اعجاز مبارک باشد
قم باذنی ز سر ناز مبارک باشد

ہمہ تا شاے تو جمع ست جہانے خوش باش
شادیت در خور انداز مبارک باشد

مجلس عیش و طرب بزم نشاط و عشرت
با ہمہ زینت و پرداز مبارک باشد

یکطرف مطرب و نے ساقی و مے یک جانب
بہرِ عیش و طرب ایں ساز مبارک باشد

وہ چہ نوشاہی و شاہانِ قدامت بندہ
بر قدرت خلعتِ ممتاز مبارک باشد

سرکشاں را ز قدمبوسِ تو تاج شرفست
بر سرت چتر ز اعزاز مبارک باشد

خوبرویاں دل و جاں پیشکش آرند ترا
نذرِ شاہانِ سرافراز مبارک باشد

خوش دعا گوئے تو خلقے ست بآواز بلند
تا بگوشت رسد آواز مبارک باشد

یار در پردۂ تو نغمہ نواز ست شراب
دمِ شہنائی و ساز مبارک باشد

خط بر رخسارِ تو آغاز مبارک باشد
حسنِ تحریر باعجاز مبارک باشد

دُر بگوشِ تو عجب رتبۂ سرگوشی یافت
گوہرے شد بتو ہمراز مبارک باشد

بوسہ ام دہ تو بانعام کنوں شرم مدار
شوخیت اے بتِ طناز مبارک باشد

خانہ بربادیٔ دلہاے جگر باختگاں
برتو اے خانہ برانداز مبارک باشد

روئے اغیار مبیں در برِ یاراں منشیں
صحبتِ عاشقِ جانباز مبارک باشد

بعدِ مدت برہش دیدم الفت شراب
گشتہ شیفتہ اش باز مبارک باشد

چشمِ عشاق سراپاے تو دیدن خواہد
گوشِ مشتاق کلامِ تو شنیدن خواہد

ایکہ تا حشر بود دستِ من و دامنِ تو
پایم از شوق بسوئے تو دویدن خواہد

ایکہ ہر موئے سرِ زلفِ معطر داری
شامہ ام نکہتِ موئے تو شمیدن خواہد

گو غمِ ہجر خورد تلخیٔ دروش بچشد
ہر کہ او ذائقۂ موت چشیدن خواہد

خبرِ عاشقِ دلگیر بیا زود بگیر
ورنہ از قالبِ او روح رمیدن خواہد

چارہ اش نیست بجز مردہ صفت گردیدن
صید بے چارہ گر از دام رہیدن خواہد

ما ہمچو بلبل شدہ ام نالہ زناں شور کناں
شورش عشق چو گل جامہ دریدن خواہد

در برادہ نشنید چو قبا چست و درست
یار را ہر کہ در آغوش کشیدن خواہد

دل کہ در حلقۂ زلفِ تو ندارد آرام
صیدِ وحشی ست کہ از دام پریدن خواہد

بندہ را کہ بحق ست سرِ پیوستن
ہر زماں خاطرش از خلق بریدن خواہد

یارب از صحبتِ ناجنس تراب ست ملول
جذبہ دہ کہ دلش گوشہ گزیدن خواہد

بر چشمِ سیہ مستِ تو تا یک نظر افتاد
مستانہ دل از ہوش شد و بے خبر افتاد

نامش بزباں از بر و شکلش بدلم نقش
نازم بنگاہے کہ بداں سیمبر افتاد

زاہد بکنشت آمد و زنار بخود بست
یاری چہ لمو وشِ ز برہمن پسر افتاد

صد دود و فغاں مے دمد از سینۂ عاشق
از آتشِ عشقِ تو شرر در جگر افتاد

سامانِ نثارِ تو ہوس داشتم از دل
از چشمِ گہر بار بدامن گہر افتاد

از خویش شد و باز نیامد بخود افسوس
آنکس کہ ورا در سرِ کویش گذر افتاد

ہرگز نپذیرفت دلم ترکِ محبت
دیگر ہمہ تفہیم منش کارگر افتاد

چوں بلبلِ شیدا انجمن نالہ سرا شد
آنرا کہ ہوائے گلِ رعنا بسر افتاد

در محکمۂ عشق چو بردیم دو شاہد
مقبول ازاں خشک لب و چشمِ تر افتاد

خنجر بکمر بستہ گر آئی پئے کشتن
روکش نتواں بود کز زیبِ کمر افتاد

درویش ز خود رفتہ یکے تیغ برہنہ ست
با اہلِ فنا ہر کہ در افتاد بر افتاد

در فقر تو با وے چہ مقابل شوی اے وائے
پائے تو بلغزید و ز دستت سپر افتاد

از دستِ تراب آہ چہ تدبیر بر آید
سر رشتۂ تدبیر بدستِ دگر افتاد

خدا کند کہ بتِ شوخ رامِ من باشد
غزال رم شدۂ من بدامِ من باشد

ز فیضِ عشق شوم کامیاب مقصدِ خود
بکامِ دل چو نگارم بکامِ من باشد

همیشه لیل و نهارم بعافیت گذرد
چو زلف و روئے کسے صبح و شامِ من باشد

سرم بعرش کشد خانه ام چو مه تابد
شبے که پائے تو بر پشتِ بامِ من باشد

شکر فشان ست زبانم بوصفِ لعلِ لبے
چرا نه شسته و شیرین کلامِ من باشد

تذرو پا ننهد از ادب قدم لغزد
دران چمن که بتِ خوش خرامِ من باشد

چنانکه کردهٔ امروز ساقیا مستم
مدام بادهٔ لطفت بجامِ من باشد

منم چو قمری و او همچو سرو آزاد است
سهی قدے که بظاهر غلامِ من باشد

تراب باز کجا غیر در نظر آید
چو پیشِ یار حضورِ دوامِ من باشد

شهیدِ نیم جانش چشم بر زخمِ دگر دارد
فغان گر همچو دل قاتل ز قتلش دست بردارد

ملاقاتِ ستمگاران نگردد سرسری حاصل
چو سر جانباز در آنان هوائے گر بسر دارد

ندانم شب کدامی ماجرا رو داده در گلشن
که گل خندان ست وقتِ صبح و شبنم چشم تر دارد

میان نازکش حال نباشد تهمتِ مو را
چسان گویم بقتلم یار تیغے در کمر دارد

تراب از حالِ خود با تو چه گوید اے بتِ خودسر
نه او از خود خبر دارد نه کس از وے خبر دارد

بایں تیزی و چالاکی نے دانم که مے آید
بدیں شوخی و بیباکی نے دانم که می آید

مژه برهم زده ابرو کشیده تیغ وا کرده
بایں شانِ غضبناکی نے دانم که می آید

صدائے القتل القتل میرسد در گوشم از هر سو
بقتالی و سفاکی نے دانم که مے آید

نهان از دیدهٔ عالم متاعِ دل برد غارت
بدیں گونه بچالاکی نے دانم که می آید

تراب از من چه می پرسی پری هست این که حور ست این
بشکلِ آدمِ خاکی نے دانم که می آید

هزار مرتبه سر سود بر زمین زاهد
چه سود برد بجز خاک در جبین زاهد

بسجده از اثرش تیره گشت سجاده
زبسکه روی سیاهست چون نگین زاهد

متاع زهد بکف داری استعاذه بکن
نشسته اند صد ابلیس در کمین زاهد

درخت تاک چو در اصل فتنهٔ دین نیست
چرا بخون کشم از مدعیِ دین زاهد

ریای زاهد ترا شهرت و تماشا هست
برآ ز خلوت و در جلوه گه نشین زاهد

ز چشم زخم تو خورد دست زخم رندی من
دگر برای خدا سوی من مبین زاهد

اگر خدا طلبی از خودی تبرا کن
تراب را نبود پند غیر ازین زاهد

بر دلم این چنین جفا کرد که کرد یار کرد
با من دل شده دغا کرد که کرد یار کرد

روی نهفته از برم رفت که رفت یار رفت
با همه شوخی این حیا کرد که کرد یار کرد

حال خراب و خسته ام دید که دید یار دید
در حق من ز حق دعا کرد که کرد یار کرد

از مژهٔ دو صد جهان کشت که کشت یار کشت
زخمیِ تیر خلق را کرد که کرد یار کرد

صبر و قرار از دلم برد که برد یار برد
بیخود و بی خبر مرا کرد که کرد یار کرد

دی بر خویشتن تراب خواند که خواند یار خواند
با من اشارهٔ بیا کرد که کرد یار کرد

بنام دل چو لب آن دلستان بجنباند
هزار غنچه به آیین زبان بجنباند

ستاره چرخ زند آسمان برقص آید
گر آن پری نگه سوی شان بجنباند

بیک اشارهٔ تیر مژه شدم قربان
خدا پناه دهد گر کمان بجنباند

سکوت لعل لبش کرد سخت جان بلبم
فغان چو لب با دلی بیان بجنباند

چو دست برد به تیغ او تراب گشت هلاک
که جان برد اگرش از میان بجنباند

شد بر آمد صنم از خانہ مبارک باشد	ماہِ عید اے دلِ دیوانہ مبارک باشد
گر باین ناز و ادا قصدِ تماشائے گل ست	کشتنِ بلبلِ مستانہ مبارک باشد
دلِ مہجور مرا جورِ تو صد چاک نمود	بہرِ گیسوئے تو این شانہ مبارک باشد
ساقیا محتسبِ وقت چو خوردست شراب	گردشِ ساغر و پیمانہ مبارک باشد
لالہ ساں سُرخ لباسِ تو بہارِ گل کرد	در برت جامۂ شاہانہ مبارک باشد

نقطۂ خالِ بروشیں چہ فتادست تراب
بوسۂ عارضِ جانانہ مبارک باشد

از خویشں تہی ماندم پیمانہ چنیں باید	پُر از نشۂ یارم میخانہ چنیں باید
دل محو خیالِ تو مشتاق جمالِ تو	سوزاں بوصالِ تو پروانہ چنیں باید
مفتوں بتماشایش مجنوں بسراپایش	بے خود با دا ہایش مستانہ چنیں باید
قومے بدرت نگراں خلقے زادب پوساں	از بہرِ پرستیدن بتخانہ چنیں باید
نازک بدنِ دلبر گلرنگ قبا در بر	ہر عضو پر از زیورِ جانانہ چنیں باید
یک لحظہ غمِ جاناں از دل بشدا اے یاراں	آکے بہ غمِ خوباں غمخانہ چنیں باید
جاں را بروِ قاتل کردیم فدا از دل	در بیشۂ جاں بازی مردانہ چنیں باید

وصفش چو شنید از من چوں صید رمید از من
دل رفت تراب از من بیگانہ چنیں باید

دردمندی سبب آہ و فغاں می گردد	غم چو بر دل گذرد اشک رواں مے گردد
ناصحا با تو چہ گوئیم نخواہی فہمید	حالِ عاشق پئے معشوق چساں مے گردد
دلِ شوریدہ کہ مغلوبِ محبت باشد	فارغ از نفع و ضرر سود و زیاں مے گردد
اے صنم بہرِ خدا دُور مشو از نظرش	آنکہ در ہجرِ تو بے تاب و تواں مے گردد
کاش میکرد گذر در رہِ ما نیز شبے	آنکہ دائم چو قمر گردِ جہاں مے گردد

آں پری چہرہ کہ چوں برق کند جلوہ گری — گاہ از چشم نہاں گاہ عیاں مے گردد
نازنین ست و دلکش نیز نہایت نازک — یاد من در دل او بار گراں مے گردد

طفل شوخے بتمنائے خودم گفت تراب
مرد چوں پیر شود حرص جواں مے گردد

لولاک کہ نازل شدہ در شانِ محمدؐ — جز و لیست ز اوصاف فراوانِ محمدؐ
از بندۂ بے چارہ چہ آید صفتِ او — جبریل امین ست ثنا خوانِ محمدؐ
بر عرش چو افتاد گذر در شبِ معراج — گشتند ملائک ہمہ قربانِ محمدؐ
در ذاتِ شریفش ہمگی رحمتِ حق ست — بر جملہ خلائق بود احسانِ محمدؐ
او ہر چہ بفرمود درست ست و بحق ست — از جان و دلم تابعِ فرمانِ محمدؐ
خاکِ قدمِ اوست بہ از کحلِ جواہر — شاہانِ جہاں اند غلامانِ محمدؐ

ہر چند ز حسنات تہی دست تراب ہم
غم نیست کہ دستِ من و دامانِ محمدؐ

نہ بے سبب ز او بر رخش نقاب افتاد — کہ شوخیِ نظرم باعثِ حجاب افتاد
دلم ز مدرسہ برگشت و راہِ عشق گرفت — خطا نکردہ کہ بر جادۂ صواب افتاد
چگونہ دامنِ تقوے کنوں بدست آرم — کہ در کفم ز ازل ساغرِ شراب افتاد
نہ من ز پیرِ خراباتم و نہ از مستاں — نگاہِ مست کسے بر منِ خراب افتاد
دل از تصورِ معشوق طلعتے دارد — چو آئنہ کہ دراں عکسِ آفتاب افتاد
بروے یار چو از دیدہ ام نگاہے رفت — ہزار چیں بجبیں از سرِ عتاب افتاد

بلے چہ صبر کند مضطرب چرا نشود
بلائے عشق یکایک چو بر تراب افتاد

از فرہم چہ حاصلت باشد — صاف گو آنچہ در دولت باشد

بے تکلف تو در مجلس نشیں	ہر کہ ہمرنگ محفلت باشد
دوئے از دیدہ و دلم مگزیں	باش ہر جا کہ منزلت باشد
حیف از مہر من نیاری یاد	با منت ایں معاملت باشد
مے تپد دل بسینہ ام از ہجر	وارہے آں مواصلت باشد
گرچہ رقص تو وجد انگیز ست	بہ ازاں رقص بسملت باشد
لیکن رخ سوئے فقیر حقیر	تا اسیرے مقابلت باشد
رنج آید چو در دل مومن	کافرے را مداخلت باشد

رنج دادن تراب را در عشق
دور از حسن معدلت باشد

شمع در پردۂ فانوس نہاں مے سوزد	ایں چہ شوخی ست کہ پروانہ عیاں مے سوزد
اے کہ دلسوز جگر سوختگاں نیستئے	تو چہ دانی دل مشتاق چساں مے سوزد
ترسم از چشم سیاہے کہ بیک برق نگاہ	خرمن صبر و سکوں تاب و تواں مے سوزد
قصۂ سوختۂ عشق عجیب ست و غریب	نتواں گرد بیانش کہ زباں مے سوزد
آں پری چہرہ بہ دلسوزی من رخ نکند	جگرم داغ و لب از گرم فغاں مے سوزد
از تجلی چہ عجب گر جبل طور بسوخت	جلوۂ یار دل پیر و جواں مے سوزد

ہیچ در عشق مجو نام و نشانے ز تراب
کاتش عشق ہمہ نام و نشاں مے سوزد

عشق دردیست کہ ہرگز نہ دوائے دارد	ہر کہ دارد دل پر درد بلائے دارد
شمع و گل شمس و قمر را نتواں دلبر گفت	دلبر آنست کہ نازے و ادائے دارد
تلخ کامم ز شکر لب بکلام ترشے	لطف پروردہ کجا تاب جفائے دارد
حیف کس گوش گذار شہ خوباں نکند	کہ تمنائے لقائے تو گدائے دارد

غیر دندانِ سپیدش بجز از سرخ لبش — ہر گہر قیمت و ہر لعل بہائے دارد
کوئے لیلی ز خس و خار مصفّا باید — کامد و شد بتماشش برہنہ پائے دارد
سرو سرسبز نگردد بتماشش ہرگز — قامتِ خوش کہ بہر سبز قبائے دارد
ایں چہ لطف ست کہ دشنام دہی عاشق را — از لبِ لعلِ تو او چشمِ دعائے دارد

عشق رسوا کند آخر چہ تواں کرد تراب
ہر عمل اجرے و ہر کردہ جزائے دارد

جلوہ در پردۂ نے نغمہ سرائے دارد — دم زند ہر کہ ازو راہ بجائے دارد
صورتِ ہستیِ وہمی کہ نظر مے آید — چوں حباب ست کہ ہر لحظہ فنائے دارد
تکیہ بر موج زدن محض حماقت باشد — نہ ثباتے نہ قرارے نہ بقائے دارد
کے نہ مردود خداوند شود چوں ابلیس — ہر کہ در امرِ خدا چون و چرائے دارد
یا رب از بندۂ بیچارہ نیاید جز عجز — قدرتش کو کہ نہ دستے و نہ پائے دارد
در سلوکش خللے راہ نیابد ہرگز — آنکہ سر بر قدمِ راہ نمائے دارد
در پئے قافلہ باشد نکند راہ غلط — گوشِ دل ہر کہ باواز درائے دارد

چوں مسافر تو دریں دارِ فنا باش تراب
کیں جہانِ گذراں حکم سرائے دارد

آں مغبچہ از مے کدہ ناگاہ برآمد — ہوش از سرِ من رفت و ز دل آہ برآمد
در رہ گذرش منتظرِ جلوہ نشستم — برہم شد و ہرگز نہ ازاں راہ برآمد
اے حور لقا پردہ تو بر داشتی از رخ — یا مہرِ درخشندہ سحرگاہ برآمد
گویند رقیباں کہ مہِ عید مبارک — شاید بلبِ بامِ خود آں ماہ برآمد
در مصرِ عزیز و ملکِ تخت نشیں شد — چوں یوسفِ کنعاں ز تہِ چاہ برآمد
خوف و خطرش نیست تراب از پسِ مردن — جانے کہ ز تن در غمِ اللہ برآمد

زباں بذکرِ تو شاداں و دل بفکرِ تو شاد
که ذکر و فکرِ تو باشد کلیدِ گنجِ مراد

ز جلوهٔ تو بیفزود نور در چشمم
شد از تصورِ تو خانهٔ دلم آباد

بچشمِ عاشق و معشوق خود تو پیدائی
نه لیلی است و نه شیریں نه قیس و نے فرہاد

جفا و جورِ تو خالی ز لطف نتواں گفت
چرا ز عشقِ تو نالم چرا کنم فریاد

دمم بہار عبث کردهٔ گرفتارش
بحالِ بلبلِ بیچاره رحم کن صیاد

گر آں بت از رهِ بیداد دادِ کس ندہد
بروزِ حشر خدا داد بنده خواہد داد

تراب بیدلیِ تو پسندِ خوباں ست
اگر تو دل بکسے دادهٔ مبارک باد

بگو که بر تو بسے رنج از رقیب رسید
رسید از تو بمن ہرچه اے حبیب رسید

چو وقتِ صحتِ بیمارِ خوش نصیب رسید
پئے عیادتِ او خود بخود طبیب رسید

کسے نکرد ترحم بحالِ او افسوس
بلائے عشق چو بر عاشقِ غریب رسید

بخنده گفت ز صیاد ہینوا یش کن
بگوشِ گل چو نوائے ز عندلیب رسید

بعید نیست اگر پُر شود جہاں ز فساد
ظہورِ مہدیِ آخر زماں قریب رسید

الٰہی عفو و کرم کن که غافر الذنبی
به بندگانِ تو ایں مژدهٔ عجیب رسید

تراب نعرهٔ حق میزند ببانگِ بلند
خبر بقاضی و مفتی و ہم خطیب رسید

جز بحر چه در شکلِ حباب ست به بینید
بیرون و درونش ہمه آب ست به بینید

ظاہر به نمود و بحقیقت ہمه نابود
ایں صورتِ وہمی چه سراب ست به بینید

چوں خواب و خیال ست غم و شادیِ عالم
بل جمله جہاں عالمِ خواب ست به بینید

از پردهٔ غفلت بچه تدبیر بر آیم
خود یار رواداری حجاب ست به بینید

باشد خطر از روزِ حساب اہلِ دول را
درویش مبرا ز حساب ست به بینید

هرگز نکند رغبت دنیا دل پاکش ‌ ‌ ‌ خواهندهٔ این جیفه کلابست به بینید

در پردهٔ او شخص دگر نغمه سراست
چون نے تهی از خویش تراب ست به بینید

در خواب رخش زیر نقاب ست به بینید ‌ ‌ ‌ بخت من مشتاق بخواب ست به بینید
با غیر صنم مست شراب ست به بینید ‌ ‌ ‌ از رشک دلم رنگ کباب ست به بینید
سوئیش نگهے رفت جز این نیست قصورم ‌ ‌ ‌ صد حیف بجبینش ز عتاب ست به بینید
تصویر دلم دیده نهان گفت بیاران ‌ ‌ ‌ این شکل همان خانه خراب ست به بینید
از بهر قدم بوس هلال از فلک آید ‌ ‌ ‌ زیر قدم او نه رکاب ست به بینید
آغاز خط و نشو جوانیش دلم برد ‌ ‌ ‌ یاران چه بهار رخش شباب ست به بینید

هرگز نکند رخ به تراب او سر مجلس
صد خوبی لطفش بحجاب ست به بینید

عاشق زار تو زورے نه توانے دارد ‌ ‌ ‌ درد دل دارد و فریاد و فغانے دارد
آنکه از ابرو خمدار کمانے دارد ‌ ‌ ‌ بے گمان بر دل من قصد نشانے دارد
کے نگرد سر او بلبل بستان گردد ‌ ‌ ‌ کو چو گل عارض و چون غنچه دهانے دارد
مے پرستی نکند محتسب وقت چسان ‌ ‌ ‌ یارم از مے سر بازار دکانے دارد
ناصحا عیب مکن در طلب یار مرا ‌ ‌ ‌ هوس و خواهش مطلوب جهانے دارد
سیر دریا کن و در کشتی چشم بنشین ‌ ‌ ‌ دیدهٔ تر ز سرشک آب روانے دارد
کے ز سوز دلم آگاه نگردد هرکس ‌ ‌ ‌ آتش عشق تو از آه دخانے دارد
نے بسهوم نه بسکرم نه بجذم نه سلوک ‌ ‌ ‌ کس ازین هیچ عجب هیچ گمانے دارد

هر که پرسید ازو حال تراب درویش
گفت پیرست ولے عشق جوانے دارد

ردیف الراء

ای بی‌خبر چه پرسی از مذهب قلندر
بر حق بود انا الحق در مشرب قلندر

اهل حقیقت است و قائل بوحدت است او
حرف دوی نشنود کس از لب قلندر

او بگذرد ز هستی گو شد بحق پرستی
جز نور حق نتابد در کوکب قلندر

روزش حضور با حق شب غیبت است از خود
رنگی عجیب دارد روز و شب قلندر

[illegible] محنت و مقصد ایشی
از لطف او برآید هر مطلب قلندر

تعلیم حق گرفتم مثل تراب من هم
تا نام حق بخواندم در مکتب قلندر

ده چنگ باد یار ز نگارم خبر بیار
برخیز ای صبا ز بهارم خبر بیار

شوخی که برده است شکیب و قرار من
زان دشمن شکیب و قرارم خبر بیار

سخت بی‌کسی و بی تنهائیم نما
زان شوخ رم شده ز کنارم خبر بیار

در انتظار طاقت من طاق گشته آه
قاصد تو بر شتاب ز یارم خبر بیار

نالان شدی به گلشن و پیش نسیم صبح
من هم براه چشم دوچارم خبر بیار

ای جان تراب خبر ز عنقای بی نشان
[illegible] که زار دلزارم خبر بیار

دل تپان است از جراحت تیر
می‌کند رقص پیش او نخچیر

نیست در دامنش فراویزی
خون عاشق شده ست دامنگیر

حلقهٔ زلف نیست بر رویش
ماه در بند شام است اسیر

خون دل ریختی به هر عشوه
دارد ابروی تو دم شمشیر

کاش خونم تراب خاک شود
تا بر ویش کشند همچو عبیر

بنگر ز لطف سوئے من اے پیر دستگیر — بہر خدا و پنجتن اے پیر دستگیر

از من تو رخ مپوش کہ مشتاق دیدنم — برقع ز چہرہ بر فگن اے پیر دستگیر

باشم چو ویس تشنۂ دیدار تا بکے — بنما جمال خویشتن اے پیر دستگیر

عکسے گر از تو در دل تاریک من فتد — تابم چو شمع انجمن اے پیر دستگیر

گفتے بشفقتے کہ مترس اے [illegible] — گردم فدائے این سخن اے پیر دستگیر

دانم کہ زائر حرم نیست [illegible] — کوئے تو ہست کالعدن اے پیر دستگیر

کو دست و قدرتے کہ برآرم ز سینہ دل — زنجیر زلف پر شکن اے پیر دستگیر

تلخی ہجر خسرو شیرین لبان ہمہ — تا کے کشم چو کوہکن اے پیر دستگیر

[illegible] کرد کہ دل از برائے [illegible]
طفلے ز قوم [illegible] اے پیر دستگیر

چون تو نا ترسے نباشد گبر و ترسائے دگر — نیست در خوبان چنین شوخ و رعنائے دگر

سبزہ چون بالد ز غور سادہ روئے گرد او — حسن فرعونے دگر خط است موسائے دگر

تا شنیدم قم باذنی از لبش کردم یقین — میشود پیدا بہر عہدے مسیحائے دگر

پیچ و تاب زلف لیلی قیس را مجنون نمود — در سواد کاکلت ہر موست سودائے دگر

در فراق از گریۂ غم چشم شد گرداب وار — سیر نہ زین چشم ہر دم جوش دریائے دگر

وحشتم از شہر بیرون کرد و در صحرا فگند — خوش نباشد عاشقان را غیر زین جائے دگر

راز عشقم بر ملا شد طشت از بامم افتاد — ہمچو من در کوئے جانان نیست رسوائے دگر

ہر کسے بالطبع دارد خواہش عمر دراز — نیست جز زلف درازش جا تمنائے دگر

ساقیا یک جام مے صد نخوت من کرد دور — بیخودی خواہم خدارا جام صہبائے دگر

اندر این جز نکتۂ وحدت دگر حرفے مگو — در بتان ہم نیست جز حق جلوہ فرمائے دگر

التفاتم سوئے خوبان نیست بیہودہ تراب — در رخ ایشان ہمی بینم تماشائے دگر

رقیب با تو مصاحب شدست و من مهجور — سگ حضور خوش افتاد و از بهادر دور
بوصل تست مخالف قرین شادیِ مرگ — مرا فراق تو کردست این قدر رنجور
ز روی حسن بدو تو جمع ضدین ست — که عارض تست قمر و کاکلت شب دیجور
چرا ز پند تو ناصح شوم نه آزرده — تو بی‌شعور ز عشقی من از خرد معذور
بدل هزار کسان رام او شدند ز عشق — ولی نه رام کسی گشت آن بت مغرور
چرا نه صبر جدائی کنیم و شکر وصال — که نیکنام بود بندهٔ صبور و شکور

چنانکه شهرهٔ آفاق یار شد از حسن
ز عشق او بجهان شد تراب هم مشهور

تو رخ بآینه گاهی نمی کنی ز غرور — نظر بروی تو کردن مرا کجا مقدور
بیا بگور شهیدان خود تماشا کن — اگر تراست بدل آرزوی کشف قبور
صباحت تو دل افگار کرد عاشق را — بزخم دل چه نمک ریختی تو از کافور
بفکر یار شدم از غم جهان رستم — که پای تا بسرش جمله راحتست و سرور
درون خانه همان بود کو برون آمد — بجز یکی دگری نیست در بطون و ظهور
مکن برای خدا کفر را برو اطلاق — برآمده ست انا الحق گر از لب منصور

کدام ماه جبین گشت دل پسند تراب
که از تصور او شد دلش سراپا نور

ردیف الزاء

زلف بهر صید دارد دام از هر سو دراز — چون نگردد دل اسیر دلبر گیسو دراز
شاخ سنبل بر سرش بالیده و پیچیده است — نیست بر رخسار جانان طرهٔ گیسو دراز
چیره دستیها ازان زلف رسا نبود بعید — بس دلیرست آنکه دارد دست تا زانو دراز

ابروش بر سر چیان چشمش نگه بالا کند　　کی بزیر تیغ گردد گردن آهو دراز

آه لفظِ آه هم آهسته آن ظالم نگفت　　این زبانِ من چو شد در نعره‌های هو دراز

هر کرا در اخذ و جر در خلق شد کوتاه دست　　میکند خلقی بپایش دستار هر سو دراز

من بخاموشی کنم قطع کلامِ او تراب
گر شود با من زبانِ دشمنِ بدگو دراز

نگر دیار سرِ گیسوی سیاه دراز　　اشاره ایست که ظلمات نیست راه دراز

بقدر حلقهٔ سر زد تیر از برای کمان　　ز چشم یار ندیدیم ازین نگاه دراز

نرفت تا سرِ بامش صدا ز شور رقیب　　کشید دل سرِ بامش اگرچه آه دراز

بطول ریش ریا کردست بدای شیخ　　مکن ز روی ریا رشتهٔ گناه دراز

تراب گریه مکن پیش روی سبز خطان
بآبیاریِ باران شود گیاه دراز

ساقیا عیشی بکامِ من بریز　　بادهٔ گلگون بجامِ من بریز

ساغرِ وحدت که هم بر باد عقل　　آبروی ننگ و نامِ من بریز

در سرم پیچید سودای جهان　　خاک بر سودای خامِ من بریز

گر توی نوشی شرابِ صاف را　　بر زمین دُردِ سیه فامِ من بریز

گندمی رنگست و میخواهم تراب
دانهٔ گندم بدامِ من بریز

ردیف السین

گر نکردی یک قدم رنجه بسوی هیچ کس　　صد جهان را رنجه دل کردی ازین بیداد و بس

من اسیرِ غم رقیب روسیه باشد خوش نشست　　زاغ با گل همنشین گردید بلبل در قفس

بے حلاوت نیست بر لعلِ لبش خالِ سیاہ — ہر کجا شہد ست البتہ بود آنجا مگس
وہ چہ یارم بسر فرو می آید از شانِ حیا — نیست ہرگز التفاتش ہست و حیفش پیش و پس
از کنارم واعظا برخیز مے جوشد سرشک — بحر در طغیانی از ساحل زباید خار و خس
در فراقش ایں قدر کے زندہ میماندم تراب
موجِ اشکم گر نمی گردید زنجیرِ نفس

ردیف الشین

در دلِ من نہ ہوس بود بجز دیدارش — بدگمانیش عبث کرد ز من بیزارش
او پئے کشتنِ من مشورت از غیر کند — گشت اغیار بایں حیلہ ندیم و یارش
شب چہ آہستہ دلم برد خرامش از ناز — سرِ من باد فدائے قدم و رفتارش
جاں بلب شد بفراقش ز غمِ تنہائی — جز اجل کیست کہ آید بسرِ بیمارش
مید ہد یار جوابِ سخنم در پردہ — جز منِ خستہ کہ باشد خبر از گفتارش
واعظا از پند شود دردِ سرم افزوں تر — نگذاریم سرِ راہ و در و دیوارش
یار در خواب و رقیبش نگرانست تراب
مصلحت نیست کہ ایں وقت کنم بیدارش

گشت رسوائے جہاں عاشقِ کوتہ اندیش — کردۂ خویش مثل ہست کہ می آید پیش
دینِ او عاشقی و قبلۂ او معشوق ست — عشقباز ست ندارد بجز ایں ملت و کیش
نظرے کن ز کرم سوئے منِ مشتاقے — اے کہ از دستِ جفائے تو جہانے دلریش
ہمچو زنبورِ عسل نیش زنند اہلِ دول — شہد و دولت نتواں خورد از ایشاں بے نیش
بہرِ روزی تو چرا گردِ جہاں میگردی — خود بخود بر تو رسد رزقِ مقدر کم و بیش
چشم بربند ز اغیار و نظر دار بیار — راست و چپ منگر خطرہ میار از پس و پیش

یار ہر چند کند جور و جفا بر سرِ او
جز رضا ہیچ نیاید ز تراب دلریش

ردیف العین

سوزد اگرچہ بال و پرِ او ز تابِ شمع
کے مے شد او بشیشۂ فانوس محتجب
برقع برائے بادِ بہاری اگر دہد
گردد چو منطفی بیکے دم زدن چراغ
بیوجہ شمع مجمع پروانہ را نسوخت
پروانہ گر نخواستے از شمع اختلاط
از شام تا بصبح بحالت گریستم
گلگیر روسیاہ زبانش برید آہ
گفتم زیار قربِ تو خواہم مدام گفت

پروانہ را وصلے نہ خوش آید نقابِ شمع
در بزم گر پسند نبودی حجابِ شمع
فانوسِ خوشنماست پئے احتجابِ شمع
از بادِ تند کے نشود انقلابِ شمع
پیش آمد او زبے ادبی در جنابِ شمع
کے سوختے زنارِ جلالِ عتابِ شمع
پروانہ آہ سرزند در جوابِ شمع
دم ہم نزد کسے ز خطا و صوابِ شمع
پروانہ کے ہمیشہ بود در رکابِ شمع

بے جہد وصلِ یار نصیب تراب شد
پروانہ شد برنج و تعب باریابِ شمع

زدل بطاعت حق کوش با خشوع خضوع
اگر ز آتشِ دوزخ بدل خطر داری
ندانم از چہ جہت یار شد ز من بدظن
طعامِ خلد و شراب طہور گر خواہی

فروتنی بکن از تن بے سجود و رکوع
نگاہدار تو خود را ز فعلِ نامشروع
جوابِ نامۂ من کرد یک قلم مرفوع
بصوم دہر بسر کن بتشنگی و بجوع

تراب آں مہ بے مہر شب ز من فرمود
میاتے بر در من از غروب تا بطلوع

ردیف القاف

خیمه زد در کشورم سلطانِ عشق
شد مهیا یکسرم سامانِ عشق

کردم از دستِ جنوں صد جیب چاک
تا بکف آید مرا دامانِ عشق

گر بصحرا میروم گاہے بدشت
هر زمانم تابعِ فرمانِ عشق

عاشقاں محنت کشند و جاں دہند
بوالہوس بگریزد از میدانِ عشق

جز غم و درد و بلا متہاے خلق
جنسِ دیگر نیست در دکّانِ عشق

کشتیِ صبر و شکیبائی شکست
جوش زد از دل چناں طوفانِ عشق

مصرعۂ برجستہ آمد خوش بست
از برائے مطلعِ دیوانِ عشق

حسنِ گلرو شد پے سمن بوئے تراب
کرد مارا بلبلِ بستانِ عشق

خوردم از تیرِ نگہ پیکانِ عشق
کرد تیغِ ابرُوم قربانِ عشق

واعظ از حالم ترا نبود خبر
از بزم برخیز اے نادانِ عشق

ہرچہ باد آباد من سر دادہ ام
در رہِ سلطانِ عالیشانِ عشق

عشق نرود از دلم تا زندگی
نیست جز مردن دگر درمانِ عشق

شربتِ دیدار باید غیر ازیں
چارہ کے سازند بیمارانِ عشق

ہر کہ از سوزِ دروں آہے کشد
گوئیش از نو گرفتارانِ عشق

فارغم کردست از ناموس و ننگ
ہست بر من ایں قدر احسانِ عشق

کیست محرم تا کہ گویم حالِ خود
بادشاہ وقتم از فیضانِ عشق

تا بکے طال اللساں باشی تراب
لب بہ بند و تن بزن ایجانِ عشق

ردیف الکاف فارسی

حربۂ دیگر نباشد احتیاجت بہرِ جنگ
کم نگاہیِ شما کم نیست از تیر و خدنگ

گوہرِ دندانش میگیرد ز لعلش بوسہا
میزنم پیشِ لبِ یاقوتِ او من سر بسنگ

عکسِ خط و زُلف در آئینۂ رویش فتاد
مے نماید چہرۂ یارم ازیں رو سبز رنگ

گاہ گاہے در پے میگردد او با من و چاں
تنگ می آید چو مے بیند مرا در راہِ تنگ

کاشکی در کویش شکستہ پا شوم تا گویدم
کیستی در راہِ من اُفتادہ اے بے نام و ننگ

سبزۂ خطش تراشیدن بجا باشد عجب
قدرِ آئینہ چہ باشد گر بماند زیرِ زنگ

بر قدش باشد قبائے سبز گوں زیبا تُراب
سرو را ہرگز نزیبد جز لباسِ سبز رنگ

ردیف اللام

ساقی بیا کز فیض مے دارم ہوسہا در بغل
تا کے نہاں داری زمن ایں جام و مینا در بغل

یک آرزوئے وصلِ من آخر نگردد تا بہ حشر
گیرم چساں روزے ترا با صد تمنا در بغل

ناحق روی اے گلبدن بہرِ تماشا در چمن
دارد رُخِ زیبائے تو صدہا تماشا در بغل

گہ مُشک شد در کوئے او گہ مے برد بر بوئے او
دل نیست در پہلوئے من دارم سودا در بغل

شوقِ شنا گر باشد اے آشنا سویم بیا
دارد تُراب از اشکِ خود ہر قطرہ دریا در بغل

ہم شکلِ ابروئے تو بود صورتِ ہلال
زیں رو بلند گشت جبیں رفعتِ ہلال

مژگاں چو مثلِ تیر زد از راستی نشاں
خم گشت چوں کماں بفلک قامتِ ہلال

رخسارِ سادہ خوبیِ ابرو نمود کرد
باید سپہر صاف پئے طلعتِ ہلال

که ابروے تو بینم و پوشم نظر ز رخ
بینند روے خوب پس از رویتِ هلال

غیر از سوادِ ابروے ممدار او تراب
مطبوع هیچ کس نشود ظلمتِ هلال

ردیف المیم

من از دمے که جدا از کنارِ یار شدم
ز سیلِ اشک روان بحرِ بیکنار شدم

ملامتم همه بیگانه و یگانه کنند
ز دردِ یار چه رسوا دریں دیار شدم

صباح مرغِ چمن گفت ہاے اے صیاد
اسیرِ دامِ تو در موسمِ بهار شدم

نکرد یار قدم رنجه سوے من یکبار
اگرچه گردِ سرِ او هزار بار شدم

چرا به صحنِ چمن رخ کنم سوے لاله
که خود ز داغِ دلِ خویش لاله‌زار شدم

چرا نه عارضِ وقتم شود پریشانی
که مبتلاے خمِ زلفِ تابدار شدم

ز شکر و شکوه گذشتم بیا رمے گویم
که از اختلافِ عهود تو بیقرار شدم

چه وصفِ آں بتِ کافر کنم بنامِ خدا
ز رخش ندیدم و ناحق گناهگار شدم

بیک نگاه تراب از خودم نماند خبر
بچشمِ ساقیِ مخمور تا دوچار شدم

چو مجنوں همدم و یارے ندارم
بجز وحشت سر و کارے ندارم

نهاں چوں شمع در سوز و گدازم
عیاں جز آه اظهارے ندارم

شدم محوِ سهی قدے گل اندام
هواے سیرِ گلزارے ندارم

دلم چوں لاله پُر داغست و پُر خوں
گلے دارم ولے خارے ندارم

چو روے ساده و زلفِ سیاهت
دگر صبح و شبِ تارے ندارم

چرا ساقی تو از من بدگمانے
بده جامے که انکارے ندارم

ز پیچ و تابِ گیسو ہا نلرزم — کہ خوف از گزدم و مارے ندارم
طبیب از دوا روے کے سر نہ پیچد — بجز دردے تو آزارے ندارم

شراب از من چہ حاصل جز دعائے
فقیرم دام و دینارے ندارم

شدم فقیرہ ز عالم فراغتے دارم — خوشم بحالِ گدائی کہ دولتے دارم
بپائے بوسی من سر فرو کنند شہاں — فزوں ز اہلِ دول جاہ و شوکتے دارم
بجز حق اگر سرِ دگر کارم بود بہ ہیچکسے — بدل بیارم و از غیر خلوتے دارم
چرا نہ شکر کنم ہر زباں من از دل و جاں — کہ دل بیادِ خداوند نعمتے دارم

ہمیشہ ہر کہ بود ہمنشینِ یار شراب
باآں عزیز تمنائے صحبتے دارم

رند و بدست خراب بادہ ام — پیر مغ را صاحب سجادہ ام
ساقی مشفق کہ ہوشم بردہ است — سر فرو برپائے او افتادہ ام
زا چرا ز عالم اگر واقف بود — از ادب بہند قدم بر جادہ ام
گو چہ مجنوں پا بزنجیرم چہ غم — از ہمہ قیدِ خرد آزادہ ام
وحشی از عالم شدم عالم بہرس — ہمچو آہو سر بصحرا دادہ ام
عکس شاہد ہست در من ہرچہ ہست — زانکہ چوں آئینہ لوحِ سادہ ام
آنکہ بر گم واد سرسبزم نمود — زیر نقشِ پائش چو سرو استادہ ام

آبروئم گے نیفزاید شراب
خاکِ راہِ پیر و مرشد زادہ ام

اے آنکہ گشتہ ہم — از رفتنِ تو جدا ہم
دور از سر من قدم مفگن — نقشِ قدمِ تو سجدہ گاہم

از چشم سیاه و شرمگینت
شرمندهٔ نیمه نگاهم

از روی تو روز روشنم شد
وز زلف تو گشت شب سیاهم

بدبینیِ خلق نیک نبود
باشد بخدا همین گناهم

جز نفیِ وجودِ غیر کردن
اثبات نشد ز لا الهم

گویند شدی فقیر کویش
گویم آری چه پادشاهم

گر دیرِ خراب را نسیم مغ
من پیرِ خرابِ خانقاهم

گر خاک رهش تراب گشتم
برباد نیم که رو براهم

تا چو آئینه صفائی یافتم
بیخودی در خودنمائی یافتم

همچو نی خاموشیم گویا کند
صد نوا از بینوائی یافتم

دور شد از رخ سر زلفِ رسا
در رسائی نارسائی یافتم

بدنمودن هر کمالِ غیر را
پیش یاران خوشنمائی یافتم

رندی و مستی نه بگذارم تراب
صد بلا در پارسائی یافتم

غنچه مانند اگر گنگ و خموشیم خوشیم
ور جرس وار بصد بانگ خروشیم خوشیم

گو مدام از غم او خشک لب و چشم تریم
از درون همچو خُم باده بجوشیم خوشیم

دوستان گر مَیِ صافست نصیبِ دگران
ما هم از جامِ بتان دُرد بنوشیم خوشیم

گو مرا رتبهٔ سرگوشیِ تو نیست چو دُر
حلقهٔ گوشِ ترا حلقه بگوشیم خوشیم

گرچه مطعونِ همه اهلِ صلاحیم تراب
چونکه مقبولِ بتِ باده فروشیم خوشیم

مپرس چون گذرد در غمت شب و روزم
ز شام تا بسحر همچو شمع میسوزم

سحر گہے کہ تو آئی نظر شب قدر ست	شبے کہ جلوہ نمائی تو ہست نوروزم
بدہ براتے خدا رو برئے خود جایم	کہ از جمال تو من نیز بہرہ اندوزم
بہوش آمدن از عشق رخصتم نبود	ادب چگونہ ز استاد عقل آموزم
گہے ز دست جنوں جامہ پارہ پارہ کنم	گہے ز عقل گریبان چاک میدوزم
بجواب بوسہ لعل لبش میسر شد	چہ کامیاب نمودست بخت فیروزم

بسر دریں شب تاریک یار گر آید
تراب شمع بدرگاہ کاظم افروزم

نہ غمخوارم نہ غم دارم نہ دلدارم نہ دلدارم	نہ در خیرم نہ بیخیرم نہ در کارم نہ بیکارم
نہ محبوبم نہ محتارم نہ منصورم نہ عطارم	نہ مخمورم نہ سرشارم نہ بیہوشم نہ ہشیارم
نہ با کس الفتے دارم نہ بر کس شفقتے آرم	نہ خود با ہیچکس یارم نہ خود از ہیچ بیزارم
نہ در شہرم نہ ویرانہ نہ در مسجد نہ بتخانہ	نہ در بزمم نہ کاشانہ نہ در دارم نہ دیوارم
نہ شیریم نہ فرہادم نہ قمری ام نہ شمشادم	نہ پابندم نہ آزادم نہ در دام گرفتارم
نہ مجنونم نہ دیوانہ نہ نادانم نہ فرزانہ	نہ چوں شمعم نہ پروانہ نہ گلچینم نہ گلزارم
نہ باشم بلبل و نے گل نہ ریحانم و نے سنبل	نہ ساغر گیرم و نے مل نہ میخوارم نہ خمارم
نہ بے صبرم نہ تسکینم نہ در تلوین و تمکینم	نہ در دنیا نہ در دینم نہ تسبیحم نہ زنارم

تراب از خود ہمہ محوم نہ در شرکم نہ در نحوم
نہ اہل منطق و نحوم نہ از علمائے خبارم

بہر درے کہ شدم شش جہت ترا دیدم	بہ ششدرم کہ تو نادیدہ کرا دیدم
شہود ذات منزہ ز من میسر و لا	چگویم از تو کہ بے چون و بے چرا دیدم
خود ست شاہد و مشہود عارف و معروف	براہ معرفت ایں طرفہ ماجرا دیدم
نہ واحد ست نہ کلی نہ عین ہست نہ غیر	منش ز جملہ اضافات ماورا دیدم

نیافتیم بچمن غیر یار موجودی — ز فوق سبع سموات تا ثری دیدم
حق مست آنکه انا الحق بگفت ومیگوید — که غیر حق همه بهتان و افترا دیدم

همه بجانب معشوق میروند بشوق
تراب را سوئے عشاق رہگرا دیدم

ظاهر است از گریه احوال دل غمدیده ام — پائے تا سر ترا همه چون کاغذ نم دیده ام
گل گریبان چاک و بلبل ناله زن گردیده است — در چمن امروز بے تو درد و ماتم دیده ام
سیر عالم کرده خوبان را تماشا کرده ام — چون تو معشوقے پریرو نیک کم دیده ام
دیده و دل هر دو کردم نذر روئے خوب تو — هم دل من بر رخت آشفته شد هم دیده ام

چون نباشم دمبدم نگران بسوئے دل تراب
کاندرین آئینه روئے شاه عالم دیده ام

نه هوشم بود و نے دل بود شب جائیکه من بودم — نمیدانم چه محفل بود شب جائیکه من بودم
رقیبان در بزمش بودند و من دور از وے بیچاره شب — چه حسرتها که حاصل بود شب جائیکه من بودم
نشد از زلف خم تجوارش مجال بوس رخسارش — به مخزن مار حائل بود شب جائیکه من بودم
بدل هرگز نیاید باز اگر گویش کسے یارب — به بیچیچی چه منزل بود شب جائیکه من بودم

تراب از تیر مژگانش جلانے نیم جان میشد
عجب انبوه بسمل بود شب جائیکه من بودم

از سحر تا شام وصل او نشد یکبار هم — مرگ هم امروز ناخوش گشت از من یار هم
از برائے خاطرش خلقے ز من رنجیده است — وائے قسمت دشمنم شد یار هم اغیار هم
در تمنائے وصال یار جان آمد بلب — مے برم داغ فراق و حسرت دیدار هم
بر سر و رویش زگیسو مار پیچانست زانکه — صندلی رنگ هست آن رخساره و دستار هم
گرچه کردم روبرویش بارها آئینه را — طوطی نطقش ولے گویا نشد یکبار هم

گر نگویم حال خود سوزم وگر گویم کشد — طاقت اخفا ندارم قوت اظهار هم

ای تراب از شوق گفتارش شدم آخر ملال
کاش حرفی میشنیدم از پس دیوار هم

چو در کمند سر زلف یار بسته شدم — ز بند تقوی و هم زهد و ورع رسته شدم
اگرچه سوخت رقیبم بجرم منعم — ولی برت چو اسپند جسته خسته شدم
چو از حنا پی قتلم تو دست بگشادی — چو مجرمان بحضور تو دست بسته شدم
سرم ز سنگ شکست و دلم ز ننگ شکست — مکن زیاده ازین قهر بس شکسته شدم

تراب لائق اظهار نیست حالت من
چگویم از تو چگونه خراب و خسته شدم

گفت خواهی دیدنم بار دگر گفتم بچشم — گفت از دید و شهود خود گذر گفتم بچشم
گفتمش از پیش نگاهم گر روی جویم کجا — گفت می‌بین هر کجایم جلوه گر گفتم بچشم
گفتم از دیدار تو مانع رقیبان میشوند — گفت پنهان صورتم را می‌نگر گفتم بچشم
گفتمش چون گرد باد افتم بکویت گفت لیک — خاک راه من مکن از اشک تر گفتم بچشم
گفتمش بی روی تو شبها ندیدم روی خواب — گفت چون بیدار ماندی تا سحر گفتم بچشم

گفت بر دارم نقاب از روی خود لیکن تراب
طاقت نظاره‌اش داری اگر گفتم بچشم

نقد جان و دل بکف دارم خریدار توام — خویش را گم کرده‌ام از بس طلبگار توام
گر بسر تیغم زنی کی سر کشم از کار عشق — نیست کارم از سر و مو سر و کار توام
نی ز طور آگاهم و نی واقف از سر کلیم — حرف ارنی میزنم مشتاق دیدار توام
گر سر افرازم نگردی از قدمبوس خودم — اوفتاده سرنگون در پای دیوار توام
از لب جان‌بخش خود بهر خدا حرفی بگو — ای مسیحا جان بلب از شوق گفتار توام

تا بدل یادِ خرامِ تست دارم زندگی
جنبشِ نبض ست گویا موجِ رفتارِ توام

تا دو چارم گشت چشمِ پرفنِ بدمستِ تو
نرگس آسا بیخود و مخمور و سرشارِ توام

خواهی از نازم کشی و خواه بردارم کشی
من بهر صورت شهیدِ نازِ بردارِ توام

گو تراب از قیدِ الفت همچو سرو آزاده است
من چو قمری طوق در گردن گرفتارِ توام

طرفه عشقی درین زمان دیدم
عاشقِ پیرِ نوجوان دیدم

همه بودست عکسِ آن عالم
هرچه من اندرین جهان دیدم

وز همه محدثات نورِ قدم
بایقین بی شک و گمان دیدم

بی تکلف خدا بسپا و آمد
هر کجا جلوهٔ بتان دیدم

آنکه دارد هزار پرده حجاب
من بهر پرده‌اش عیان دیدم

گر بسوی رقیب چشم فتاد
گه رخِ یارِ مهربان دیدم

تا نیفتد نظر بچشمِ دگر
در دلِ عاشقش نهان دیدم

جان بلب هم نمی توان آمد
در غمش همچو ناتوان دیدم

کس نه معشوق و عاشق ست تراب
جمله خود را درین میان دیدم

فصلِ گل دیدم و خزان دیدم
بار ها سیرِ بوستان دیدم

چاک در سینه داغ بر دل داشت
در چمن رنگِ ارغوان دیدم

روی مالید آخر او بزمین
هر کرا سر بآسمان دیدم

عیشِ دنیا وبالِ عاقبت است
سودِ این جا همه زیان دیدم

دل نه بندم درین سرای سپنج
آمد و رفتِ کاروان دیدم

هر که این جا شبی فروکش شد
صبح یکباره اش روان دیدم

دیدم او را تراب و حیرانم
اے کجا دیدم و چساں دیدم

خبر ز خویشتن ندارم ز بسکه بیهوشم
به بین که از مے عشقت چگونه مدهوشم

بلے بگفتم و چوں بنده سجده اش کردم
دمیکه رفت خطاب الست در گوشم

مرا چه کار ز خودبینی و خودآرائی
فقیر و بیخود و بیخویشتن و خود فراموشم

ز ترس باد خزاں در چمن نمی خندم
چو غنچه سر بگریبان فکر و خاموشم

چرا ز صحبت من زاهداں کناره کشند
نه من کباب خورم نے شراب مینوشم

بیا که یکقدم لطف تو بس است مرا
برا و وصل گر از خود هزار میکوشم

تراب همچو دلش در کنار خود جویم
که جائے دلبر من نیست جز در آغوشم

پرده بردار ز رخ اے بت محجوب تمام
که دل از شوق جمال تو ندارد آرام

بامنت اے مه بے مهر حجاب است ترا
چشم بر روئے تو دارم دم صبح و سر شام

گرچه از منع رقیباں نروم بر در تو
بینمت از دور ترا گر تو برآئی بر بام

بیخود از جام شراب تو چه مخمور شدم
او خود از بادهٔ شوق تو بود مست مدام

کرد دل تنگ مرا غنچه دهانے یارب
نه کلامے نه خطابے نه پیامے نه سلام

حیف کز نام و نشانم خبرے نیست ترا
گشتم از عشق تو هرچند چه مجنوں بدنام

دوشش در خواب چه خوش نغمه سرای شیدا
خواند بیتے که ز خود رفت تراب ناکام

دلے چگونه شود جائے عشق و عقل سلیم
دو پادشاه نگنجد میان یک اقلیم

وصال یار مجو تا ز خود جدا نشوی
همیں بس است ز پیر طریقتم تعلیم

عیاں بجز تو نه بینم دگر خدا شاهد
نهاں بجز تو نیفتد نظر خدا است علیم

ز ما بود ارنی وز تو لن ترانی ها
تر است تا ز خدائی مرا نیاز کلیم

تراب حدِ شریعت نشانِ معرفت است
قدم ورا ز نباید مگر بقدر گلیم

بنشین به کنارم که طلبگارِ وصالم
بردار ز رخ پرده که مشتاقِ جمالم

ای نورِ نظر از تو مرا لطف امید است
بهر چه نداری نظرِ لطف بحالم

در سوز و گدازم همه چون شمع سراپا
تا شیفتهٔ روے تو پروانه مثالم

پیوسته خوشم از تو بتصویرِ تصوّر
هم صحبتِ هم بزمِ تو در خوابِ خیالم

وصلِ تو بود باعثِ عیش و طربِ من
هجرِ تو بود موجبِ اندوه و ملالم

کو طاقتِ پرواز چه امکانِ پریدن
در دام فگندی و شکستی پر و بالم

فریاد که خلق است ز بیداد تو نالان
آه از ستمِ تو چکنم پیش که نالم

زاں روز که گردید مخاطب به قلندر
آزاد تراب است ز قیدِ همه عالم

فراقِ تو بلب آورد جانم
نویدِ وصل ده تا زنده مانم

چرا بیوجه از من رخ نهفتی
چه رو داد است جرمم از من بخوانم

دلِ تو چون ز من برگشت ای دوست
خوش اند از ناخوشیت دشمنانم

به عشق از جورِ تو حاشا که رنجم
اگر باشد برائے امتحانم

ندارم طاقتے از ضعفِ پیری
ز بیدادت بجاں ای نوجوانم

مکن قهرِ جوانی تا توانی
نمیدانی که پیرِ ناتوانم

رسائی گر نباشم در برش آه
رسد در گوشِ او یا رب فغانم

کنون شفقت بحالِ غیر دارد
مگر کس از قهرِ یار مهربانم

جزاک الله گویم قصه کوتاه
تراب ار بشنوی یک داستانم

تا دل بدستِ یار ز دل افگار دادہ ام — خود را ز دستِ خویشتن آزار دادہ ام
بر بوئے آنکه تا سرِ دامانِ او رسد — بر بادِ خاکِ خود بره یار دادہ ام
گر دل فدائے نرگسِ بیمار شد چه غم — صدقه برائے صحتِ بیمار دادہ ام
سودائیم ز سود و زیانم ترا چه کار — من نقدِ خویش را بخریدار دادہ ام

زر بنا خریدہ بندۂ خوبان شدم تراب
من نقدِ خویش را بخریدار دادہ ام

پا سکے تو بوسه حسرت کردم — اے صبا بر درش رسان گردم
ناله گرم باد هم سرد هم — پا سے تا سر همه غم و دردم
من همیں گریه او همیں خنده لب — بر لبِ خشک و چهرهٔ زرد دم
چار شیشش کسے چگونه شود — ترکِ خونریزِ او کشد در دم
نگهش نیزه است تشنه خون — غمزه اش خنجر است نشتر دم
وه چه از جان نیازمندش شد — دل که او را بناز پروردم
گو جدا است چند منتش دارم — تازه جور است با منش هر دم
گشته ام پیر ناتوان هر چند — لیک در عاشقی جوان مردم

قیس و فرهاد هم نکرد تراب
آنچه در عشقِ یار من کردم

چو از روئے هوش در مستی نقاب انداختم — دست لغزیدم ز کف جامِ شراب انداختم
تماشا این دم گر دو او در خانهٔ زیبا جلوه گر — گر ز پے پابوسیش سر در رکاب انداختم
شب چو آں مه از روئے من قدم رنجه نمود — از دلِ بریانِ خود پیشش کباب انداختم
صرف در شعر و سخن کردم ناین فکر رسا — گو بناهائے نیک در جائے خراب انداختم
غم نمی دارم تراب از غرقِ چشمِ خود باشک — هر چه با آبا و من کشتی در آب انداختم

قربانِ نگارِ ترک کیشم
کز تیرِ جفاش سینه ریشم

گر زلفِ تو زخمِ شانه دوزد
موهاش چه کم ز تارِ ریشم

چون شهدِ لبش چشم که خلقش
مانند مگس زند به نیشم

اکنون چه زیارِ خویش گویم
کز مهرِ جفاش هست بیشم

در ذکر وفائے یارِ خود دوش
ایں بیت تراب خواند پیشم

قطعه

آں شوخ چه بے وفا برآمد
شرمندهٔ انتخابِ خویشم

شاکی ام از تو بهجراں بوصال از تو خوشم
راضی ام از تو بجلوه بخیال از تو خوشم

فکرِ دیدارِ توام کرد ز عالم بے فکر
شادم از تو بحضور و بخیال از تو خوشم

جائے شکر است که از دام پریدن ندهی
صید کرده چه شکستی پر و بال از تو خوشم

اے که در عشقِ تو نقصانِ دلم هست تمام
با همه جور و جفائے تو کمال از تو خوشم

بدگماں از تو نیم گرچه نهٔ صاف از من
گو ترا هست ز من رنج و ملال از تو خوشم

رتبه ام کو که بیابم بکنارِ تو مقام
گر مرا جائے دهی صف نعال از تو خوشم

خواه مهجور کنی خواه بوصلم مسرور
چوں تراب از دل و جاں در همه حال از تو خوشم

داری گله از نالهٔ گرم و دمِ سردم
در دا که ندانی همه در دم همه دردم

عشقِ تو مرا کرد بایں رنگ نمودار
رحمے نکنی بر لبِ خشک و رخِ زردم

نسبت بجنوں کرده شکستی سرم از سنگ
دیوانه شدم آه چه تقصیر تو کردم

پا مردنیم طاقتِ رفتار ندارم
عشقِ تو رواں کرد بهر خانه چه گردم

خاطر نه مکدر کن و دامن نه برافشاں
کے دامنِ پاکِ تو بیالود ز گردم

در عید دوم گر بکنارم تو در آئی
جاں بر تو فدا سازم و قربانِ تو گردم

هرچند تراب است زیادِ تو فراموش
دارد دلِ آشفتهٔ او یادِ تو هردم

درد خود گفتم ازو گفت دوائے تو منم — چارہ سازِ تو منم جز شفائے تو منم
عرض کردم غمِ دل کاهشِ جانست مرا — گفت خوش باش کہ غمخوار برائے تو منم
گفتم اے شوخ ز عشاق حجابت عبث است — برقع بردار کہ مشتاق لقائے تو منم
گفت بے پردہ رخِ خوبِ مرا نتوان دید — برقع افگندہ برخ هوش ربائے تو منم
گفتمش دور مرو گفت نیم دور ز تو — جلوہ پیرا همہ تن زیر قبائے تو منم
گفتم از درد و غمت پیر شدم گفت چہ غم — گر تو از عشق شدی پیر عصائے تو منم

صفت او چہ کنم آنکہ ز من گفت تراب
همہ ذاتِ تو منم نیز ورائے تو منم

وہ چہ سر تا قدم از خویش فدائے تو منم — سرفرازم کہ سر افگندہ بپائے تو منم
کے ز بیدادِ تو آید بزبانم گلہ — آشنائے تو منم محو رضائے تو منم
کس بدشمن نکند آنچہ تو با من کردی — راضی ام بر ستمت خوش بجفائے تو منم
همہ شاهان بگدایان نظرِ لطف کنند — لطف کن اے شہ خوبان کہ گدائے تو منم
تو گلے خندہ زنان گفت ز بلبل روزے — در بہاران سببِ بانگ و نوائے تو منم
گفتم از هجرِ تو تاریک جهان شد بر من — گفت شک نیست درین شمع برائے تو منم
خون بہائے دلِ خود را چو طلب کردم ازو — گفت زین بیش چہ خواهی کہ بہائے تو منم
گفتم از دستِ تو رسوائے جهانے شدہ ام — گفت مقبول جهانے ز دعائے تو منم

عاشقِ صورتِ خوبِ تو تراب است اگر
والہ و شیفتهٔ ناز و ادائے تو منم

نہ یک جلوہ هزاران جلوہ یارست میدانم — ز نیرنگی چہ از رنگش نمودارست میدانم

ز استغنا جمالش لن ترانی می‌کند ہر چند
چو موسیٰ یک جہاں مشتاقِ دیدار است میدانم

بہر شانے کہ خواہی جلوہ فرمائی سرت گردم
ترا ہر خود نمائی با سزاوار است میدانم

نہ من تنہا اسیرِ حلقۂ زلفِ گرہ گیرم
جہانے در خم و پیچش گرفتار است میدانم

بروئے ماہ یا ناخوش نماید ظلمتِ گیسو
کہ ہر تارِ سیاہش چوں شبِ تار است میدانم

مجو از حکمۃ العینش شفائے خویشتن اے دل
کہ خود آں چشمِ نرگس وار بیمار است میدانم

چگونہ پاکدامن مردِ دنیا دار را گویم
کہ دنیا جیفہ و ناپاک مردار است میدانم

اگر جنت ہوس داری کنارہ کن ز بدکاری
کہ دوزخ صورتِ اعمالِ کردار است میدانم

تراب آں نوجواں ہرگز نمی‌شد زیر دستِ آہ
ترا پیرے زبردستے مددگار است میدانم

بُرد شوخے دلِ مرا چہ کنم
بیدلم کرد دلربا چہ کنم

مرضِ عشق را علاجے نیست
یارب ایں درد را دوا چہ کنم

ناصحا از ازل دلم بر زُلف
مو بمو گشت مبتلا چہ کنم

یار بر قتلِ دل کمر بستہ
کارم اُفتاد با قضا چہ کنم

بیوفائی شعارِ خوباں ست
شکوۂ یارِ بیوفا چہ کنم

او بدُشنام یاد کرد مرا
عوضش من بجز دعا چہ کنم

تا بزلفِ سیاہ او نرسید
ہائے از دستِ نارسا چہ کنم

خود بشکلِ بُتاں تو جلوہ گری
بُت پرستم نہ اے خدا چہ کنم

اندکے در برم نشستہ بگو
بیش ازیں خاطرِ شما چہ کنم

اے کہ حالِ کسے نمی‌پُرسی
با تو اظہارِ مدعا چہ کنم

رُخ بسوئے **تراب** کردہ بگو
پرسشِ حالِ ایں گدا چہ کنم

دلا آرامِ تو در عشق دشوار است میدانم
که دلداری دلِ افگار و دل آزار است میدانم

مژه چون خنجر ابرو تیغ خمدار است میدانم
نگاهش تیر و چشمش ترک خونخوار است میدانم

دو چارش کے شوم تا زود لبے او بصد شوخی
بقتلِ عاشقاں هر وقت تیار است میدانم

نگردم تلخکام از وے اگر حرفے ترش گوید
لبِ لعلش ز شیرینی شکربار است میدانم

شد از رنگِ حنا دستِ تو دستاویزِ خونریزی
ترا از خونِ عاشق ناحق انکار است میدانم

خودی کفر است اے خودبیں خدا را یاد کن بیخود
وگرنه رشتهٔ تسبیح زنار است میدانم

ملامت کرد نتوان بیجا نصیحت را چه دخل اینجا
تراب از عشق او مجبور ناچار است میدانم

ردیف النون

پے اقامت وانباشد اهل جهان اے دل
چرا تو داری بدار فانی همیشه خواهش برائے ماندن

دلم ز شوقش بره نشسته ز پا شکسته ز هوش رسته
مپرس حالش خراب خسته نه پائے رفتن نه جائے ماندن

رسد چگونه کسے بجاناں که هست چوں سگ رقیب بر در
محال باشد بکوئے جاناں گذار کس را چه جائے ماندن

بگو بصیاد دام گستر که صید مرغ کن ز بلبل اکثر
که بلبل از خزاں خوار و مبتلا شد نه گلشن هوائے ماندن

تراب از حق همیشه خواهد بحفظ شرع و طریق احمد
خدائے دیدن خدائے گفتن بذکر و فکر خدائے ماندن

اے گرفتارِ خودی طعن بدرویش مکن
غیبتِ پاک درونانِ صفا کیش مکن

جاں سلامت نبری از نفسِ درویشاں
لقمهٔ شیر مشو دشمنیِ خویش مکن

هر چه مقسومِ تو حق کرد همان خواهی یافت
طلبِ حبه از قسمتِ خود بیش مکن

شیوهٔ آدمیت گیر که آدم زادی
زندگانی چو خر و گاو و بز و میش مکن

حاضرِ مجلسِ مردانِ خدا باش مدام
صحبتِ مردمِ بدوضع و بداندیش مکن

راحتِ در دلِ مخلوق رساں تا مقدور
هیچکس را ز خود آزرده و دلریش مکن

مرشدت هرچه نهان گفت عیان گوی تراب
لب باسرار کشا هیچ پس و پیش مکن

پس از مرگم چنان برگشت از اخلاص یار من — که بهر فاتحه گاهے نیاید بر مزار من
گریبان چاک تا دامن گذشت از عقل کار من — کجا گیرد رفو از پند ناصح تار تار من
نه از اشک سفید و سرخ تنها آبرو دارم — ز یاقوت و گهر کردند مردم اعتبار من
دل از شوق کنار تو چه بیتابیست در پهلو — به بین بیتابی دل را بیا اندر کنار من

پئے تیغ آزمائی دوشش یادم کرد آن ظالم
تراب این سخت جانی عاقبت آمد بکار من

زیں پس مبند اے گل غنچه دهن دهن — لب برکشا بگو زمن اے کم سخن سخن
تازه نگرد قصه فرهاد هیچ کس — تا حال مانده است حدیث کهن کهن
خورشید خیره چشم شود ماه منفعل — گر بے حجاب وا کند آں گل بدن بدن
چوں لاله داغ دارم چوں نرگس انتظار — گشتم بشوق آں گل رشک چمن چمن

دیگر مقر ما نشود در غمش تراب
خواهم بکوئے یار من بے وطن وطن

در فراقش نیست ضبط اشک قابوئے من — مے فتد ایں طفل گستاخانه بر زانوئے من
چشم تر رخ زرد و دل پر درد دارم در غمت — گر نشان عاشقی خواهی نظر کن روئے من
باغباں گر گل نمے ریزی بگرد تربتم — شاخ گل بهر خدا انداز در پهلوئے من
جاں به تن تا بودن صیاد بود او رفت رفت — نیست در دام ز لفشانم جز پر و بازوئے من

یک نگه کردی بسویش نیم بسمل شد تراب
اے بقربانت نگاهے بار دیگر سوئے من

پئے تعلیم آں طفل دبستاں — ز داغ دل برم نقل گلستاں

لبم خشک است از عشق تو چندان / هنوزش لب تر است از شیر پستان
مزن در سینهٔ پروانه آتش / مشو در پرده ای شمع شبستان
دمم هر دم ببا گرد تو گردم / خوش آید آفتاب اندر زمستان
تو زلف از رخت دبرکش و گرنه / حبش غالب شود بر انگلستان
نخواهم از تو جز بنده نوازی / تو کار بندگی از بنده بستان
کلام تو حلاوت بخش دلها / لبت شیرین دهانت شکرستان
خیالت خواب نرگس بی قلم برد / شده وادی حیرت نرگستان

تراب از وصف پیر خود چه گوید
سگ کویش به از شیر نیستان

خدنگ عشق جانان را نشانه شد دل من / غم نهانی جان را بهانه شد دل من
جمال روی تو دیدن و زلف دیدن خال / اسیر عشق چو پروانه شد دل من
ندانم آن سه دلکش کدام طرف رود / ازین طرف عقب او روانه شد دل من
دل رقیب نگر و چسان ز رشک کباب / همای قرب ترا آشیانه شد دل من
تو جلوه گاه خودش ساختی بدولت تو / فرید عصر و وحید زمانه شد دل من
کشید زلف مرا خاطرم پریشان کرد / به پیچ و تاب ز شوخی شانه شد دل من

تراب گنج قناعت خوش است بهر فقیر
غنی ز خواهش مال و خزانه شد دل من

منم چون بلبل از عشق تو نالان / تو دائم همچو گل می باش خندان
چو پروانه دلم از هجر تو سوخت / تو چون شمعی مرا سوزان و گریان
دهانت درج و دندانت گهرها / لب لعلت به از لعل بدخشان
دل تو ساده و روی تو ساده / لبت دیده شد آئینه حیران

تو خوش گردی ز پیچ و تاب کاکل — من از زلف چنین خاطر پریشان
تو چون لیلی ز خلوت خانه باشی — چو قیس آواره ام من در بیابان

تو اولاد علی مشکلکشائی
تراب از وے شود هر مشکل آسان

ردیف الواو

بصحرا مے طپید دیوانۂ تو — به محرومی ز خلوتخانۂ تو
تو شمع حسنی و پروانداری — که مے سوزد چرا پروانۂ تو
بلائے جان من شد زلف و خالت — گرفتارم بدام و دانۂ تو
تو در گلشن چرا بیگانه داری — که نبود هیچ گل بیگانۂ تو
بجان و دل بود هر سرو آزاد — غلام قامت جانانۂ تو
بزخم گل چرا گشتی نمک ریز — که شور خلق شد افسانۂ تو
نگاه تو بس ست اے ساقی مست — ندارم حاجت پیمانۂ تو
ز حال خود چگویم بیخودم کرد — خیال نرگس مستانۂ تو

تراب از شمع ایوان ولایت
عذار روشن کند کاشانۂ تو

بیا شتاب که بیتاب میمیریم بیتو — باضطراب چو سیماب میمیریم بیتو
هزار حیف باین زندگی بدا زمرگ — که مثل ماهی بے آب میمیریم بیتو
شدم ز شوق تو بیگانه از یگانۂ خود — جدا ز صحبت احباب میمیریم بیتو
بانتظار تو دائم چو نرگسم حیران — کشاده دیده بیخواب میمیریم بیتو
بحیرتم که توئی باعث حیات تراب — چسان بعالم اسباب میمیریم بیتو

مرهم چو نشد روزی داغ جگر از تو
دیگر چه امید بهمه حالے بے خبر از تو

بی بهره ز جور تو رهائی نتوان یافت
نفع از تو همین بس که نیایم ضرر از تو

گر قتل کنی گاه شوی حافظ و ناصر
تیغ است بدستی و بدستی سپر از تو

بی خطره در آیند به بزمت چه مجال است
عشاق تو دارند نهایت خطر از تو

کردی چو گرفتار به پیش نظرش دار
نالد بقفس بلبل بی بال و پر از تو

زلف شب تار است و رخت مهر درخشان
تاریکی و نور است بشام و سحر از تو

قاصد چه زدی حرف که آن شوخ بر آشفت
پرسید نه احوال من و نی دگر از تو

خط خواند جوابش قلم انداز جدا کرد
آیا ز من آزرده که ای نامه بر از تو

یارب ز دلش محو شود جمله تمنا
باقی است تمنای تراب این قدر از تو

خواجه از حالم چه پرسی بندهٔ عشقم برو
جان فدای رشتهٔ او شد دل بنقشی در گرو

سفلهٔ بی مایه چون خس میکشد سر بر فلک
شاخ نخل میوه دار است آنکه دارد سر فرو

هر کسی را عهد پیری مقتضی مردگیست
چون زراعت پخته گردد آیدش وقت درو

مهر و مه گاهی بشوخی روبروی او نشد
آینه از سادگی آمد مقابل روبرو

آنکه هر دم عهد یاری بشکند با من تراب
کیست نادان تر ز من ای دل که دل بندد در او

صد شمع بزم گشت رخ آتشین تو
بس مرده زنده کرد لب شکرین تو

دلهای خلق را بکشاکش فگنده است
زلف دراز و پر شکن و عنبرین تو

افسوس در فراق تو شبها گریستم
گاهی مژه نه خشک شد از آستین تو

هر کس که دید روی تو بی اختیار گفت
صد آفرین بقدرت حسن آفرین تو

بهر هلاک ما غضب از شما بس است
کم نیست از کمان تو چین جبین تو

اے دل دریں طریق منہ پا بے رفیق	شیطان و نفس و خلق ہمہ در کمین تو

بوئے گرفت ہر کہ بہ گل صحبتے گزید
کے بے اثر تراب بود ہمنشین تو

تو نیامد از دل گم گشتہ در گیسوئے تو	مو بمو کردم تلاشش گرچہ در ہر موئے تو
از صفائی دم زدن پیش تو باشد سادگی	آب شد آئینہ از خجلت بہ پیش روئے تو
نے ہمیں نرگس بیاد چشم تو مخمور شد	گل گریباں چاک کردہ مست شد بر بوئے تو
زاہد ناداں ز کوئے گلرخاں دارد چہ حظ	پیش عاشق از ارم کمتر نباشد کوئے تو

تیغ در کف پر غضب استادہ بر قتل عام
چوں تراب خوں گرفتہ رو بیار در سوئے تو

نعش ما ہر ہر دم کہ رفتار کوئے تو	قطرہ زن شد طفل اشکش سوئے تو
کے رود از حلقۂ زلفت کسے	شد کمند جان و دل گیسوئے تو
چشم تو از غمزہ با غارت گرست	مزرعۂ دل مے چرد آہوئے تو
نیست حاجت تیغ در کف داشتن	بہر قتل دل چہ کم ابروئے تو
خشک مے گردد گیاہ از آفتاب	سبزہ مے آید چساں بر روئے تو
دید حال خستہ ام گفتا طبیب	مشرف موت است رنگ روئے تو

نیست جز عیسی النفس درماں تراب
قم باذن اللہ بود از روئے تو

ردیف الہاء

برفگن اے پری از رخ نقاب آہستہ آہستہ	بیا یک شب بسویم بے حجاب آہستہ آہستہ
اگر آئی بسوئے من پس از ما ہے عجب نبود	کند قطع منازل ماہتاب آہستہ آہستہ

در این مدت بصد منت تو یک مکتوب ما خواندی　　مثال طفل کو خواند کتاب آهسته آهسته
چنان باشد ز دیده آستین و دامن عاشق　　که نم دیده بود کاغذ ز آب آهسته آهسته
نخواند از شرم معشوقے چو در بزم خودش دلبر　　ز خود رفت این دل بے صبر و تاب آهسته آهسته
تو هم بر وصل خود گردی گر از خود چشم بر بندی　　که گردد خود بخود دریا حباب آهسته آهسته

ز فیض شاه کاظم مرشد بر حق یقین دارم
شوم واصل بحق من هم تراب آهسته آهسته

چو از دست وادی شراب آهسته آهسته　　خرابم کردی اے خانه خراب آهسته آهسته
دلم هر لحظه از عشق تو مے سوزد تو مے گوئی　　بآتش پخته مے گردد کباب آهسته آهسته
مکن منعم ز همراهی روان شو هر کجا خواهی　　که خواهم رفت با تو در رکاب آهسته آهسته
از این مائل خواب است این دم چشم بیدارم　　که شب با من سخن گوئی بخواب آهسته آهسته
بدین تیزی و چالاکی بباید آمد و رفتن　　خرامان شو تو از راه صواب آهسته آهسته
کسے از تندی و تلخی گرش حرفے ترش گوید　　دهد لعل شکر ریزش جواب آهسته آهسته
مبادا مدعی آگه شود باز از قدوم تو　　بیا سوئے من اے عالیجناب آهسته آهسته
بیک نظاره ات غش شد دل رنجور و مسکینم　　توان افشاند بر رویش گلاب آهسته آهسته

نباشد وصل او مشکل تراب آخر شوی واصل
شود مطلب بطالب دستیاب آهسته آهسته

نباشد خالی از تو هیچ بزم و منزل و خانه　　ز لستت آبادی عالم جهان بے تست ویرانه
توئی ساقی توئی شارب توئی باده و پیمانه　　توئی رند خراباتی توئی مخدوم میخانه
مسلمان بنده رویت برهمن بسته صورت　　توئی در کعبه و مسجد توئی در دیر و بتخانه
بجز تو کیست معشوق کدام عشقست کو عاشق　　توئی بر صورت شمع توئی بر شکل پروانه
تراب از راه معنی گر ببینی جمله عالم را　　همه با هم یگانه اند یک کس نیست بیگانه

می کشد ما را بسیرِ بوستانے تازہ
سرو قدے گل رخے غنچہ دہانے تازہ

رحم کن اے شانہ زلفِ یار را برہم مکن
شد اسیرِ حلقۂ او ناتوانے تازہ

گہ بدستارِ سفید و گہ بسرخ و گہ بسبز
جلوہ اش ہر روزہ مے بینم نشانے تازہ

پا ز رفتارِ تو خواہد کرد خلقے پائمال
سر بپایت مے دہد ہر لحظہ جانے تازہ

آگاہ بد دل باشد از من گاہ باشد بد دماغ
بدگمانش کرد از من بدگمانے تازہ

گرچہ در اظہارِ سوزِ دل زبانم مے برید
ہمچو شمع مے شود ہر دم زبانے تازہ

گو شنیدم مے کشد تیرِ نگاہش یک طرف
زندہ مے سازد لبش گیسو جہانے تازہ

بردہ دل از دلبری دلستانے تازہ
ماہ رویے تازہ ابرو کمانے تازہ

مستعد شد بہرِ قربانِ دو عالم الاماں
ترک چشمِ تازہ ابرو کمانے تازہ

یار سویم آمد و صلش نشد روزی مرا
بر دلم از داغِ حسرت زد نشانے تازہ

از نظر دور ہم نشاندی غیر را خواندی بہر
کردہ در عشق با من امتحانے تازہ

در میانِ غیر گفتم ماجرائے خود تراب
شب چو پرسش کرد از من داستانے تازہ

ردیف الیاء

آنچہ من مے کشم جفائے کسے
نکشد ہیچ آشنائے کسے

از تو آزردہ دل چرا نشوم
ناخوش از من شدی برائے کسے

ہر کہ احوالِ من شنیدہ بگفت
کس مبادا چنیں فدائے کسے

نالۂ عندلیب کے شنود
گوشِ گل ہست بر نوائے کسے

بہ نگاہے دلِ تراب ربود
چشمِ مے گوں و سرمہ سائے کسے

باز آید بدل شکیبائی	گر تو اندر کنارِ من آئی
در خیالِ رخِ تو دل شاد است	غم نباشد مرا ز تنهائی
قامت تو قیامت برپاست	بارک الله چه سرو رعنائی
در غمِ هجر یاد بالایت	بردلم شد بلائے بالائی
عشق زلفِ سیاه و پر خم او	کرده شهره مرا بسودائی
روئے زیبائے تو دل از من برد	الله الله چه شوخ زیبائی

که تراب وداع صبر کند
گر بسویش نگاه فرمائی

دلا گر شوقِ وصلِ یار داری	خیالِ خام دور از کار داری
ز حرفِ تلخ و ترشت که شوم خوش	که شیرین لب شکر گفتار داری
هنوز از تیغِ تو خونم نشد خشک	عبث از قتلِ من انکار داری
مرا معشوق دیگر نیست جز تو	تو عاشق مثلِ من بسیار داری
غلامت سرو آزاد و تذروست	چه خوش قد و چه خوش رفتار داری
بظاهر داریت با من عیان شد	که پنهان خاطرِ اغیار داری

تراب امشب بهر مش بارعام است
بیا گر خواهش دیدار داری

گر اندکی از صفتِ طبع خود بغیر شوی	در اهلِ کشف و کرامات بے نظیر شوی
رسی بمرتبہ صاحب بقا بالله	بجملگی دگر از خود کناره گیر شوی
امیر همچو گدا بر درِ تو سر بنهد	دمے که بے غرض از زر شوی امیر شوی
نگار خود بخود اندر کنارِ تو آید	اگر تو از طلبِ او کناره گیر شوی
همیشه در برِ عقلا گرانِ دین نشیں	هر آئینه که تو هم آئینه نظیر شوی

شوی بخلق تو در راستی نشانہ اگر
میا بہ مجلسِ عشاق ہر گز اے واعظ
نشان سروری و سربلندیست ہمیں

جُدا ز کجر وشاں از کماں چو تیر شوی
بدستِ عشق مبادا تو ہم اسیر شوی
کہ سر فرو بعتبہ بوسیِ فقیر شوی

تراب درگہ تو خود شوی ز پا ز نگاہ
چو زائر حرمِ پیر دستگیر شوی

ہر کہ دارد سوز و سازِ عاشقی
ہمچو پروانہ ز سر تا پا بسوخت
ہر کہ در کارِ خدا سر نذر کرد
بے تواں کردن وضو از خونِ دل
ہر کہ در معشوق گم گردد تمام

داند او رازو نیازِ عاشقی
شمع ہم دارد گدازِ عاشقی
شد چو سرمد سرفرازِ عاشقی
ہمیں بود شرطِ نمازِ عاشقی
باشد او از یکہ تازِ عاشقی

رنگ زرد و آہ سرد من تراب
مے کند اظہار رازِ عاشقی

شود در بے خودی ظاہر خدائی
انا الحق ہمچو منصورت سزاوار
کجا یابی محیطش ہمچو ماہی
خدا را بے نیاز یہائے او بیں

مکن بہر خدا از خود جدائی
ز بندِ خود اگر یابی رہائی
نگردد تا زِ حیرت آشنائی
مشو مغرور زہد و پارسائی

تراب از عشق ہیچ و باش دائم
مکن چوں خوبرویاں خود نمائی

در جنونم از پے غمخوارگی
دلبرِ غارت گر تاب و تواں
بے تکلف بندۂ مجبور باش

کس نیاید پیش جز آوارگی
برد صبر و طاقتم یکبارگی
ز انکہ باشد بندگی بیچارگی

خدمتش از دل ترا واجب بود
مغفرت از حق توان امید داشت
لطف فرما کارسازم شد ازین

پرورشش کرد آنکه در گهوارگی
گر بر آید یک نفس از آوارگی
عرض خسته طبعم بدین ناکارگی

گر بود بے پردہ معشوقم تراب
کس نباید حسرت و نظارگی

من در سر تو خود هم تو در بر من خود سری
در محفل تو نیست کس از غیر نامی نیست بس
محراب دین شد ابروت بتخانه جبین کشورت
هرجا که می افتد نظر جز تو نمی بینم دگر

من بندهٔ دلداده ام تو بادشاه دلبری
خود ساقی و خود شاہد و بی خود و باده و خود ساغری
اسلام و کفر از تو بود خود مومنی و کافری
اندر لب و دل و صورتت در چشم من جلوه گری

نادان تراب از خویش شو دانا به علم بینش شو
در حضرت عرفان او بگذر ز هر دانشوری

اے بے تو هستیم کو جان و بدن تو هستی
گفتی نفخت زاں دم در پیرهن نگنجم
از نحن اقرب تو پیدا شدست این بو
اے والهٔ تو بلبل هم لاله هست هم گل
سرسبز باغ از تو قمری بداغ از تو
اے شمع روی فیروز پروانه از تو دلسوز
اے لیلی از تو مجنوں وے قیس بر تو مفتوں
مطلق بصد نشانی پنهاں بصد عیانی

من نیستم بجز تو هستی من تو هستی
هم کیستم که گنجم در پیرهن تو هستی
در جمله دست و بازو چشم و دهن تو هستی
مطلوب عندلیب خوب چمن تو هستی
اے قامت قیامت سرو سمن تو هستی
شد مهر عالم افروز نور زمن تو هستی
شیریں هم از تو موزوں هم کوهکن تو هستی
با کیست کن ترانی چوں خویشتن تو هستی

هرگز زباں نجنبد گر جنبش از تو نشود
گویا تراب نبود در هر سخن تو هستی

چو عارضِ تو ندیدم بلاله زارے یکے — نیافتم بچمن چوں توائے نگارے یکے

بحُسنِ صورتِ تو نیست در هزارے یکے — بخوبیِ تو نماند درین دیارے یکے

دو فتنهٔ آفتِ هوش و قرارِ من گشتند — نگاه مست یکے چشمِ پُر خمارے یکے

دو فرقه فارقِ تمکین و عقل پیرانند — جوانِ شوخ یکے طفلِ نغمه سرائے یکے

بفتحِ قلعهٔ هجرت کفایت است مرا — سپاهِ ناله یکے فوجِ اشکزارے یکے

دو چیره دست همیشه بوند خون آلود — کفِ نگار یکے پنجهٔ چنارے یکے

خدا ازیں دو یکے هم کند نصیب کسے — کنارِ یار یکے یار در کنارے یکے

دو شیوهٔ تو مرا عاقبت هلاک کنند — همیشه قهر یکے غصه بار بارے یکے

دو حائل اند میان کنار و بوس توام — زمن حجاب یکے زتو ننگ و عارے یکے

دو چیز خاصهٔ گلگشتِ بوستاں باشد — شرابِ ناب یکے یارِ غمگسارے یکے

دو چیز سلسله جنبان بود جنون مرا — نویدِ سبزه یکے موسمِ بهارے یکے

خلافِ عقل روی ترک ننگ و نام کنی
تراب لازمِ عشق است زین دو کارے یکے

کرد مخمورم چو نرگس چشمِ میگونِ کسے — برد خواب از دیده‌ام تاثیرِ افسونِ کسے

کرده پامال از دستِ حنا دلهائے خلق — ایں کفِ پائے تو رنگین است از خونِ کسے

خود بخود سوئے منِ مسکین تو دیدی از غضب — یک نظر را هم نیم در عشق ممنونِ کسے

پا بزنجیرم چو دید او گفت در کویم میا — رحم مے آید مرا بر حالِ مجنونِ کسے

ماجرائے دل چه مے پرسی ندانم بیش ازیں — یک بیک گردید ایں دیوانهٔ مفتونِ کسے

مے نویسم یار خود را نامهٔ بے نام و نشاں — تا نگردد هیچ کس واقف ز مضمونِ کسے

سرمهٔ دُنباله دارش نیست بے چیزے **تراب**
ترکِ من امروز دارد میلِ شبخونِ کسے

دل چو شانہ ہست سرگرداں بگیسوئے کسے	دیدہ چوں آئینہ حیرانست بروئے کسے
بیخودم کردست یا رب جلوۂ روئے کسے	مے برد از خود نگاہِ چشمِ من سوئے کسے
کرد آشفتہ خیالم عنبریں موئے کسے	فتنۂ دین و دلم شد زلف ہندوئے کسے
از کجا مے آئی اے پیکِ صبا جانم فدا	گر تو مے آید ہوائے دلکش و بوئے کسے
نیست ۔ ظاہر نشانے بر تنم از زخمِ تیغ	خوردہ ام امّا بباطن زخمِ ابروئے کسے
چشمِ فتانی دلم را وحشت از خود مید ہد	گشت صحنِ سینہ ام رمگاہِ آہوئے کسے

کس چہ داند از مکان و منزلِ عشقم تراب
باشد افتادہ براہے یا سرِ کوئے کسے

ابروئے بُتِ جلوہ کناں بر لبِ بامے	آمد بہ نظر ہمچو ہلالے سرِ شامے
طرز و روش و نازِ بہاں آفتِ جانست	دل برد ز دستم صنمِ کبک خرامے
از پیچ و خمِ زلف محالست رہیدن	صیدش نشود باز گرفتار بدامے
در ہجر تسلّی کہ دہد وصل طلب را	از جانبِ جاناں نہ سلامے نہ پیامے
باشے چہ امیدست از و لطف و مدارات	یارے کہ دل آزار دو رنجد بسلامے
دل نذر برم سر بنہم بر قدمِ او	در کوچۂ من یار چو آید دو سہ گامے
صد جام لبالب بحریفاں دہی آخر	داری تو چرا تشنہ لبم از لب جامے
چوں غنچہ گہے لب نکشائی بہ تکلم	ماندم ز لبِ لعلِ تو مشتاقِ کلامے
آزاد نمودی و نرفتم ز درِ تو	تا ہم بکنی قدر وفا وار غلامے
کو لیلی و مجنون و کجا شیریں و فرہاد	ماندہ ست ز فانی شدگاں قصہ و نامے

پیوستہ تراب ست مقیمِ درِ شاہی
نیکوتر ازیں نیست مقرے و مقامے

غیر ازیں نیست دوائے دلِ بیمار کسے	سنبلِ زلف کسے یا گلِ رخسار کسے

یار غمخوار ترا هر که بگوید غلط ست
در غمِ هجر نه مشفق و غمخوار کسے

عاقبت خوب نباشد ستم و جور و جفا
اے دل آزار مشو در پے آزار کسے

دی شنیدم سر راہے که بآوازِ حزیں
ناله مے کرد کسے در پسِ دیوار کسے

در طپیدن چه کم از ماهیِ بے آب بود
دلِ مشتاق کسے تشنهٔ دیدار کسے

یارب از دامِ محبت برہاں زود مرا
بیکسے را نکنی باز گرفتار کسے

جائے یابم بچساں پہلوئے معشوق تراب
در برش نیست چو اغیار روادار کسے

نخواهم از تو که بیشم سرِ نیاز آری
نهم بپائے تو سر تا مرا نیازاری

عبث بود ز تو امیدِ دردمند بها
تراست شیوهٔ بیرحمی و دل آزاری

بتے که پرده نشین ست قیمتش قدرش
زیاده تر بود از گلرخانِ بازاری

مرو به تیره دلی در حضورِ صاف دلاں
که سیمِ قلب بصراف برده باز آری

تراب خود همه کارِ تو ساخته گردد
چو رُخ بسوئے خداوند کارساز آری

دید در پرده مگر زُلف گره گیر کسے
که نہاں گشت دلم پائے بزنجیر کسے

دوستاں دفع قضا نیست بتدبیر کسے
واگذارید تن خویش بتقدیر کسے

آنچه در شب نظر آید بسحر دیده شود
خواب ما را نبود حاجتِ تعبیر کسے

لا جوابم لبِ لعلِ تو بیک حرف نمود
پیش رفتست کجا پیشِ تو تقریر کسے

نقطهٔ خالِ تو در حلقهٔ کاکل ستم ست
دانه در دام نهادی پے تسخیر کسے

چشم پوشیده هم از جلوهٔ جاناں شادم
دیده ام گشت نہاں خانهٔ تصویر کسے

چشم رخسارِ تو دیده دلِ من گشت هلاک
کشته گردید کسے باعثِ تقصیر کسے

ز دیده ام نشود ضبط اشکِ سیلانے
بگو ز نوح که باز آمدست طوفانے

اگرچہ ہجر مرا نیست موئے جانی — من و امید وصال و خیال جانانے
اگر بتاں زغبارم فشاندہ دامان اند — بروز حشر شود دوست من بداماںے
مگو کہ زلف بروئیش فتاد و خم گردید — شکست خورد و دو تن کافر از مسلمانے

تراب شعر تو دیوانہ کرد مجنوں را
کنوں رواست ترا انتظامِ دیوانے

قلق از سوزشِ پروانہ داری — زسوزِ عاشقاں پروا نداری
نبود آشفتہ لیلیٰ بجز قیس — تو صدہا عاشقِ دیوانہ داری
بیا درکوئے من روزے گر از لطف — سرِ آبادیِ ویرانہ داری
لبالب جام خواہم ساقی از مئے — چرا خالی لبِ پیمانہ داری
طریقِ بیخودی مسدود گردی — اگر بستہ درِ میخانہ داری
دلم قربانِ ایں مژگان و ابرو — عجب تیر و کماں ترکانہ داری
نوائے ما گدایاں کے خوش آید — دماغِ عالی و شاہانہ داری
مرا اے ماہ با تو الفتے ہست — تو با من مہر داری یا نداری

تراب آوازۂ عشقت فزوں باد
کہ یاد ہوئے خوش مستانہ داری

از زلف برُخ نقاب تا کے — وز شب بسحر حجاب تا کے
عمریست کہ سائلِ وصالم — خاموشی تو در جواب تا کے
از ہجرِ تو سوختم سراپا — دیگر ز جفا عذاب تا کے
دامانِ تو در کفش نیاید — از خاکِ من اجتناب تا کے
مطرب بنوا رسان دل را — ایں چنگ و دف و رباب تا کے
ساقی قدحے ز عشق پُر کن — سرگرمِ شرابِ ناب تا کے

حرفے نمکند لب تو با من　　　با غیر چنیں خطاب تا کے

سوزیش نگہے ز لطف فرما
آزردگی از **تراب** تا کے

زحالِ خود چہ گویم محرمے دارم نہ غمخوارے　　　مرا افتاد با یارے ستمگارے سر و کارے
بتے کافر ادائے دلفریبے فتنہ پیرائے　　　برہمن زادہ شوخے بدوش افگندہ زنارے
جوانے آفتِ جانے بلائے دین و ایمانے　　　رُخِ او ماہِ تابانے سرِ زلفش شبِ تارے
بقامت سروِ رعنائے بطلعت مہر سیمائے　　　ز سر تا پا خود آرائے قدم تا فرق عیارے
مپرس از وصفِ آں دلبر کہ نبود مثلِ او دیگر　　　دل آویزے دل افگارے دل آرائے دل آزارے
نیارد رحم بر پیرے دہد رنجش بتدبیرے　　　فریبد دل بتقریرے نگاہے چرب گفتارے

شود ناخوش کند رنجش اگر وصلش کند خواہش
تراب آشفتہ دل رفتہ مشتاقِ دیدارے

رُخِ او ناصحا گر دیدہ باشی　　　تو ہم دیوانہ اش گردیدہ باشی
نگوئی قیس را دیوانہ ہرگز　　　اگر خود عاشقِ شوریدہ باشی
محبت کم نگردد از ملامت　　　کمالِ عاشقی نشنیدہ باشی
مرا از بندگی معذور داری　　　اگر صاحبدلے فہمیدہ باشی
نگویم یک بیک گلہا شگفتہ　　　تو اے غنچہ دہن خندیدہ باشی
دعائے خیر قاصد گفتہ باشد　　　اگر حالم از و پرسیدہ باشی
بیا در بر مشو دور از کنارم　　　اگر بہرِ دلم گردیدہ باشی
دو چارم شو گہے از شوخ چشمی　　　چرا با من نگہ دزدیدہ باشی

تراب از تو چگونہ چشم پوشد
بچشمش گرچہ نورِ دیدہ باشی

چرا از عاشقاں رنجیدہ باشی		خطائے عشق گر بخشیدہ باشی
شنیدہ شعرِ موزونم لبِ یار		کہ تا موزوں سخن سنجیدہ باشی
تو اے گلچیں منال از زحمتِ خار		نشاید بے خلش گل چیدہ باشی
مرا اے کوہ کن جاں کندن افتاد		تو کوہ بے ستوں کندیدہ باشی
چناں مے ترسم از زلفِ درازت		کہ از مار سیہ ترسیدہ باشی
بروے دل ز پہلویم جدا شو		ز دلبر تا کجا پوشیدہ باشی

تراب از یار کن قطعِ شکایت
اگر با وے نہ دل چسپیدہ باشی

نہ باز آ از طلب تا زندہ باشی		اگر جوئندہ یابندہ باشی
چو بلبل ہر سحر زن نالۂ شوق		ہمیشہ تا چو گل در خندہ باشی
قدم لغزد مبادا در طریقت		نظر بر ہر قدم افگندہ باشی
ایاز آسا شوی معشوقِ محمود		اگر مولائے خود را بندہ باشی
دلا آساں نباشد عشقبازی		برائے یار جاں بازندہ باشی
الٰہی رحم کن دیگر چہ گویم		چہ خود دانندہ و بینندہ باشی

تراب از دامِ خوباں کے برآید
اگر بدنامیش خواہندہ باشی

نہ روئے حسن اگر نازندہ باشی		چو حسن آخر شود شرمندہ باشی
بود تا بر فلک خورشید رخشاں		تو اے مہ بر زمیں رخشندہ باشی
شود حسرت درازائے زلفِ کافر		کہ بر روئے بتاں زیبندہ باشی
بروزِ حشر گیرم دامنِ تو		اگر از من آستیں افشاندہ باشی
دل از خود میرود در اشتیاقت		بپرسش زود آ اگر آئندہ باشی

فدات ای تو شوم پای تو بوسم
تو کی مهمان من ناخوانده باشی

نباشد چون تراب اقبالمندی
که دائم در کنارش مانده باشی

دلِ من سوختی پنهان چه کردی
چه کردی با من ایجا تان چه کردی

بهانی را به تیغ ناز کشتی
چه کردی ها چه کردی ها چه کردی

کشیدی دامن از خاک گدایان
چه کردی ای شهٔ خوبان چه کردی

برخ برقع فگندی از شب لف
چه کردی ای مه تابان چه کردی

بهارت دید بلبل نعره زن شد
چه کردی ای گلِ خندان چه کردی

ادای تو بلای جان من شد
چه کردی ای بلای جان چه کردی

تراب از دستِ تو تنگ ست و بدنام
چه کردی ای دلِ نادان چه کردی

زهی بیدل که دلدارش تو باشی
خوشا غمگین که غمخوارش تو باشی

متاعِ قیمتی جانست در تن
دهم مفت ار خریدارش تو باشی

چسان در بر نگیرم هیچ دلبر
دلِ خود را اگر یارش تو باشی

نخواهی نا به از زلفش رهائی
اگر یک مو گرفتارش تو باشی

دلا خود یار گردد طالب تو
اگر اندک طلبگارش تو باشی

بگو ای رنی مترس از لن ترانی
اگر خواهان دیدارش تو باشی

دل رنجور را صحت که بخشد
اگر در فکر آزارش تو باشی

شهودِ عشق تو داریم مقبول
چرا در ردّ و انکارش تو باشی

نمی خواهد تراب از خلق امداد
خداوندا مددگارش تو باشی

نیامد دربکفِ من زلف گاہے　　سیہ بختم زہر زلفِ سیاہے
مرالے ماہ خوش گذرد بہمہ سال　　اگر آئی بگویم بعد ماہے
چرا مفتوح نشود قلعۂ ہجر　　ز آہ و نالہا دارم سپاہے
نگرش برحالِ مارحمے نیامد　　دگر گو مشکلِ من حالت تباہے
حریفم گشت شوخے رہت فتنے　　نگارے کج خرامے کج کلاہے
خدا حافظ دلش برگشت از من　　مخالف شد گدا را بادشاہے

چو شمشیر از میاں قاتل برآورد
برآمد از تراب خستہ آہے

اگر در عشقِ تو کردم گناہے　　زچشم عفو کن سویم نگاہے
کفِ دستت حناگیر و بشوخی　　مرا ہم کاش بودے دستگاہے
ز تاریکیِ زلف و نورِ عارض　　بود یارِ مرا شام و پگاہے
خدا شاہد دلم بردی تو پنہاں　　ندارم جز تو لے شاہد گواہے
ترا گر خود بود با من سر جور　　مرا جز لطفِ تو نبود پناہے
مصاحب کن مشو بدظن ز عاشق　　اگر خواہی رفیقِ خیر خواہے
طریقِ عاشقی محوست در محو　　نباشد عشق را رسمے نہ راہے
نشد ثابت بجز حق در دو عالم　　نمودم نفئ کل از لا الٰہے
اگر حق قدرت و طاقت نہ بخشد　　ز دستِ من نجنبد برگ کاہے
الٰہی آرزو دارم رضایت　　نہ دولت از تو میخواہم نہ جاہے

تراب ار رہبرے ہمراہ باشد
نیفتد کس چو نابینا بچاہے

اگرت سویم گذر بودے چہ بودے　　بحالم یک نظر بودی چہ بودے

زاحوالم خبرداری ہر یک	ترا ہم گر خبر بودی چہ بودے
چرا خندہ زدی بر گریۂ من	اگر چشم نہ تر بودی چہ بودے
مگو از قاصدم ناخواندہ مکتوب	اگر خط مختصر بودی چہ بودے
ملا کم مے کنی از سخت جانی	دل تو نرم گر بودی چہ بودے
نصیبم جلوۂ زلف و رخ او	گہے شام و سحر بودی چہ بودے
شبے در خانۂ من رونق افروز	گر آں رشک قمر بودی چہ بودے
کنارہ کردم از خلقے برائش	برم آں سیمبر بودی چہ بودے

تراب از بادۂ عشقت مدہوش
نہ بیخود اینقدر بودی چہ بودی

توئی پروردگارم یا الٰہی	توقع از تو دارم یا الٰہی
مددگارم توئی در دین و دنیا	کہ باشد جز تو یارم یا الٰہی
بدہ توفیق خیرم در عبادت	ز عصیاں شرمسارم یا الٰہی
اگر من سر بسر غرق گناہم	توئی آمرزگارم یا الٰہی
چو غفاری و ستار العیوبی	ز تو امید وارم یا الٰہی
شجاتم دہ بکن از عفو رحمت	ز دو زخ رستگارم یا الٰہی
بفکر زلف و عارض رفت افسوس	ہمہ لیل و نہارم یا الٰہی
خوشا وقتے کہ گذرد در عبادت	حیات مستعارم یا الٰہی

تمنائے تراب از تو ہمین ست
بیاد ت خوش گذارم یا الٰہی

زعارضش عبث اے زلف بوسہ خواہ شدی	کہ بار بار پریشان و روسیاہ شدی
نظر بغیر زشوخی کنی و من محجوب	چرا بخیل ز عاشق بیک نگاہ شدی

دلا رسیدی شهیدان شوی مبارک باد — ز دست یار اگر قتل بی گناه شدی
ترا بکوچهٔ بتان واعظا اگر گذر است — نه کم هست بجا هست رو براه شدی
کسی ز عشق نهانم نشد تو آگاه — عیان تو شاهد من گشته گواه شدی
شدم بمیکده من شیخ جام ای زاهد — تو هوشدار اگر پیر خانقاه شدی
چرا ندای بت کافر کناره از تو کنم — که آفت دل و دینم خدا پناه شدی
بیا بصحن فقر حرامست بر تو ای درویش — اگر مصاحب سلطان ز بخت وجاه شدی

تراب قادم درویش خود شود سلطان
اگر فقیر شدی به ز پادشاه شدی

دلا خود را تو از دست بلا کردی — خطا کردی خطا کردی خطا کردی خطا کردی
ز احوالم نپرسیدی ز غم دیدی و رنجیدی — ز دم فریاد نشنیدی ستم کردی جفا کردی
نشستم هم بصبر از حسرت کشیدم از دل آهی — نه بر دستی آمدی گاهی نه بر عهدی وفا کردی
بلی ای شوخ پر آفت ببین این است انصافت — بخون ریزی تو بی پیری تو جولانی روا کردی
بخوبی تو دل بستم ندانستم که بد خلقی — فریبم کرده دل بردی دغا کردی دغا کردی
ز هجر ای تو بیتابم ز درد تنگ احوالم — نه خود از من جدا گشتی مرا از خود جدا کردی
قرار و صبر رفت از دل ز دیدارش چه حاصل — نظر بر صورت قاتل تو ای بسمل چرا کردی
چه کردی ای دل مفتون چو دیدی آن قد موزون — که از سر تا قدم خود را به بالای فدا کردی

تراب آخر دم شیخی مست بود بدنامی
ز شوخ کافر جو زنار دار خود آشنا کردی

[illegible] ای صنم گشتی عجب [illegible] ادا کردی — که از هر گردش دامن ادای خونبها کردی
دلا از [illegible] — نمک بر زخم تو سودی که تا [illegible] جفا کردی
[illegible] ز [illegible] که [illegible] از هجر [illegible] — تو هم یاد آر ای مشفق ستم باهمه چها کردی

بمن میگفت گلفامے تو داری چشم انعامے — سزائے تست دشنامے کہ ظالم را دعا کردی

تو از حالم چہ آگاہی کہ داری رتبہ شاہی — وگر از من چہ میخواہی بشوق خود گدا کردی

سر راہ تو اے قاتل بجز غلطید صد دل — چرا صحن محبت را زمین کربلا کردی

تراب از جستجو باز آ کہ غائب خود شود پیدا
چو کردی ترک خواہش ہا حصول مدعا کردی

قصیدہ در نعت حضرت سید کائنات صلی اللہ علیہ وسلم از مولانا و مرشدنا حضرت تراب علی شاہ صاحب قلندر قدس سرہ العزیز

بسم اللہ الرحمن الرحیم

توئی کہ قبلۂ ایمان و کعبۂ جانی — چگونہ کس ننہد بر درت تو پیشانی

توئی حبیب خدا یا رسول صلی اللہ — تراست شاہی کونین و شان سلطانی

بگرد بیت تو ہر روز چرخ میگردد — کند بمصرعۂ لولاک منقبت خوانی

چو گفتہ کہ انا احمد بلا میم — توئی احد و توئی حق جل سبحانی

خدا ز نور ظہور تو خلق پیدا کرد — تو آفتاب جہانی تابش نور رحمانی

کسے کہ روئے ترا دید وجہ حق را دید — کہ خود حدیث شریف تو ہست من رانی

بخواب ہم ز جمالت کسے کہ یافت نصیب — ز چشم او شدہ زائل حجاب ظلمانی

ملاحت تو دل یوسف حبیب ربود — تو اے پیمبر من رشک ماہ کنعانی

خدا بوصف جمالت بصفحۂ عارض — نوشت سورۂ یوسف بخط ریحانی

اگر ورود تو خوانم بلحن داؤدی — برتبہ سجدہ خاکم شود سلیمانی

چرا نہ حضرت امی لقب کلیم کند — کہ از زبان تو سرزند آیت قرآنی

نبوت تو بعالم چو آفتاب ثابت — خدا اقہمتی نہ جہل کرد نادانی

ز آفرینش آدم تو بوده مقصود ... ترا ملائکه کردند سجده میدانی
وگرنه مشت گلی بود طینت آدم ... ز تست عزت آدم تو فخر انسانی
تو بوده بجدا ناخدای نوح نبی ... وگرنه کشتی او گشته بود طوفانی
کنون سفینهٔ امت نگاهدار ز غرق ... که بحر جرم در آمد بحد طغیانی
فلک ز مقدم تو سعد گشت در معراج ... وگرنه نحس و بدست آن ستاره پیشانی
چگونه سر بفلک پیش تو کشد دشمن ... که تیغ برق دو پاره کند بجولانی
بر امت تو بلا ز آسمان چسان آید ... کند مسیح ز چارم فلک نگهبانی
مگر بکوی تو خورشید میدهد جاروب ... که هر صباح بر آرد خطوط شعشانی
بسجده گشت ز خاک درت غبار آلود ... جبین ماه ازین روشنده بهت نورانی
نشسته است بفردوس منتظر رضوان ... که در جناب تو جایش بود بدربانی
همه غلام تو باشند عربی و عجمی ... همه مطیع تو صحرائی و بیابانی
چهار یار تو در دین چهار ارکانند ... ز چار رکن بنا کرده مسلمانی
خلیفه اول ابوبکر یار غار ترا ... امیر کشور صدق و صفای نورانی
معین شرع و مددگار دین عمر خطاب ... امام کامل و عادل خلیفه ثانی
سوم خلیفه عثمان جامع القرآن ... که بود صاحب شرم و حیای ایمانی
خلیفه چارمی آن ابن عم بو الحسنین ... علی حیدر کرار شیر یزدانی
بهم عناصر دین اند این چهار امین ... معین شرع تو اند این چهار لاثانی
ز اتحاد شده اند این چهار تن یک تن ... کسی که فرق کند کافر است نصرانی
زبان ناطقه در فقر و وصف شان عاجز ... کنم چه قدر بتعریف شان سخن رانی
چو انتها نشود وصف چار یار است ... محامد تو در آید کجا بپایانی
غرض روا است بشان تو عز لا احصی ... که خود تو خوب کمالات خویش میدانی

چو اہلِ بیتِ ترا بندہ ہستم اے مولا — چرا نہ مشکلِ من حل شود بآسانی
شفا و صحتِ جان و تنم بدستِ تو ہست — مریض را پئے دفعِ مرض تو درمانی
بدوستان و محبانِ من بکن شاہا — نوازش و کرمِ ظاہری و پنہانی
کسے کہ بے سبب و ناحقم دہد ایذا — بکن کفایتِ کارش بقہرِ ربانی
مخالفند ز من کافران دریں ایام — خصوص کافرِ نفسے فساد را بانی
بہر دو کون مدد و معاونم مے باش — بدہ شتاب عدوے مرا پشیمانی
توجہی بنما تا شوم خلاص و رہا — فتادہ ایم بقیدِ ہوائے نفسانی
بسا شدند ز شیطان بدولتت محفوظ — نگاہدار مرا ہم ز فعلِ شیطانی
رضائے تست مرا باعثِ رضائے خدا — خدا کند کہ تو راضی شوی ز من جانی
ز شرعِ خویش بیارائی ظاہرم را — کہ باشم از سببش خوشنما و حقانی
شوم بغیرِ حساب و کتاب داخلِ خلد — اگر تو دست بگیری مراد برسانی
مرا ز گرمیِ خورشید ہیچ خطرہ نیست — بحشر اگر بجوارِ پناہِ خود خوانی

ترا بپا نعمتِ کونین از تو مے خواہد
ز آفتِ دو جہان نیز امن و آمانی

تمت

مثنوی اصل المعارف

من تصنیف حضرت شاہ تراب علی صاحب قلندر قدس سرہ العزیز

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

حمد گویم حضرتِ اللہ را — آنکہ پیدا کرد مہر و ماہ را
آنکہ میگردد بامراد فلک — ہست زیر حکم او جن و ملک
بود بنمود آنکہ این نابود را — از عدم انگیخت این موجود را
آنکہ حمدش نیست در حد و حساب — آنکہ وصف او نیاید در شمار
آنکہ بیرون ست از وہم و خیال — لم یزل ذاتش صفاتش لایزال
آنکہ در کنہش خرد را بار نیست — کس ز درکش ہیچ واقفکار نیست
عارفِ ذاتش خود و معروف خود — واصفش خود ہست و ہم موصوف خود
ہر قدر کو میدہد ما را شعور — مے شناسیم از کمال آن غفور
اوست کو روشن ہمہ سیارہ کرد — صنعتش را میتوان نظارہ کرد
آفرید از فرد جفت و طاق را — ظاہر از باطن نمود آفاق را
وحدتش کردست بر کثرت مدد — خود چو واحد ہست ساری در عدد
خالقیش مقتضیِ خلق بود — از عدم بخشید اعیان را وجود
عالم سر و خفیات است او — خالقِ ارض و سموات ست او

هست مرهر نیست را گر دست او / مرجع و مبدع همه را هست او
آنکه پیدا کرده است این هر دو کون / هست بیچون و چگون بی شکل و لون
آنکه اشیا را کند در دم فنا / کل شئ هالک الا خدا
آنکه باشد قدرت او را صریح / قم باذن الله اعجاز مسیح
آنکه ملک الموت را مخلوق کرد / تا کند گرمی خلق از سوت سرد
زندگی و مرگ و فرمان او / آیت یحیی یمیت از شان او
کرد ایجاد زمین و آسمان / هم من و ما و تو هم این و آن
آنکه اسم او قدیر هست و علیم / هم سمیع و هم بصیر و هم کلیم
آنکه ذو العفو است و بالفضل العظیم / هم مرید و قادر و حی و قدیم
قل هو الله احد الله الصمد / لم یلد لم یولد و کفوا احد
دیگری هرگز باو همتای نیست / غیر او را در دو عالم جای نیست
دیگری باشد کجا او را شریک / هست وصفش وحده لا شریک
قدرت او عالمی بنیاد کرد / حکمت او آدمی ایجاد کرد
قهر او ابلیس را ملعون نمود / مهر او الطاف بر آدم فزود
از دو حرف او کرد پیدا صد جهان / امر بر اعیان نمود از کن فکان
خود چو دریا هست و اشیا موج او / خود چو سلطان است و عالم فوج او
آنکه ذو المجد است و عز و کبریا / فاعل مختار یفعل ما یشاء
ساخت شکل آدم از یک مشت گل / داد شرفش بر همه عالم ز دل
طینت آدم نمود از آب و خاک / عزت آدم فزود از روح پاک
بنده بود آدم خدائی یافت مفت / کافریدش نفخت فیه گفت
افصح الفصحا ختم الانبیاء / چون بوصفش گفت لا احصی ثنا

غیر عجز اینجا چه دیگر دم زنم — طاقتم کو تا دگر وصفش کنم

در نعت حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وآله وسلم

بعد ازان نعت محمد مصطفیٰ — گویم از جان و دل خود ای فتیٰ
گنج پنهان بود اول ذات حق — گفت کنزاً مخفیاً بُد ما سبق
چون وجود خلق گشتش اقتضا — از سر اَن اُعرَفَ ای خوش لقا
اول آن نور محمد آفرید — فیض هستی زو بهر اشیا رسید
حق چو او را داد تشریف وجود — جمله عالم بهر او پیدا نمود
شد روا زین رو خدای پاک را — بر محمد گفته لولاک را
اول المخلوق نور مصطفیٰ ست — در حدیث این را بیان بر ملاست
اوست در ایجاد اول از همه — در ره ارشاد افضل از همه
اوست شافع هر کسی را در جزا — خاتم الرسل و رئیس الانبیاء
اوست کز امرش قمر گردید شق — بر و مهرش عالمی را سوی حق
اوست کز نورش جهان روشن شده است — گلخن عالم همه گلشن شده است
اوست کاندر دین او عیسیٰ رسید — از خدا چون رتبه اش اعلیٰ شنید
چونکه موسیٰ رفت بر طور کریم — گفت حقش اخلع نعلیک ای کلیم
در شب معراج بر عرش تعال — می شنید آواز نعلین بلال
بود کو از بندگانش کمترین — رتبه اش بوده پیش حق چنین
وقت پیدا گشتن آن رهنمون — یکسر اصنام جهان شد سرنگون
او چو پیدا شد برای بند و بست — قصر کسریٰ جمله افتاد و شکست
اول و آخر جهان را هست او — دستگیر گمرهان شد دست او

اوست کز حق اینچنین معراج یافت — رتبهٔ شاهی و تخت و تاج یافت
معجزات از وی هزاران ظاهر است — هرکه در دینش شد از دوزخ برست
بود در فرمان او سنگ و شجر — بیشده قربان او شمس و قمر
جبرئیلش از کمینه چاکرست — زانکه او شاه همه پیغمبرست
رتبه اش بوده ست محبوب اللهی — همرهش کو در چنین شاهنشهی
شکر کاندر زمره اتباع او — کرد حق داخل مرا ای نیک خو
بود موسی را هوس اندر دلش — تا شود از امتان کاملش
در نبوت اوست چون شمس الضحیٰ — انبیاء دیگران بدر الدجیٰ
فیضیاب اند آنهمه زان نیک زاد — نور بدر از شمس باشد مستفاد
گر ز حق تعریف او را طالبی — رو بخوان آیات سبحان الذی
خود جناب خالق الارض و سما — گفت در قران بوصفش هل اتیٰ
از محمد چون احد میمی گزید — آمد از وی صورت احمد پدید
رتبه اش چون بود افضل از همه — دین او هم گشت اکمل از همه
حق تعالیٰ کرد چون دینش متین — گفت اکملت لکم الیوم دین
نیز گفتش از سر لطف و قبول — نعمتی اتممت علیکم ای رسول
چون خدا خود گفت وصفش جابجا — بنده در شانش زند دم تا کجا
غیر حق داند کدام احوال او — لی مع الله وقت آمد حال او

۴ در مدح اهلبیت رضوان الله علیهم اجمعین

اهلبیتش جمله جزو آن کل اند — یعنی هریک از گلستانش گل اند
هریکی زان اهل عرفان و علوم — هست بر چرخ امامت کالنجوم

هر یکے تابان ز نورش همچو شمع ‌‌ ‌ روشنی افزای بزم اهلِ جمع
هر یکے بد معدنِ انوارِ حق ‌ ‌ هر یکے بد مخزنِ اسرارِ حق
هر یکے تابندهٔ و تابان چو ماه ‌ ‌ هر یکے اندر ولایت پادشاه
هر یکے بد مصدرِ فیضِ خدا ‌ ‌ مشتق از هادی شده بهر هدیٰ
هر یکے شهزادگانِ شاهِ دین ‌ ‌ مرشدِ حق و دلیلِ راهِ دین
هر یکے از شرع و دین آراسته ‌ ‌ از خصالاتِ نکو پیراسته
هر یکے بد وارثِ ارثِ ولا ‌ ‌ قاضی الحاجات و هم مشکلکشا
هر یکے بد آمر و ناهی بشرع ‌ ‌ سوی اصلِ خویش پی برده بفرع
از طریقت داشتند افعالِ شان ‌ ‌ وز حقیقت بود پُر احوالِ شان
آن همه آلِ نبی سبطِ رسول ‌ ‌ مقبلانِ حق بدند و با قبول
نیست حد وصفِ اهلِ بیتِ او ‌ ‌ هم رجالٌ وصفهم لا تحصرو

در مدح اصحاب مستطاب رضوان الله علیهم

صاحبانش جمله شاهِ دین بدند ‌ ‌ با طریقِ نیک خوش آئین بدند
آنکه گفت او صحابی کالنجوم ‌ ‌ اقتدیتم اهتدیتم در علوم
خاص زان جمله چهار اصحابِ او ‌ ‌ دوستدارِ بر حق و احبابِ او
صاحبِ صدق و صفا عدل و حیا ‌ ‌ عیب پوشِ خلق از بهرِ خدا
صادق و صدیق و سلطانِ امام ‌ ‌ کامل و عادل شهِ عالی مقام
اهلِ دین و شرمگین و حق گزین ‌ ‌ قاتل الکفر و امیر المومنین
نایبانِ دین و خلفائے طریق ‌ ‌ یارِ غارِ خاتم الرسل و رفیق
بسکه شان بودند بر کفار تند ‌ ‌ حق اشداء علی الکفار خواند

هر یکی زان چار یاران فحول بود مقبول خدا و هم رسول
هر یکی روشندل و روشن ضمیر بود گمراهان دین را دستگیر
هر یکی کفار را بد سر شکن هر یکی اعدای دین را تیغ زن
دو از آن بودند مر شیخ الشیوخ سرور و سردار هر شیخ الشیوخ
یعنی صدیق اکبر روشن ضمیر هم عمر خطاب سلطان کبیر
آن دو دیگر در جهان شه بدند بر سموات العلی چون مه بدند
یعنی ذی النورین عثمان الزکی شاه گردان و شه مردان علی
پیش ازین دیگر چه خوانم جز درود زانکه نبود وصف شاهان را حدود
بر محمد باد صلوات و سلام هم معه اولاد و اصحابش تمام

در مناجات گوید

یارب از عرق گنه غرقم در آب از خجالت پای تا فرقم در آب
رفت از یاد دلم روز الست عهد و پیمان بلی کردم شکست
آمده بودم درین دنیای دون بهر ذکر و فکر تو ای بیچگون
پای بند این جهان گشتم تمام در خیال نفس می مانم مدام
یاد تو یک دم نمی آید بدل جان ازین غفلت نمیگردد خجل
فکر دنیا هست بر دل روز و شب نیست غیر از جرم حاصل روز و شب
شد رفیق راه من نفس ایخدا می برد از ره مرا این ناسزا
مطلقا ساهی شدم از اصل خود بیخبر گشتم ز هجر و وصل خود
غافل از تو زندگانی می کنم کار طفلان در جوانی می کنم
تابع نفس است این جان و تنم یافت بر من دست نفس دشمنم

نفس من محکوم شیطان گشته است — آدم بد تر ز حیوان گشته است

هست زیر حکم شیطان لئیم — دور گردیده از صراط المستقیم

میکنم کارے که دور از کار هست — میروم جائے که جائے عار هست

سخت با حال پریشانیم ما — ربنا انا ظلمنا انفسنا

اکنون از کردار خود شرمنده ام — تو خدائے برحقے من بنده ام

میکنم توبه ز عصیان قدیم — مے نهم رخ سوئے تو اے رب رحیم

گشته ام اکنون ز فعل بد ملول — قابل التوبه بکن توبه قبول

ساتر العیبے ز عیبم در گذر — غافر الذنبی بعفوم کن نظر

بعد ازین توفیق خیرم کن عطا — توبه کردم از گناه ماسبق

خواهم از تو هر زمان عفو گناه — استجب دعوات داعی یا اله

عفو فرما انچه شد از من قصور — کن عطا در جنتم حور و قصور

در دو عالم دار ما را کامیاب — با طریق نیک و آئین صواب

هم احبائے مرا خوش وقت دار — دشمن ما را بکش بردے دار

از همه رنج و ملالم ده امان — هم درینجا هم در آنجا جاودان

یکدم از یاد خودم غافل مکن — تا نگویم جز کلامت یک سخن

قصد دارم بهر شرح مثنوی — از کلام اولیائے معنوی

جز تو قصدم نیست در ذکر خیر — رب یسر و تمم بخیر

در سبب تصنیف کتاب

دوستے دارم شفاعت نام او — نیک بخت و نیک صنع و نیکخو

آشنا و مهربان و غمگسار — مونس و همراز و همدم یار غار

هم ز اخوان و قریبان من ست — خاص از یار و حبیبان من ست
دوست میدارد ز جهت مرشدم — زانکه هست او از مرید والدم
در حضور مرشد و نزدیک من — اکثرش گذرد چو باشد در وطن
بسکه پیر خویش را مقبول شد — ظاهر و باطن بحق مشغول شد
گفت روزی با من ای یار عزیز — پای تا سر عقل و سرتا پا تمیز
میل دارد طبع تو بر شاعری — نظم و نسق نظم را قادری
مثنوی گو گر تو بهر خاطرم — در مقامات تصوف از کرم
گفتمش علم تصوف کو مرا — قدرت شعری هم اینقدرم کجا
نیست آسان مثنوی را گفتنے — روئے باید بهر حلوا خوردنے
مثنوی را فکر مے باید دراز — نظم گفتن کے شود بی برگ و ساز
برگ سازش چیست علم شاعری — زور طبع و قوت دانشوری
کے کند عاقل بہ تصنیفش خیال — تا نباشد از فنش واقف کمال
هیچ واقف از فن شعری نیم — از صنائعش تهی مثل نے ام
نے عروضش خوانده‌ام نے قافیه — نے ز اوزانش نمودم قطع ره
نے فصاحت هست ما را در سخن — نے بلاغت دانم ای همراز من
نے ز تجنیسش خبر داریم ما — نے ز زشتی هاش بیزاریم ما
الغرض بس ناقصم در فن نظم — میکنی ناحق تو بر من ظن نظم
عذر من بپذیر و تکلیفم مده — حرکتے از بهر تصنیفم مده
آشنا چون داشت با من حسن ظن — تا قبولش آمد از من این سخن
قصه کوته خواه نخواه آن دوستدار — شد مجوز مثنوی را چند بار
آخر الامر امر او کردم قبول — تا نگردد خاطر یارم ملول

چون طبیعی مایل نظم بوده است | وز مے شعر و سخن دل بوده است
شد موج شوق را انکار او | طبع بر جوشید از گفتار او
بود چندے لب ازین گفتن خموش | باز شد از گفتنش طبعم بجوش
گفتن آن یار صادق خوی من | شوق افزائید بر شعر و سخن
شوق ما و شوق او باہم شده | مثنوی را قصد مستحکم شده
میکنم الحال آغاز مراد | شد بہم با سوز دل سازِ مراد
علتِ شوقم محرک شد کنون | نیک باشد گفتهٔ من یا زبون
لیکن از شوق دلم مجبوری است | شعرم از ناقص بود معذوری است
چشم دارم از نوای اہلِ سخن | عیبے گر بینی درو رسوا مکن
زانکه جمله عذر خود کردم بیان | ناقصی خود ہمه کردم عیان
حرف گیری بر کلام عاجزان | نیست جایز ای سخنور شعردان
نیست ما را دعوهٔ خودسری | کان بود مر بندگان را کافری
دعوے کار جاہل و نادان بود | عجز خوئے عاقل و انسان بود
عجز خاکی را بسر اعلیٰ کشد | دعوه ناری را باسفل افگند
دعوه شیطان را ز حق افگند دور | عجز با حق داد آدم را حضور
مطلبم اینست زین طول کلام | تا بداند عجز من ہر خاص و عام
ہر که بیند عیبے از تقریر من | ہیچ یک نقصان ازین تحریر من
گر بود قادر به تصحیحش کند | ورنه دم از عیب گیری کم زند
پرده پوشی بہتر از پرده دری | عاجزی خوشتر ز کبر و مدبری

بعد ازین بشنو دگر از من بیان
ختم کردم گفتگوئے عذر ہان

بیان مقامات عشرهٔ طریقت

گویم اکنون در مقامات سلوک | موجزے از بہر مقامات سلوک
در سلوک اول مقام توبه است | توبه بے توفیق حق ناید بدست
توبه دارد نزد حق مقبولیت | تا بیابان را امید ہد حق منزلت
دوست میدارد خدا توّاب را | بندهٔ تایب کس اوّاب را
شاب تایب ہست پس محبوب حق | از حدیث مصطفے برخوان سبق
در بیان توبه آن فخر عرب | در حدیث آورد مامن شئ احب
نیز التایب من الذنب کمن | لا له ذنب بگفت آن شاه من
از خدا در شان ایوب بخوان | انه اوّاب نعم العبد خوان
گفت در قرآن خدا ذکرش عیان | فهم کن توبوا الی الله را بیان
با تو اکنون معنی توبه نصوح | گویم از قول بزرگان با وضوح
توبه الندم آمد در حدیث | معنی اش بشنو دل ده بر حدیث
سایلے گفت از جنیدی شاه دین | توبه چه بود اے رئیس العارفین
گفت توبه ہست نسیان گناه | بشنو شرح معنی اش ای نیکخواه
اینچنین نسیان گنه کن آنچنان | تا نماند در دلت اثرے ازان
لذت حظش معصیت را آنقدر | برگذرد گویا نبود از وی خبر
مطلقاً کیفیت آن فعل بد | از خیال و وہم تو بیرون شود
آید این تشریح گر در فهم تو | دیگرے ہم معنی قولش شنو
چونکه تایب از محبان خداست | در شهود و قرب او را جایگاست
یاد گیر حبہم در قرب و شهود | جز جفا دیگر نمے دارد وجود

درشهود و قرب حق تواب را
زین بود یاد گناهان سزا

در وفا ذکر جفا نالایق ست
داند این را هرکه او ازشایق ست

چیست عصیان از خدا بودن جدا
توبه چه بود قرب جستن با خدا

چند مدت کرد فعل هجر و فصل
باز یادش میکند اکنون بوصل

ماند چندے اول از محبوب دور
باز چندے یاد دوری در حضور

حالیا قرب خدایش وهبی ست
یاد بعد اینجا بسے بے ادبی ست

چونکه تایب با خدا گردد قریب
کے بیادش آید از هجران حبیب

قرب فارغ مے کند از یاد هجر
وصل از دل میکند بنیاد هجر

تا بیاد بعد باشی در حضور
از کمال قرب هستی دور دور

جلوه گر چون جلوهٔ جانان شود
تایب و توبه همه از جا رود

قول عبدالله تستری رحمة الله علیه

معنی آن انچه بوالقاسم بگفت
سهل عبدالله عکسش در بسفت

توبه یاد معصیت آمد ازو
ذنبک ان لاتنسی فسیرو او

یعنی یاد جرم دارای باادب
باش اندر خجالت او روز و شب

تا نیاید عجب بر طاعت ترا
هر زمان یادش دهد خجلت ترا

فرق قولین مختلفین

درمیان این دو قول مختلف
فرق اینست ای بتجلی مستعد

گفت بوالقاسم جنید از انتها
سهل عبدالله گفت از ابتدا

اول آن در شهود و قرب سفت
قایل دیگر ز جهد نفس گفت

تا همی باید هست تایب ایجوان
غفلت از عصیان بود و از زیان

بایدش هر لحظه یاد معصیت
زانکه هست آن توبه کن باقی الصفت

همچو کس را هر زمان باید خطر
از گناهان پسین و پیشتر

چون مشاهد گشت از فضل آل
بایدش نسیان عصیان خواه مخواه

زان کزان فانی الصفت از خویش هست
از صفاتش یاد کردن شرک هست

یاد عصیان همچو کس را هستی ست
در عروج نیستی آن پستی ست

الغرض در قرب حق یاد گناه
هم گناه دیگرست ای رشک ماه

زانکه تایب را سزاوارست کو
از خودی خود رود ای نیک خو

پس چو او از خویشتن غافل بود
یاد عصیانش کنون باطل بود

بلکه چون شد ذات و صافش فنا
یاد و سهو جرم هر دو ناروا

زانکه یاد و سهو جرم این هر دو چیز
از خودی دارد تعلق ای عزیز

او ز خود رفته ست و جمله گشته هو
این و آن را مرجع باشد سوی تو

بندهٔ تایب بگو او را ندیم
کو همه گشت ست تواب رحیم

میرسد اینجا سخن دور و دراز
باز گردم سوی کار خویش باز

قول محمد رویم رحمة الله تعالی علیه

گر ترا بیش ست از وے جستجو
از رویمش معنی دیگر شنو

گفت از توبه ببباید توبه کرد
تا شوی از تائبان اے نیکمرد

یعنی از توبه زبانی نے دلی
توبه باید کرد مخفی و جلی

توبه بے صدق از روئے ریا
از گناه کم نباشد اے فتا

پس ترا زین توبهٔ نامقبلت
توبهٔ دیگر ببباید کاملت

معنی قول رویم اے نیک خو
دیگرے بہتر ازین عاجز شنو

یعنی توبہ کن ز توبہ اولت
کز وے پندار آمدہ بد دولت

توبہ کز وے ترا آید غرور
توبہ باید کرد از وے بالضرور

آنچہ توبہ از رویم آمد بیان
رابعہ ہم گفت وصفش ہمچنان

قول ابوالحسن نوری رحمۃ اللہ علیہ

گفت نوری توبہ کن ای نیکخو
ہرچہ ذکر غیر حق باشد ازو

توبہ باید کرد ہر شام و پگاہ
از خیال غیر ذکر ماسوا

گفت ابراہیم دقاق ولی
معنئی آن این شرح جلی

رو می شو سوئے خدا بہر خدا
روئے کہ او را پشت نبود ای گدا

یعنی سوئے حق چنان متوجہ شو
تا نہ گردد سوئے غیرش روئی تو

آنچنان کہ غافل از وے پیشتر
بودۂ از جہل خود اے نامور

ہمچنان اکنون ازو آگاہ شو
درگذر از ما سوا اللہ گو

قول ابوحفص حداد رحمۃ اللہ علیہ

بوحفص حداد در تعریف آن
اینچنین فرمودہ است ای دوستان

نیست ہرگز بندہ را در توبہ دست
زانکہ توبہ از خدا نے بندہ است

بندہ در توبہ بود از خویش دور
حق تواب اندر دوار ظہور

بندۂ بیچارہ کے تایب شدی
گر نہ توفیق خدا رہبر بدی

بندہ را مر شرف توبہ وہبی است
داد حق است این نہ او را کسبی است

قول بوحسن بوشنجه رحمة الله علیه

بوحسن بوشنجه در کیفیتش　　　همچنین فرموده است ای باهوش

توبه است از وقت یاد معصیت　　　هیچ ناید در دلِ تو کیفیت

زانکه یاد جرم یا از حسرتست　　　یا ز جوش میل و طبع و شهوتست

گر ز حسرت مے کنی یادش دلا　　　تایبی و بهره داری از ولا

در خدا ناخواسته تو ذکر آن　　　از ارادت میکنی ای دلستان

پس گنهگار ے و تایب نیستی　　　در اداے توبه صایب نیستی

از سرِ نو باز توبه بایدت　　　تا نیفتی در وبالِ معصیت

خواهش و رغبت بسوے فعلِ زشت　　　بد بود از کردنش ای حق پرست

کار غالب پادشاه مالک تن　　　معتبر تر باشد از کارِ بدن

رغبت دل بر گنه سیات هست　　　شاهدش اعمال بالنیات هست

مے شود ماخوذ از هر چیزِ دل　　　هر زمان باید ترا تغییرِ دل

قول ذوالنون مصری رحمة الله علیه

توبه ذوالنون مصری بر دو گون　　　بشنو ای خواهان معنیش کنون

از گناه و جرم کردن اجتناب　　　یا بود از خطرهٔ نار و عذاب

یا حذر کردن ز تقصیر و خطا　　　از حیا و شرم حق باشد ترا

یعنی از شرم خدا وند کریم　　　با ندامت از گنه گردی ندیم

رجی ے آید ز تو جرم و خطا　　　حاضر و ناظر اگر بینی خدا

کر خدا را عالم السر بنگری　　　همچو یوسف از زلیخا رو کشی

توبه اول را انابت نام دان / دویم استحیا بود ای مهربان
توبه خوفی است از کشف جلال / توبه استحیای از دید جمال
صاحب خوفست از ارباب صحو / اهل استحیاست اندر سکر محو
نیز گفت آن اهل حق ذوالنون شاه / توبهٔ عام ست از جرم و گناه
توبه خاصان درگاه خدا / باشد از غفلت شدن هر دم جدا
توبهٔ خاص الخواص از من تمام / هم اخص الخاص بشنو والسلام
توبهٔ خاص الخواص ای همنفس / فعل خود از خود ندیدن هست و بس
ذات خود را هم ندیدن در میان / توبهٔ منسوب اخص الخاص دان
نیست دیگر توبه زین عالی مقام / کز خودی خود جدا گردی تمام
تا توانی توبه کن از خویشتن / غیر از جانان مبین در جان و تن
من و ما و این و آن واده تو / جمله را غوطه ده اندر بحر هو

درباب تقوی که [illegible] مقامات عشرهٔ طریقت [illegible]

ای شفا [illegible] تقوی [illegible] / گویم [illegible] شرح و هم [illegible]
چون شدی تائب [illegible] ای پاکباز / اکنون از تقوی شعار خویش [illegible]
[illegible] عالی مقام / [illegible] اندر وصف آن [illegible]
حجت الاسلام [illegible] / در کتاب خود ز قرآن گفته [illegible]
[illegible] و انجا [illegible] / [illegible] ز قرآن مبین
وصف تقوی را مکرر گفته است / ذکر تعریفش بقرآن سفته است
قصه کوته وصف آن تا کی کنم / مختصر گویم ز طولش تن زنم
معنیش ای طالب ذات و صفت / وحشت و پرهیز باشد در لغت

در سلوک از وی مراد است ای همام — پاک گشتن از همه فعل حرام

تقوی آمد بر همه اندام هفت — شرح هر یک بشنو از من گرم و تفت

چشم را تقوی است این ای پهلوان — گو شود کور از رخ نامحرمان

از تقاوت گوش گردد نام زد — گر شود کر از شنیدنهای بد

متقی باشد زبان همچون دگر — گنگ از ناگفتنی گردد اگر

دست از فعل بد ار کوته شود — با تفاوت پیشگان همره شود

لنگ باشد پا گر از نارفتنی — بایدش از متقیان گفتنی

متقی افتد شکم را نیز نام — باشد از محفوظ از اکل حرام

گر فروج از فعل بد باشند پاک — صاحب تقوی شوند آن مشت خاک

شرح هفت اندام و تقوی ای اخی — جمله یک یک با تو گفتم بی کمی

تقوی قلب ست از اخلاق بد — پاک گشتن از همه کبر و حسد

تقوی عقل ست کان از فکر بد — هیچ اندیشه نه اندر دل زند

شرح تقوی اینقدر گفتیم عام — بشنو اعلی تر ازین ای نیکنام

قول سهل عبد الله تستری رحمة الله علیه

سهل عبد الله در معنی آن — خوب رمزی گفته است ای مهربان

اینکه از غیر خدا پرهیز کن — غیر حرف حق مگو دیگر سخن

هان تو آرامی مکن با غیر حق — روز و شب میباش محو سیر حق

جز خدا دیگر نباید دیدنت — از خودت هرگز نشاید دیدنت

بایدت پرهیز از غیر خدا — میتوان ماندن ز اغیارش جدا

غیر حق چیزی مبین ای آشنا — کین کبیره هست نزد اتقیا

ذکر غیرش را نه اندر گوش کن — لب ز ذکر غیر او خاموش کن
از خیال غیر دل را صاف دار — تا نیاید در دل تو غیر یار
جمله از خلق بشنو و از حق نگر — زانکه غیر حق نیست دیگر جلوه گر
یار فهم و یار بین و یار شو — متقی از جملگی اغیار شو

قول محمد اسحق رحمة الله علیه

از محمد ابن اسحق اینچنین — معنی تقوی بگوش آر ای ذهین
گفت تقوی ترک ما دون خدا است — نیک فرمودست قول او بجاست
هر چه باشد غیر از ذات خدا — بایدت پرهیز از وی ای گدا
هر چه جز حق است از و بیزار شو — ناخوش از این وهم و زین پندار شو
نیست جز پندار تو غیرش دگر — ور نه جز حق کیست دیگر جلوه گر
علم غیریت که در تو ساری است — بر همین تکلیف تقوی جاری است
غیر از وهم تو آید در نظر — الحذر زین وهم و فهمت الحذر
بیش ازین شایان نباشد دم زدن — از بزرگی دیگری گویم سخن

قول بزرگی دیگر رحمة الله علیه

نیکمردی معنیش گفت اینچنین — ای برادر کن هم این را دلنشین
اصل تقوی نفس خود را کشتن است — وز مناهی بودنت کوتاه دست
چون هوای نفس را بر هم زنی — از کمال ورع و تقوی دم زنی
معنی تقوی چو در گوشت رسید — از ورع هم حرفی می باید شنید
هست تقوی اجتناب از حرام — ورع پرهیز ست از شبهه تمام

بیان اقسام تقوے

تقوهٔ عام ست پرہیز از گناه
ہم ز کار زشت و افعال تباه

تقوهٔ خاص ست از غفلت حذر
از فراموشیِ حق کردن خطر

تقوهٔ خاص الخواص از ذکرِ غیر
پاک گردیدن ز علم و فکرِ غیر

از خودیِ خود شدن یکسر جدا
ہست تقوای اخص الخاص را

در مقامات زہد کہ منجملہ مقامات عشرہ طریقت ست

از مقامات طریقت بعد ازین
شرح و بسط زہد بشنو ای ذہین

زہد چہ بود ترک دنیائے حلال
بہر عقبے کردن ای نیکو خصال

قول جنید رحمۃ اللہ علیہ

معنے آن از ابوالقاسم جنید
بشنوید و بر کلامش دل دہید

گفت زہد طالبانِ آخرت
دست خالی کردن ست از ملکیت

و از تتبع قلب را کردن تہی
یاد دار این قول پاکش ای رہی

شرح آن اینست ای معنی تلاش
دست خود را بر کش از املاک و معاش

زانکہ چون در ملک دستِ خود زنی
معتمد گردی کہ ہان گشتی غنی

بس غنی بودن بملک و مال و جاه
افتقارت باشد از حق خواه مخواه

یا بود تشریح و تفسیرش چنین
دستِ خالی کن ز ملک ای ہمنشین

خود تو مملوک خدائے مالکی
مالکیۃ کردن آید با کی

در حقیقت نیست دنیا ملک کس
مال بندہ مال مولا ہست و بس

بس تو دست خویش از دنیا بکش — مشتمر از دینار چار و پنج و شش
لذت دنیا چو یکسر فانی ست — طالبش بودن عجب نادانی ست
گر تهی دستی تو از دنیای دون — کن خلوی قلب از میلش کنون
زانکه اصل زاهدی ای هم نفس — نفرت قلب ست از دنیا و بس
حرف ظاهر گر کسی ترکش نمود — دل گرفتارست در وی زیچه سود
ترک باید فی الحقیقت از دلت — نفرت قلب ست زهد کاملت
با وجود نفرت قلبی اگر — ظاهر اندر نزد تو باشد مال و زر
بس تو بیشک چون سلیمان زاهدی — زهد قلبت میدهد زین شاهدی
سر سقطی همچنین فرموده است — دل تهی کن زانچه گردی خالی دست
شرح او چون شرح مذکورست و بس — نیست دیگر حاجتش ای همنفس

قول حضرت علی مرتضی کرم الله وجهه

شاه مردان مرتضی در باب زهد — اینچنین فرمود با اصحاب زهد
مطلق از دنیا تو بی پروا مشو — پاکباز و با ملک همتا مشو
هان بدنیا اینقدر بیباک باش — آنقدر در ترک او چالاک باش
گر حظوظش مومنی یا کافری — گر برو بهره ترا نبود سری
اینقدر زهدت اگر حاصل شود — جملگی بخل و حسد از تو رود

قول حضرت شبلی رحمة الله علیه

گفت شبلی زهد کن از ما سوا — نام زاهد تا ترا گردد روا
یعنی ترک غیر حق کن جملگی — تا شوی کامل بوصف [illegible]

قول حضرت یحییٰ رحمۃ اللہ علیہ

گفت یحییٰ زہد ترک بدٗ را
از ضرورت بگذر از بہر خدا

زانکہ بر لا بدے ہم اعتماد
زاہد انرا ایشود اے نیکزاد

زانیقدر ہم زہد مے باید نمود
صرف بر حق معتمد شو ای ودود

گر ز بدت زہد باشد اے احد
در تو گردد جلوہ گر شان صمد

زندہ بے بدندا این جملہ فلک
حاجت بدی نمیدارد فلک

گر شوی فارغ زہد ای آدمی
با ملک آید ترا ہم ہمدمی

قول ابن مسروق رحمۃ اللہ علیہ

وصف زاہد ای ندیم حق پرست
ابن مسروق اینچنین فرمودہ است

زاہد آنست ای رفیق باادب
ہیچ بروے شر نگردد از سبب

زاہد انرا یعنی ای معنی طراز
جز مسبب با سبب نبود نیاز

چونکہ مخلوق ست موصوف نیاز
وصف خالق بی نیازی ہست و ناز

پس نیازم با سبب بیجا بود
گو بہ حاجتمندی قبل ما بود

تا سبب را بندہ شد محکوم ناز
کرد محتاجے بہ محتاجے نیاز

بل مسبب را بباید کردیار
تا ہمہ از وے برآید کاروبار

از سبب واجب بود بیزاریت
فرض آمد با مسبب یاریت

قول منصور حلاج رحمۃ اللہ علیہ

گفت منصور انا الحق گو نکو
ترک دنیا ہست زہد نفس تو

ترک عقبیٰ ہست از زہد ولت ‌ ‌ از خودیت زہد جانِ کاملت

قول حضرت شبلی رحمۃ اللہ علیہ

گفت از شبلی کسے ای نیکنام ‌ ‌ زہد در دنیا چہ باشد ای امام
گفت این دنیا چہ قدرست ای فتی ‌ ‌ کزوی آید زہد کردن مر ترا
از پر پشہ چو قدرش کم بود ‌ ‌ زہد کردن در وی کیف و کم بود
این چہ چیز است و چہ مقدار ست این ‌ ‌ تا کسے ترکش کند ای ہم نشین
ہرچہ کمتر از پر پشہ بود ‌ ‌ دم زاخذ و ترک آن نادان زند
طالب و زاہد ازین نادا کیست ‌ ‌ اخذ و ترک ہیچو این مقدار چیست

قول حضرت ابو بکر واسطی رحمۃ اللہ علیہ

گفت ابو بکر امام واسطی ‌ ‌ در بیانِ شان زاہد ای اخی
بہرِ آدم گشت این دنیا کثیف ‌ ‌ نیست در عالم چو او دیگر کثیف
دعوے زہدش ترا ایجا بود ‌ ‌ چیست ترک انکہ پر رسوا بود
تا یکے از ترک ناپاکی تو خوش ‌ ‌ تا کجا از زہد آن گوئی خمش
از پر پشہ کم ست او نزد حق ‌ ‌ تا کے از اعراض آن گوئی سبق
جز کثیف او ہیچ ای درویش نیست ‌ ‌ زہد آن از ترک نجسی بیش نیست
تا کی از ترک نجاست مدعی ‌ ‌ نیست جائی فخر زہدش ای ذکی

قول حضرت شبلی رحمۃ اللہ علیہ

سائلے از شبلی فرخندہ حال ‌ ‌ گفت زاہد چون شوم ای خوشخصال

گفت زهد تو نباشد هیچ شئ — حرف نا ممکن نگویم تا بکی
زاهد از چیزیکه نبود قسمتت — هست بی معنی و سهو و غفلتت
انچه تقدیرت شد از حق القدیر — اخذ او باشد ترا امر ناگزیر
پس از ان زهدت ندارد فائده — رو کشیدن کی شود از مائده
انچه از حق ست در قسمت ترا — پس تو زاهد میشوی از وی چرا
اکنون از زهد تو غیر از نام نیست — هیچ از زهدت حصول کام نیست

قول حضرت شبلی رحمة الله علیه

باز گفت آن شبلی پیر هدی — از کسی در شان زهد ای پارسا
زهد از دنیا سراسر غفلت ست — بندگان را نام زاهد تهمت ست
زانکه دنیا نزد آنشه لاشی است — زاهد از لاشی بجز غفلت کی است

در بیان اقسام زهد

اکنون یک جا میکنم اقسام زهد — نامور شو ای اخی از نام زهد
ترک دنیا از برای آخرت — زهد عامان هست ای نیکو صفت
ترک عقبی بهر مولی ای امین — زهد خاصان ست بیشک بالیقین
ترک کردن خویشتن را ای فلان — زهد از خاص الخاص آمد بیان
از اخص الخاص آمد زهد این — کو کند زین زهد هم زهد ای امین

در باب فقر که منجمله مقامات عشره طریقت است

بعد ازین گویم سخن در باب فقر — تا خبر یابند از اصحاب فقر

فقر محمود ست نزد حق پاک | درجهٔ عالی ست فقرای مشت خاک
از حدیث مصطفی تعریف آن | رو بکرر گوش کن اے مهربان
فقر زین المومن آمد در حدیث | هست دیگر هم ازین بهتر حدیث
بشنو قول پاک آن صافی نژاد | حرفتان لی هو الفقر وجهاد
فقر فخرے را اگر کردی قبول | فقر اسرع نیز بشنو زان رسول
بسکه مقبول پیمبر فقر بود | خواستی آنرا از حق آن اهل جود
بشنو استدعاے او از بیت من | رب اجعل رزق اهل بیت من
فقر باشد خاص از اوصاف عبد | نیست لایق جز فقیری لاف عبد
از غنا گر بندهٔ لافے زند | کاذب ست و مدعی بی سند
زانکه آمد انتم الفقرا ز حق | حفظ باید کرد ازین آیت سبق
نیست اصل بنده جز فقر و فنا | بنده حاجت مند و مولا پر غنا
چونکه اصل تو نیاز ست ای امیر | ظاهر و باطن بباید شد فقیر
فقر ظاهر چیست اے لخت جگر | بودنت بے مال و ملک و سیم و زر
نے ترا مالے بود نے مملکت | نے ترا قدرے بود نے منزلت
عاجز و محتاج باشی چون گدا | کس مددگارت نباشد جز خدا
فقر باطن چیست اے معنی طلب | نے حسب آن تو باشد نے نسب
نے ز آنت قول باشد نے صفت | نے ز تو جورے رود نی معدلت
نے ز آنت حسن باشد نی جمال | نے بزرگی و نه خوبی نے کمال
نے ترا وضعے بود نے هیچ خو | نے بتو منسوب گردد ذات تو
نے ز اهل فقر باشی نے غنا | جمله وصف و ذات تو گردد فنا
نے بود دنیا ز آن تو نه دین | هان سواد الوجه باشی بعد ازین

این فنا گر طے کنی آید بقا	فقر چون آخر شود گردد خدا
سالکان را بیش ازین نبود مقام	کو ز خود گم شد خدا را و السلام
گویم اکنون قول ہاے اہل دین	از فلک باز آمدم سوئے زمین

قول حریری رحمۃ اللہ علیہ

از حریری معنیش در گوش کن	التفاتے سوی آن از ہوش کن
گفت از معدوم تو چیزے مگو	تا نگردد گم شئے موجود تو
یعنی گر باشد ترا قوت شبے	قوت دیگر شب نخواہی از کسی
چون شود معدوم از تو قوت شب	بایدت ہم دیگرے کردن طلب
زانکہ بے این رسین مشکل شود	در عبادت نفس تو کاہل شود
مقصد از قوت ضروری قوت ست	و از قوی گشتن عبادت نیت ست
پس مخواہ از رزق دنیای اخی	تا نہ عاجز از ادائے واجبی
گر شدی عاجز ادائے فرض را	پس طلب کن قدر آن از رزق ہا
در چنین حالت قناعت پیشہ	سخت بے فکری و بے اندیشہ
معنے قولش دگر ہم یک فقیہ	بہ ز اول گفت اے نیکو شبیہ
یعنی موجود حقیقی ہست حق	غیر او معدوم باشد متفق
گر چنین موجود مفقود ت شود	حاجت معدوم کے مقصود ت شود
پس چو این موجود آمد لازوال	کے روا آید ز معدومت سوال

قول حضرت ابن الجلا رحمۃ اللہ علیہ

بشنو شرح فقر دیگر ہم دلا	انچہ مقبول ست از ابن الجلا

گفت فقرت هیچ گر نبود ترا چون شود آنهم نباشد اے گدا
در تعرف شرح آن دیدم چنان که نباشد هیچ ملکش در جهان
گر پدید آید ز ملکت هیچ کام نذر محتاج دگر کن آن تمام
گرچه او محتاج تر نبود ز تو لیک باید دادنش ای نیک خو
یعنی گر نانے ترا آید بدست بعد از ایام چند اے فاقه مست
دیگرے کز تو بود محتاج کم نذر او کن آن همه بے رنج و غم
پس بملکت هیچ از سابق نه بد باز چون آمد هم از ملکت نشد
جایز آمد وصف فقرت این زمان آنچه از ابن الجلا آمد بیان
جمله حاصل زین سخن اے آشنا اینچنین باشد بعقل و فهم ما
هر که باشد از فقیری زینتش بر نصیب خود نباشد حرکتش
از نصیب خود شد او کوتاه دست حرکتش بهر نصیب دیگر است

قول ابو محمد رویم رحمة الله علیه

آنچه آمد از محمد بو رویم اکنون بر تشریح و توضیحش شویم
فقر چه بود نیستی جمله هست ترک مفقودات هم ای حق پرست
یعنی از خود جمله مفقودات را فانی و نابود کردن اے فتے
هرچه دارد غیر حق پیشت وجود نیست باید کرد آن را جلد و زود
هرچه موجود است از وی شو جدا تا نه شغلش باز دارد از خدا
بر وجود غیر نتوان دل نهاد جان ز وجدانش نباید کرد شاد
آنچه مفقود است از چشم شما ترک شوق و رغبتش باید ترا
زانکه از آنِ تو گر آن خیر نیست از طلبگاریش حاصل نیز نیست

هرچه از آن تو هست آن را طلب	نزد تو خواهد رسید اے خوش لقب
پس ترا از حق طلب باید نه غیر	شغل گر شاید بحق شاید نه غیر

قول کتانی رحمۃ اللہ علیہ

گر بسے خواہی تو قیل و قال فقر	از کتانی گوش کن این حال فقر
چون اسئے اللہ افتقارت شد درست	پس غنی باللہ شوی امر چیست
زانکہ حالا این غنا و فقر نام	یک بجز دیگر سے گرد و تمام
گر بحق محتاج باشی اے گدا	از ہمہ عالم ترا آید غنا
ہر قدر کہ سبے نیازی از جہان	آن قدر با حق نیازت ہست ہان

قول ثوری رحمۃ اللہ علیہ

گفت ثوری اینچنین لغت الفقیر	گر تو ہستی از فقیر اے دلپذیر
السکون عند العدم باید نمود	بذل و اثیار و عطا عند الوجود
وصف فقر این ہست ای ہر رنگ من	دل بیارامی تو ور نا یافتن
گر نباشد نزد تو موجود ہیچ	خواہشت نبود از ان مفقود ہیچ
در بدست آید ترا چیزے زمال	بذل و اثیاری دگر کن بی سوال
بے نیاز از شئے ترا جانب شود	یافت و نا یافت یکسانت شود
نے غمے آید ز فقدانش ترا	نے خوشی باشد ز وجدانش ترا

قول بعض کبرا رحمۃ اللہ علیہ

بعض کبرا گفت از فقر اینچنان	صاحب فقر ہست آنکس در جہان

کو بود محروم از رفق و سوال — شرح او این ست ای نیکو خصال
یعنی با وصفِ نیاز و حاجتش — با وجود مفلسی از دولتش
نے کسے با او کند رفق و کرم — نے کسے نذرش بر و هیچ از درم
نے خود او از هیچ کس سائل بود — نے دلش بر هیچ شئے مائل بود
از سوال و رفق و مانند این هر چیز — باشد او محروم سے اے اهل تمیز

در باب توکل که منجمله مقامات عشره طریقت است

از توکل بعد ازین گویم بیان — که از مقامات طریقت هست آن
هر که در ایمان حق باشد درست — باشد او اندر توکل گرم و چست
بشنو از حق آیتِ فتوکلو — مومنین ان کنتم اے فرزند خو
هر کجا آمد بقرآن ذکر آن — جمله مامور اند آنجا مومنان
زانکه معنی توکل اعتماد — بر خدا کردن بود ای نیک زاد
واسپردن جمله کار خود بحق — در توکل اصل هست این متفق
غیر ایمان دار حق اے آشنا — معتمد بر حق کسے باشد کجا
هر قدر که با جنت ایمان بود — از توکل آن قدر سامان بود
هست متوکل ز محبوبِ خدا — دوست میدارد خدا این شخص را
فهو حسبه چون خدا فرموده است — باید آوردن توکل را بدست

قول سری سقطی رحمة الله علیه

گویم اکنون شرح آن ای یار جان — انچه سری سقطی فرموده است آن
التوکل نزد آن اهل خرد — الخلال عن حول و القوة بود

یعنی گر داری توکل بر خدا
پس ز حول و قوهٔ خود شو جدا

هر چه ممنوع و نباشد نزد تو
منع او از خود ندانی بل از او

وانچه آید پیش تو از هیچ چیز
هم از او دانی تو اے اہل تمیز

فارغ از کسب و تلاش خویش شو
معتمد نے بر معاش خویش شو

گر ز حول و قوهٔ خود فارغی
پس تو ہم چون طفل بیفکر و غمی

نیست تا در طفل حول و قوتے
پرورنده ہست او را عورتے

حول و قوه گشت چون پیدا در او
شد گرفتار تلاش و جستجو

از تلاش رزق دست خود بکش
در کنار رب خود مان طفل وش

در کنی سعی و تلاش و ہم کسب
پس در آن ہم معتمد باشی برب

معتمد ہر آن باشی بر خدا
خواہ از کاسب تو باشی خواہ لا

قول ابن مسروق رحمة الله علیه

در توکل ابن مسروق این چنین
حرف زن گردیده است اے ہمنشین

آنچه از احکام جریان القضا
باشد تسلیم کن اے با رضا

یعنی گر ہستی تو از متوکلان
اینچنین باشد ز تو ظاہر نشان

گر قضاے گر جدا بر تو کند
از کسے گوید ترا حربے زند

پس ترا بر وے نباید اعتراض
جمله در تفویض کوشی چون عیاض

زانکه چون خود را سپردی با خدا
جان و تن کردی بامر او فدا

پس از ملکت رفتی مالک گشت او
ہیچ از چون و چرا نسزد بتو

مالک است او ہر چه خواہد آن کند
بر تو صد گونه قضاے خود زند

نے تو ناشاد آن باشی و نے مضطرے
نے بمحبوبیت نه مکروہیت سرے

گر انیسی او قریب پدرت — ناید اندامی ازو در خاطرت
در نماید روی مکروهی ترا — رنجشت ناید چه جای شکوه ها

قول سهل تستری رحمة الله علیه

در توکل سهل گفت ای پارسا — باش مسترسل تو در دست خدا
یعنی هر جانب برو آنجا برو — خواه بد آید ترا آن یا نکو
ز اختیار خود سراپا شو جدا — محو کن خود را بمرضی خدا

قول عبد الله قرشی رحمة الله علیه

گفت عبد الله قرشی ای عمو — هان پناه خود بسوی حق مجو
یعنی چندانت حضور حق بود — تا نه حاجت بر پنه جستن شود
زانکه غایب باشی تا از پادشاه — در مهالک سوی او جوئی پناه
چونکه حاضر باشی پیش او مدام — پس پنه بردن با چه بود مقام
در حضور و قرب کی آید بلا — تا پنه جوئی از آن سوی ندا

قول ابو القاسم جنید رحمة الله علیه

گفت بو القاسم جنید شاه دین — در توکل شرح بسط انچنین
در ازل بودی چنانکه تو بحق — اکنون هم باوی شوی چون ما سبق
تا خدا هم چون ازل باشی تو — شرح قولش این بود ای نیکخو
یعنی انچه قسمتت بد در ازل — بود تدبیر ترا آنجا بی دخل
انچه موجودت شد اکنون همچنان — دست خود را برکش از تدبیر آن

روی ست منعم چنان غلبه کند
شاکر و شکر یش همه از عابر و

کی در آید شکر اکنون در بیان
غیبت اندر غیب افتاد این زمان

قول یحیی معاذ رحمة الله علیه

گفت یحیی بن معاذ شاه دین
اینچنین در شکر شرح دلنشین

تا بشکری نیستی از شاکران
تست شاکر نه شکر با دست خوان

غایة الشکر الحیر گفت او
شرح آن باشد چنین ای نیک خو

شکر هم از نعمت الله هست
داند این را هر کسی آنکه هست

پات برین نعمت هم ای نعمت شناس
شکر باید کرد بی حد و قیاس

پس نباشد شکر را احد و حصر
غیر خیر ست چیست اینجا در نظر

از جنید آمد بیان در باب شکر
بشنوید این نکته ای ارباب شکر

گفت شکر ست اینکه الغصب بجا
صرف باید کرد ای اهل وفا

یعنی حقت آنچه نعمت داده است
از جوارح چشم و گوش و پا و دست

مال و ملک و دولت و دنیا تمام
صرف باید کرد هر جا و السلام

از جوارح کرده باید کار نیک
بی گناه و فعل بد ای یار نیک

همچنین هر جای نیک اموال را
خرج باید کرد ای اهل سخا

در باب رضا که بجمله مقامات عشره طریقت است

بعد ازین گویم سخن اندر رضا
بشنو از هوش و بده تن در رضا

گویم اول وصف آن ای یار جان
از جنید شاه دین شیخ زمان

در رضا او گفت رفع الاختیار
اختیار خویش جمله در گذار

آنچه حق خواهد تو هم خواه ای اخی
اختیار خود بکن از خود جدا
مالک ست او خواهدت آنچه دهد
تو بهر صورت رضائے حق طلب
نیز گفت او این بود معنی الرضا
یعنی چندان با رضایت خواہ لو
گفت حارث همچنین معنی الرضا
یعنی در جریان حکم کردگار

هر چه حق گوید تو هم گو اے صبی
باش راضی تو بمرضی خدا
خواهدت رنج و غم و محنت دهد
بگذر از چون و چرا در کار رب
نعمت گردد همه رنج و بلا
هر چه از یارت رسد نیکو بود
دل سکونی زیر فرمان خدا
باش از دل با سکون با قرار

قول ذوالنون مصری رحمۃ اللہ علیہ

گفت هم ذوالنون مصری در رضا
بر قضا باشد رضائے حاصلت
کے بود عشاق را دشنام یار

شاد باشد دل بجریان القضا
در بلا ها لذتے یابد دلت
کم ز لطف و شفقت و انعام یار

قول ابو محمد رویم رحمۃ اللہ علیہ

آنچه آمد در رضا از بو رویم
گفت استقبال احکام خدا
یعنی آنچه رونماید از قضا
مثل محبوبے که مے آید زدور

اکنون بر تشریح و توضیحش رویم
بالفرح باشد رضاے با صفا
از خوشی پیش آید آن احکام را
عاشقش از پیش گیرد در سرور

همچنین احکام حق را سربسر
از خوشی پیش آ تو هم اے نامور

در باب خوف که منجمله مقامات عشره طریقت است

بعد ازین راقم شوم در باب خوف
بشنو از گوش دل ای صاحب خوف

گفت ابو عمرو دمشقی ای جوان
اینچنین تعریف خوف خایفان

هر کرا باشد ز نفسش خوف و بیم
زیاده تر از دشمن دیو رجیم

خائفست و خوف او باشد صحیح
نام او از خایفان گردد صحیح

زانکه نفست دشمن دایم بود
هر زمان هر کار خود قایم بود

دشمنی نفس تو هر لحظه بیش
میزند هر دم ترا از زهر نیش

نیست شیطان حامل جان و تنت
هست حامل در تو نفس دشمنت

میکند شیطان ز دورت دشمنی
نفس دارد در حضورت دشمنی

نفس را نبود ز تو بیگانگی
هست نفست مدعی خانگی

گر اعوذی خوانی شیطان رم شود
دشمنیش از تو آخر کم شود

هست دفع نفس تو دشوار تر
از اعوذش هیچ نبود کارگر

هست نفست دشمن جان در بغل
دارد او صد پیچ شیطان در بغل

چونکه شیطان از تو دورست ای گدا
خوف از وی کم کن از بهر خدا

خوف دار از نفس خود ای پارسا
کو ز تو یک لحظه هم نبود جدا

دشمنی کو با تو هم آغوش گشت
بد بود از مدعی دور دست

در برت هست او برای دشمنی
هرگز از وی نیست جای ایمنی

جنگ با شیطان ترا آسان بود
دفع او از سعی تو امکان بود

مکر شیطان را بود هیچ انتها
حصر نبود حیله های نفس را

چون کشد شیطان بجرم از طاعتت
توبه زایل هست بهر معصیت

نفس تو بدکیش تو ای اہل صفا — از عبادت میکشد سوئے ریا
از گنہ توبہ توان کردن ولے — از ریا توبہ بود بس مشکلے
نفس اعدا در حدیث آمد بیان — دشمنیش ہست بر دانا عیان
ما اُبَرِّئُ نَفْسِی یوسف خواندہ ست — بر زبان حرفے زعجوش راندہ ست
جز طبیعت نیست شیطان را نصیب — در شریعت ہست محروم آن غریب
تا نگردی تو زخود فانی تمام — باقی ماند خط نفس بد لگام
پس ترا از نفس خود خوف خطر — ہر زمان باید زشیطان بیشتر
تا نمیری تو ہمہ از خویشتن — ایمن از نفست نے باید شدن

قول احمد حمدویہ رحمۃ اللہ علیہ

احمد حمدویہ پیر نیک مرد — در بیان خوف این تقریر کرد
در حقیقت ہست اہل خوف آن — کز وے خود ترسد مخوفات جہان
یعنی اثر خوف کامل ہست این — کز تو خود ترسد مخوفات زمین
ہان تو خائف چون عمر خطاب شو — تا بترسد از تو خود شیطان تو
خوف شیطان بود جملہ خلق را — بد مخوفات جہان آن ناسزا
لیکن از ظل عمر آن نابکار — پا و سر گم کردہ میکردی فرار
چون نہ شیطان را ازو بودی خطر — بود محرق آتش خوف عمرؓ
ہر کہ خائف تر بود اندر درون — اثر او پیدا نماید از برون
چیست اثر خوف آنیست ہست بس — غلبہ بر اعدا و صولت ہست و بس

غلبہ خوف ست از دید جلال
ہست محرق ہمچو خوف آتش مثال

قول عبدالله رحمة الله علیه

گفت عبدالله ای اهل وقوف
خایف آن باشد نترسد و مخوف

یعنی شاغل با خدا باشد چنان
که نیارد رخ بسوی غیر آن

در محیط قرب حق سر تا قدم
غرق سازد خویشتن را دمبدم

تا نیاید سوی غیرش التفات
یا بجنگ و یا بصلح ای نیک ذات

چون نه فکر جنگ و دفع او کنی
آید از تو دشمنت را ایمنی

همچو پیغمبر کنون دیو عدو
ایمن و بیخطره گردد هم ز تو

فرق قولین مختلفین

فرق قولین اینچنین بشنو ز من
تا شوی واقف ازین هر دو سخن

باشد اول از سلوک و ابتدا
دویم از عالی مقام انتها

اول از دشمن نه فارغ شد هنوز
جنگ با وی میکند شب تا بروز

مستعد باشد بجنگ او مدام
هر دم و هر لحظه و هر صبح و شام

نیست فارغ یکدم از فکر عدو
هست بهر دفع او مشغول او

نیست فارغ چون ز فکر دشمن او
پس چنان گردد ز جنگش ایمن او

مستعد بر دفع شیطان بد عمرؓ
داشتی شیطان ازو زین ره خطر

زین نگشتی سوی او قصد لعین
دفع او میکرد آن شیخ امین

دوم از اعدا فراغت یافته
مرکب دل را ز فکرش تافته

گشت فارغ او ز جنگ دشمنان
باز نا فتد او بجنگ دشمنان

او بکلی فارغ از فکر عدوست
نیست فرصت یکدمش از شغل دوست

غرق هست او در خیال یار خود ‌ ‌ ‌ ‌ هیچکارش نیست از اغیار خود
فارغش دانست چون دشمن ز خویش ‌ ‌ ‌ ‌ گشت حاصل ایمنیش کم و بیش
گشت زین ره ایمن او از جنگ او ‌ ‌ ‌ ‌ این نمیداند که بروی دست کو
از جهالت قصد سویش میکند ‌ ‌ ‌ ‌ دشنه بر پای خود از خود میزند
چون محمد کو ز شیطان عدو ‌ ‌ ‌ ‌ بود فارغ جملگی از دفع او
زانکه بر وے گشته بدان فجاب ‌ ‌ ‌ ‌ بعد ازین کو فکر و لو ذو العذاب
بالتفاتش سوی شیطان بود کے ‌ ‌ ‌ ‌ بود سوئے حق ز بس مشغول وے
قصد دیوے سوئے او از جهل بود ‌ ‌ ‌ ‌ بود ایمن دیو زان صافی وجود

قول ابن الخنیق رحمة الله علیه

بشنو دیگر وصفش اے یار صدیق ‌ ‌ ‌ ‌ آنچه منقول ست از ابن الخنیق
گفت خایف آنست ای ناجی ز مقت ‌ ‌ ‌ ‌ خوف او باشد بحکم کل وقت
گاه ترسد ز مخوف ای پر وقوف ‌ ‌ ‌ ‌ گاه ایمن تر بود از وے مخوف
یعنی گاہے خوف حق بر وی چنان ‌ ‌ ‌ ‌ غالب آید بر دل و بر جسم و جان
کہ سراپا صورت هیبت شود ‌ ‌ ‌ ‌ هیبت او سینهٔ اعدا درد
جمله عالم زو بترسد این زمان ‌ ‌ ‌ ‌ هیبتش افتد بهر خورد و کلان
گاہے غالب گردش خوف خدا ‌ ‌ ‌ ‌ پس نیاید هیچ خوف از ماسوا
یعنی چندان خوف حق غالب شود ‌ ‌ ‌ ‌ کہ از مخوفات دگر فکرش رود
چون شد او فارغ ز فکر دفع غیر ‌ ‌ ‌ ‌ پس مخوف ایمن از و گشت و دلیر
کالعدم نزد مخوف او اینکست ‌ ‌ ‌ ‌ زانکه در خوف خدا استهلاک ست
بسکه از خود گم شد آن اہل وقوف ‌ ‌ ‌ ‌ ایمن از وے گشت سرتا پا مخوف

چون زخود خالی شد آن مرد شریف   پس کجا شیطان شود با وی حریف
زانکه گشت او مرده بیحس و جان   کس نمی باشد حریف مردگان

قول ابو محمد رُویم رحمة الله علیه

اکنون وصفش انچه آمد از رویم   در پئی تشریح او قاصد شویم
گفت خایف آنست ای اہل بدی   کو ندارد خوف جز ذات خدا
یعنی خایف باشد از بهر آله   نی برائی نفس خود ای خیرخواه
خوف بهر نفس چه بود ای امین   از عقوبت ترس خوردن بالیقین
چیست خوف از بهر حق ای پارسا   بودنت ترسان ز اجلال خدا

در باب رجا که منجمله مقامات عشرهٔ طریقت است

ای تو از خوفِ آلهی سرفرو   در رجا اکنون ز من حرفی شنو
داشتن امید فضل و رحم حق   این بود یعنی رجا را مستفق
حضرت حق هست رحمان و رحیم   لطف و فضل او ست بر عالم عمیم
میتوان بودن ز فضلش در سرور   کو کریم است و رحیم است و غفور
بایدت هر حال امید از آله   چشم نتوان داشتن از ما سواه
در بیانش انچه عباد ابن خفیف   کرد بیان بشنو ای مرد ظریف
گفت معنی رجا آن حق پرست   شاد بودن از وجود صاحب است
چون وجود وصل حقت دست داد   میتوان گر دیدنت خوشنود و شاد

در بیان بعض اخلاق اولیاء الله تعالی

از تو اضع او لا گویم سخن   تا تو متواضع شوی و خود شکن

سائلی پرسید وصفش از جنید   در جوابش آنچہ گفت او بشنوید
کسر جانب ہست و ہم خفض الجناح   این مثل فرمود آن اہل صلاح
یعنی با ہر کس شکستہ باش و نرم   کن تحمل در جہان بر سرد و گرم
ہمچو مرغ پر بریدہ در جہان   عاجز و لاچار و مسکین باش ہان
در تکبر دل مدہ فرعون وش   در جہان گردن فرو نہ سر مکش
با نیاز و عجز اے شہباز شو   بے ز کبر و غرہ در پرواز شو
بار خود را بر کسے دیگر منہ   در جہان از خود سر بہا سر منہ
بلکہ بار غیر را بر خود بنہ   غیر را می دان ز خویش اعلی و بہ
گر ز مردم بر تو آید ظلم و جور   تو بپاداشش مکن از ظلم طور
وانما از خویشتن عجز و قصور   پر و بال خویش بشکن از غرور

قول ابو محمد رویم رحمۃ اللہ علیہ

در تواضع شرح دیگر می کنیم   آنچہ فرمودہ است در شانش رویم
ذلت دل بہر علام الغیوب   در تواضع گفت آن پاک از عیوب
یعنی بودن قلب را خوار و ذلیل   در حضور حضرت نعم الوکیل
زانکہ پنہان ہست در دل صد عیوب   وز ہمہ آگاہ علام الغیوب
حق خبردار است از کردار دل   چون نباشد پیش او خوار و خجل
بندۂ عاصی بہ پیش پادشاہ   کے ندارد خوار خود را از گناہ
او گنہگار ہست و مولایش خبیر   باشد آنجا جای صد خوف و خطر

قول سہل عبد اللہ تستری رحمۃ اللہ علیہ

سہل عبد اللہ شیخ رہنما   گفت تقبل التواضع الرضا

یعنی آید آنچه بر تو از خدا ‏ خواه از الطاف باشد یا جفا
کن بدل اقبال و راضی شو بدان ‏ جانفشانی کن بامر او بجان
در تواضع دیگری گفت این سبق ‏ کن قبول حق ز حق از بهر حق
یعنی تو از بهر حق شو حق پسند ‏ نے برائے نفس خود ای مستمند
راضی از حق بهر نفس خود مشو ‏ بلکه راضی شو ز حق بهر تو
گر کسے حقے نماید پیش تو ‏ از حق او را دانی اے درویش خو
حق نماینده مبین غیر از خدا ‏ جز فرستنده مبین در حق نما
یعنی با تو گر کسے خوبی کند ‏ دلبری و طور محبوبی کند
خویش را تو ز حق مبین نے از و ‏ کو ز حق آمد برائے تو نکو
در تواضع دیگرے از پاک مرد ‏ از زبان خود چنین تشریح کرد
فخر قلت اعتناق ذلت ست ‏ حمل کردن ثقل اهل ملت ست
فخر کن بر قلت خود اے عزیز ‏ چیست قلت یعنی نبود هیچ چیز
هیچ قلت نیست پس از نیستی ‏ پس تو فخر کن بخویش از نیستی
چون پیمبر گفت اکون عبد النبی ‏ جز عبودیت نشاید اے صبی
زانکه بنده را نباشد هیچ شے ‏ نیست غیر از نیستی اسباب وے
فخر بالقلت بقول آن ولی ‏ از عبودیت مراد ست اے اخی
پس تو فخر بندگی خویش کن ‏ از عبودیت قدم در پیش کن
اعتناق ذله هم از مصطفی ‏ اخذ کن اے صاحب صدق و صفا
گو بهر آن و بهر طور از خدا ‏ مسکنت میخواست دایم در دعا
غیر ذلت چیست مسکینی بگو ‏ غیر مسکینی تو هم اکنون مجو
هر که مسکین و شکسته دل ترست ‏ لطف حق بر حال او جلوه گر ست

گفت موسی روزی از حق زار زار ... من کجا جویم ترا اے کردگار
گفت آنجا جو مرا اے معتبر ... هر کجا آید شکسته دل نظر
گر چنین وصف شکسته دل بود ... خصلت مسکینی از کامل بود
پس تو قلب منکسر باش و غریب ... تا نماید در تو مولای حبیب
بار اہل ملہ را برداشتن ... اینچنین تشریح آمد در سخن
یعنی گر بر تو کسے ظلمے نمود ... از مجوسی یا نصاری یا یہود
پس تحمل کن بر آن ناخوش مشو ... زانکہ بد ہم از حق ست و ہم نکو
حق گمارنده در و می‌داد او ... زین نگشتی ملول آن نیک خو
گر ہمے بینی ز حق لطف و عطا ... چون نه بینی هیچ از جور و جفا
ہست لطفش بر تو در شان جمال ... قهر او از مظهر آن جلال

در باب فتوت که یکے از اخلاق اولیاست

در فتوت از جنید آمد بیان ... که فتوت راز خود هرگز مدان
انچه تو کردی مگو من کرده ام ... شخص دیگر مے کند در پرده ام
بو حفص در نیش گفت این قدر ... که تو منصف باش در حق دگر
لیکن انصاف خود از دیگر مخواه ... هیچ وقت و هیچ ساعت هیچگاه
چیست در دنیا مروت را خصال ... بهر اخوان بذل کردن جاه و مال
بالدعا تخصیص شان در آخرت ... اینچنین گفت او مروت را صفت
در فتوت انچه شارح شد رویم ... شرح و بسط آن بتو ظاهر کنیم
گفت ہان معذور داری سر بسر ... گر ز اخوان ذلتے آید نظر
فعل ناشایان تو از او شان مبین ... کار ناشائسته از اخوان مبین

انچنان باکس بنا شد حرکتت — تا رسد بر عذر خواهی نوبتت
گفت عبدالله در معنی آن — اینچنین تشریح اے آرام جان
خلق را معذور دار از کار بد — غیر را مجبور دار از کار بد
لیک خود را مے نگر اے نیکخواہ — پائے تا سر غرق در جرم وگناه
نیز شفقت دار بر عالم تمام — هم به نیک وهم به بد هم خاص وعام
دیگرے گفت از فتوت این بیان — نیکخواهی باشدت با دشمنان
یعنی با شخصے که داری دشمنش — نیکخواهش باشی ای مهتاب وش
بذل مال وجاه سازی بهر آن — کر ترا باشد کراهت زو بجان
داری با وے نیک طور وصحبتی — آنکه دارد طبع تو زو نفرتے
عمر بن عثمان مکی از ان — انچه فرموده ست بشنو ایجوان
میتوان کردن تغافل هر زمان — از جفائے هر دم وایذای شان
از برا در گر ترا رنجے رسد — میتوان کردن تغافل ای ولد

قول حضرت شبلی رحمة الله علیه

در فتوت گفت شبلی اینچنان — حسن خلق وبذل معروفست آن
یعنی با اخوان به نیکو خلق باش — بذل شان کن در جهان ملک ومعاش
هم دعا کن بر امور عافیت — از برائے شان تو ای عالی صفت
در فتوت ترمذی گفت ای پسر — باشدت یکسان مقیم و رهگذر
یعنی با اغیار و یارائے آشنا — در فتوت باشی یکسان دائما

در فتوت با همه باشی عمیم
باشدت مرد مسافر چون مقیم

در بیان بعض حالات اهل طریقت گوید

از تمیز خیر با غایب شدن	نی ز اشیا شکر باشد در سخن
یعنی خیر و شر کند بر تو گذر	لیک باشد غیبت زان خیر و شر
بر دل مشتاق تو ای باصفا	حالتی آید ز حالات خدا
کز تمیز خیر و شر و نیک و بد	غیبت اندر غیبت حاصل شود
بسکه مغلوب وجود حق شوی	از تمیز خلق یکسر در روی
بسکه گردی از خدا سرشار و مست	بگذری از اختیارات هرچه هست
نی ترا باشد تلذذ از نعم	نی تکدر باشدت از رنج و غم
نی تو از دشنام کس باشی حزین	نی تو از انعام باشی شادکین
از مضرت نی ترا پروا بود	نی ترا از منفعت دل وا شود
گر کند بر تو ز نیک و بد نزول	هرگز از وی خوش نباشی نی ملول
زانکه غلبات وجود حق ترا	از تمیز شی کند یکسر جدا
زندگی یابی چو اندر سیر حق	مرده گردی از تمیز غیر حق

قول عبد الله ناجی رحمة الله علیه

گفت عبد الله در شکر این قدر	بر دل تو حالتی آرد گذر
کاندران نتوان نهفته اسرار را	بر ملا گویی تو سر یار را
یار گوید خویش را هم بی حجاب	از رخ جانان براندازی نقاب
گه انا الحق سر کنی منصوروار	گاه سبحانی بگویی آشکار
گاه حد شرع را بر هم زنی	لیس فی جبتی سوی الله در زنی

الغرض بے خویش و مستانہ شوی	نزد عاقل مرد دیوانہ شوی
لایق استار سابق آنچہ بود	اکنون ظاہر از تو گردد ای ودود

در باب صحو کہ یکے از حالات اولیاست

بعد از سکر است نماید روی صحو	بشنو اکنون وصف آن ای اہل محو
صحو ہشیاریست بعد از سکر تو	با تمیز اکنون ز ہر یک چیز شو
صحو باشد امتیاز تو ز شئے	با خبر بودن ز خیر و شر وے
باشدت اینجا تمیز از نیک و بد	لیک کارت با رضای حق فتد
با خدایت موافقت باشد برنج	رنج صد چند بہ دانی ز گنج
ہرچہ در روے خلق را شدت بود	مر ترا حاصل در و لذت بود
زانکہ فعل حق تو مے بینی در ان	چون نہ متلذذ شوی از وی بجان
گر ترا معشوق دشنامے دہد	بہ از ان دانی کہ انعامے دہد
بل نیاید در نظر دشنام یار	پاے تا سر بینی لطف عام یار

در باب انس کہ یکے از حالات اولیاست

معنی انس از ابو القاسم جنید	آنچہ آمد در بیان فکرش کنید
انس رفع الحشمت آمد قول او	مع وجود الہیبت ای فرخندہ خو
یعنی بر بندہ رجا غالب بود	خوف کمتر باشدش چون وجد
چون ایاز او شاہ را گرد غلام	معتمد بر لطف حق باشد تمام
آنقدر مقبول گردد شاہ را	بندۂ خاص الخواص اللہ را
گر زوے تقصیرے اگر صادر شود	عفو فرماید خدا زان در رود

با وجود این همه لیکن مدام	با ادب باشد خدا را والسلام
باچنین مقبولیت او هیچگاه	جز بفرمانش قدم ننهد براه

قول ذوالنون مصری رحمة الله علیه

انس را ذوالنون مصری خوب گفت	انبساط دوست با محبوب گفت
یعنی گستاخی عاشق با نگار	انس باشد نزد آن عالی وقار
مثل ابراهیم گفتن خواه نخواه	کیف تحی الموتے ارنی یا اله
همچو موسے نالۂ ارنی به طور	لن ترانی ها شنیدن از حضور

قول ابراهیم بارستان رحمة الله علیه

گفت ابراهیم بارستان که آن	انس فرح القلب بالمحبوب دان
یعنی با معشوق بودن خوش بدل	انس باشد ای بجانان متصل
زانکه با هر شے که شاد آن دل بود	انس آنجا بیشتر حاصل بود

قول حضرت شبلی رحمة الله علیه

گفت شبلی معنی انس ای جوان	وحشت تو از تو باشد هر زمان
یعنی با الله چون انست بود	مر ترا از خویشتن وحشت بود
با خدا چون الفتے پیدا کنی	از خود و از غیر خود وحشی شوی
مے نماید رو خدا در بیخودی	انس او باشد بوحشت مقتضی
از خدا گردت خودی تو جدا	چون زخود رفتی همه گشتی خدا
تا تو باشی او جدا باشد ز تو	چون فنائی تو بماند جمله او

چون بجانان راست آمد انس تو — وحشت از خود باید گر معنی شنو
از برائے خویشتن اے نیکخو — هیچ باجانان نداری آرزو
نے برائے خویش خواهی هیچ نفع — نے مضرت را کنی از خویش دفع
انچه او خواهد تو خواهی خواه نخواه — حب نفس خود نخواهی هیچگاه
گر کند یارت ز تو منع عطا — از تو ناید درمیان چون و چرا
تا ترا باشد تولا با نگار — از خودت باید ترا صد هزار

قول ذوالنون مصری رحمة الله علیه

گفت ذوالنون انس از دست این — گر ترا در آتش اندازند هین
انس با شخصے که سیداری بجان — غایب از یادش نگردی این زمان
تا بما نوسی دلت شیدا بود — کے ازین آتش ترا پروا بود
آتشت گلزار باشد چون خلیل — کے بجز حق رخ کنی با جبرئیل
چون زنان مصری از دیدار مست — بیخبر بودندشان از قطع دست
چشم بر دیدار یوسف داشتند — بیخبر از قطع انگشتان شدند

قول بزرگ دیگر رحمة الله علیه

بعض دیگر در بیانش گفته است — نیک فرموده است و دری سفته است
انس با ذکر خدا چندان کنی — کز شهود غیر او غایب شوی
غلبهٔ ذکرش چنان بر دل شود — یاد دیگر از دلش زایل شود
غیر پوشیده شود از چشم او — چشم نابینا شود از غیر هو
جمله زو بیند ازو شنود سخن — جمله او ساری شود در جان و تن

حالت بی یسمع و بی یبصر تمام	وانماید چہرہ فی ہذا المقام

قول حضرت جنید رحمۃ اللہ علیہ در باب محبت کہ یکی از حالات است

در محبت از جنید آمد بیان	کان ست میل قلب سوی یار جان
ہم بسوئے آنکہ باشد یار یار	چاکران و بندگان وا ہلکار
میل کامل گر ترا باشد بحق	جان فدا سازی بحکمش متفق
بندگی و طاعتش آسان شود	جان و جسمت تابع فرمان شود
بے تکلف دل دہی بر طاعتش	از خوشی گردن نہی در خدمتش
راغب و مائل شوی بر امر او	کے قصور آید ز تو در امر او
نہی او را باشی بے زار و نفور	از مناہیش شوی صد ملک دور

قول دیگر بزرگ رحمۃ اللہ علیہ

دیگرے گفت المحبت موافقت	در تعرف شرح آن ہست این صفت
طاعت از بہر خدا در امر او	باز ماند از نہی او ای نیک خو
ہم رضا در حکم و قدرش ایحوان	بشنو یک یک از من این شرح و بیان
انچہ گفت ست او بکن او را بجان	ہر چہ منعت کرد بر کش سر ازان
بر قضا راضی شود تقدیر او	کہ بجا باشد ہمہ تدبیر او
حق چو مسلم گفت ابراہیم را	میتوان آموختن تسلیم را

قول کتانی رحمۃ اللہ علیہ

از کتانی معنیش اے ہم نفس	از برائے دوست ایثار ست و بس

یار را بهر خود گزینی بیقدر / کو هلاک تو روا دارد اگر
از خوشی و مرضی او راتن دهی / زیر شمشیرش بجان گردن نهی
مولوی رومی که قربانم برو / هست حسب الحال اینجا شعر او
گر طمع خواهد ز من سلطان دین / خاک بر فرق قناعت بعد ازین

قول عبد الله بنائی قدس سره

گفت عبد الله بنائی این چنین / در محبت شرح و بسط ای همنشین
المحبة لذة فی الخلق خوان / لیک استهلاک فی الخالق بدان
یعنی در مخلوق الفت لذتست / لیک در خالق هلاک الفتست
زانکه در مخلوق جنسیت بود / جنس را با جنس خود لذت بود
چشم را از خوب صورت لذتست / گوش را از آواز خوش کیفیتست
همچنین مخلوق دیگر با دگر / در محبت کامیاب ای بی‌بصر
خالق از مخلوق بیگانه بود / سوختن اینجا چو پروانه بود
کی بود پروانه را تاب چراغ / لذت او را نیست غیر از سوز و داغ
در تعرف گفت استهلاک را / شرح و معنی دگر زین ماورا
آنکه نبود عاشقش را هیچ حظ / وارهد بالکل ز قید هیچ حظ
هم محبت را نباشد علتی / قایم العلة نباشد عاشقی
شرح بعضی بیان شد ما سبق / رفع علت گوش کن ای اهل حق
در محبت گر ترا نبود سبب / بی‌سبب باشی تو از عشاق رب
شدت بالذات الفت با خدا / بی‌سبب باید محبت با خدا
العشق ذاتی مرا دوست ای نگار / از صفاتی نیست اینجا اعتبار

ہمچو عشق گلرخان از روی حسن — روز و شب گردیدن اندر کوی حسن
دلپسندت بودن آواز حزین — طالب مطرب شدن از راه دین
نیست تا گلرو و مطرب مر ترا — عشق ذاتی غیر از حسن و غنا
گر خلل افتد بحسن و طرب شان — عشق تو ہرگز نماند بعد از ان
این محبت را صفاتی نام دان — کز رہ وصفی شده عارض بر آن
بود قایم این محبت بر صفت — چون صفت شد عشق هم رفت از دلت
پس کجا شاید خدا را عشقِ تو — از رہِ شانی و با وصفی از و
بل محبت با خدا داری بذات — تا بود قایم بذاتش بی صفات
شرح و بسطِ قول او این ست و بس — گفتهٔ عبد الصمد بشنو ز بس
گفت معنی محبت ہست این — کور و کر سازد ترا ای ہمنشین
نفی کور و کر کند از غیر یار — غیر مفقودش شود در جمله کار
چشم روی غیر نارد در نظر — از کلام غیر گردد گوش کر
جمله او بیند و زو شنود تمام — جمله او گردد ہمنا ختم الکلام

قول بزرگی دیگر رحمة الله علیه

دیگری گفت از پی محبوبِ خود — ہست ایثار شیء مطلوبِ خود
یعنی ہر چیزیت که باشد دلپسند — یار را ایثار کن ای ارجمند
از جنید اندر محبت گوش کن — بشنو و بگزین که خوش گفت این سخن
گفت تبدیل صفاتِ عاشقان — با صفاتِ یار جانی باشد آن
یعنی عاشق بگذرد از کارِ خود — متصف گردد بوصفِ یارِ خود
رنگ جانان گیرد از رنگش رود — ہست با وی گردد از خود گم شود

همچو مجنون گرد و او لیلی تمام	محو در معشوق خود باشد مدام
زد به لیلی نشتری فصاد چون	از رگ مجنون روان گردید خون

در باب فنا که از حالات اولیا کامل است

در فنا گویم سخن من بعد این	بشنو از گوش دلش ای همنشین
نیست گشتن از همه حظ و نصیب	هم سقوط امتیاز ست ای غریب
در فنا نی حظ ماند نی مراد	نی طلب نی مطلب و نی ذکر یاد
جمله وصف بشریت زایل شود	آن زمان نام فنا حاصل شود
ذات هم در ذات حق گردد فنا	نیست گردد از خود و از ماسوا

تقسیم فنای سالکان

پس فنای سالک آمد بر سه قسم	دارد افعالی صفاتی ذاتی اسم
نیست گردیدن ز فعل است اینچنین	کز خودت فعلی نه بینی این ذهین
در جهان کس را نه بینی اختیار	جمله را مجبور دانی ای نگار
فاعل مختار الله است و بس	نسبت فعلی مکن با هیچ کس
نیست فاعل در جهان هرگز کسی	نی زننده نی دهنده غیر وی
معطی و مانع نه زید است و بکر	حضرت حق هست جمله ای پسر
حرکت تو بیش حرکات خدا	چون کلید و دست هست ای باصفا
قدرت حرکت کجا اندر کلید	حرکت دست است قادر بر کلید
نیست گشتن از صفات ای باصفا	اینچنین باشد بشرح و بسط ما
قدرت و علم و ارادت در جهان	جمله از حق بینی ای توحیددان

حق مرید است و قدیرست و علیم حق سمیع است و بصیرست و کلیم
غیر حق دیگر ندارد این صفت در نظر کے آید او صاف خودت
اوست متکلم بصد حرف و کلام سامع او باشد در اصغای پیام
او همین گوید همین بشنود بخود هم نماید او هم او بیند بخود
قسم سوم اے فنا فی الذات را بشنو و محفوظ دار اوقات را
غیر ذات حق نه بینی اے پسر ذات خود هم ذات موجودی دگر
در جهان یکذات واحد بین فقط نقطهٔ ساری نگر و سطح خط
غیر حق دیگر نیاری در نظر حق مصور گشت در چندین صور
در جهان بنگر تو از چشم شهود کیست دیگر در صور جز یک وجود
این و آن هرگز نه بینی غیر دوست ما و تو و هم ست جمله ذات اوست
اول و آخر همه یار ست و بس ظاهر و باطن تمام او آشکار
ناظر و منظور خود او هست او شاهد و مشهود خود هو هست هو

درباب بقا که یکی از کمال و مظهر اولیاء الله است و پیش ازین مرتبه نیست

در بقا بعد از فنا گویم سخن بار دیگر گوش کن بر قول من
کان بود باقی شدن با یار جان از صفات و ذات و افعال ای جوان
هست گردیدن به هستی خدا متصف بودن بوصفش ای گدا
چون رسد فانی بدین عالی مقام در جهان یابد همه خود را تمام
در خلایق فعل خود بیند همه خود شود مختار نیک و بد همه
هر چه خواهد در جهان پیدا کند هر کرا خواهد ببخشد یا زند
خود شود رحمان و خود گردد کریم خود سمیع و خود بصیر و خود کلیم

خود شود زید و بکر خود این و آن	عرش و کرسی و زمین و آسمان
خود مقید گردد اندر جان و جسم	خود مسمی باشد و خود جمله اسم
خود شود محی و ممیت انس و جان	خود مضل و هادی آید در جهان
چون خدا گشت او همه گردید او	نیست اینجا زیاده جای گفتگو

در باب توحید که کمال حقیقت و معرفت است

اکنون در توحید میگویم سخن	نیست اینجا گفتگوی ما و من
ما و من اینجا مگو ای بی ادب	زانکه توحید است اسقاط النسب
نسبت ما و تو اینجا درگذار	غیر را دخلی مده میباش یار
گویم از توحید فعلی اوّلاً	کان چه معنی دارد ای اهلِ ولا
در جهان فاعل نه بینی جز خدا	فعل الله هست جمله فعل ها
دادن و بخشیدن و گردن زدن	جمله باشد فعل حقِ ذو المنن
کو مرا قدرت که ما چیزی کنیم	ما همه مجبور و مقهورِ حقیم
در همه عالم خدای فاعل است	غیر او نسبت بدیگر باطل است
همچنین باشد صفاتی ای گدا	نیست موصوفی دگر جز یک خدا
قادر و حی و توانا هست او	عالم و بنیاد و دانا هست او
قدرت و علم و ارادت در جهان	جمله از حق است و دیگر کیست آن
آنچه آید وصف ها اندر نظر	جمله وصفِ حضرت حق می نگر
هم جلال و هم جمال و هم کمال	نیست غیر از وصفِ حقِ ذو الجلال
بعد ازین توحید ذاتی گوش کن	ای موحد بشنو ازین نبود سخن
این ذوات خلق یک ذات است و بس	نیست جز الله دیگر هیچکس

اوست ما و تو ہم او جسم ست و جان | عرش و کرسی و زمین و آسمان

اوست آب و خاک و ہم سنگ و شجر | آتش و باد ست و ہم زید و بکر

اوست طفل او ہست پیر و نوجوان | اوست بیشک این ہمہ خورد و کلان

اوست ہادی و مضل و رہنما | اوست پیر و مرشد و العدما

شارع و پیغمبر و دین ست او | کافر و ہم کفر آئین است او

ہرچہ گویم ہرچہ بنویسم حق ست | ہرچہ دانم ہرچہ خوانم مطلق ست

اہل توحید اند اینجا بر دو قسم | میکنم از تو بیان ہر دو قسم

یک وجودی و شہودی دیگر ست | مذہب ہر یک قبول و بہتر ست

مذہب اول ہمہ اوست و از و | مذہب ثانی ہمہ ز وست و ز و

مذہب و معتقد وجودیہ

اہل توحید وجودی قایل اند | کہ ہمہ عالم بمعنے شامل اند

نیست در زید و بکر جز یک وجود | مختلف باشند گو اندر نمود

فرق در صورت ز زید ست و بکر | در حقیقت نیست فرقے معتبر

زید و خالد جملہ وہم ست و خیال | حضرت حق ست ظاہر ذوالجلال

تمثیل

میکنم الحال تمثیلی بیان | تا شود تقریر شان بر تو عیان

فرض کردم خاک را اصل وجود | کز وے آمد چند صورت در نمود

فرق صوری ہست با جام و سبو | فرق معنی نیست باہم ہیچ رو

آن وجود خاک کاندر جام ہست | در سبو ہم اے مہ گلفام ہست

گر سبو و جام گویم عین خاک   صادق ہست و در حقیقت نیست پاک
چون نظر بردارم از جام و سبو   جملہ خاک افتد نظر اے نیک خو
خفظ شرع ست اینکہ میگوئیم جام   پاس ظاہر ہست کش گیریم نام
در حقیقت نے سبو باشد نہ جام   خاک باشد در نظر ما را تمام
اصل خاک آمد چو در جام و سبو   میتوان گفتن در ینجا جملہ او
این تعین وہمی ست اے نامور   وہم بردار و با صل افگن نظر
تا بکے جام و سبو بینی بسر   تا بکے از خاک مے پوشی نظر
ہمچنین زید و بکر سنگ و شجر   جملہ اللہ ہست اے اہلِ نظر
غیرت وہم است بر ما و شما   وہم بیرون کن خدا باش و خدا
تا بکے زید و بکر بینی عیان   تا کجا داری حقیقت را نہان
مذہب اہل وجود ست این چنین   یاد باید داشت این رای دہین

مذہبِ شہودی

مذہب اہلِ شہود است این چنین   کہ خدا پاک ست و آن ہست و نہ این
جملہ مخلوق اند از وی انس و جان   اوست قیوم زمین و آسمان
او محیط خلق از علم ست و بس   بیرون از علمش نباشد ہیچکس
ہمچو حکم پادشہ ہر جاست او   خلق را از قدرتے آراست او
دارد او سر تا قدم تنزیہ صرف   پاک ذاتش ہست از تشبیہ صرف
ہمچو نورِ مہر ہر جا مے فتد   گفت از امکان نہ بر وی میرسد
علم او با جملہ عالم بالیقین   ہُوَ مَعَکُم اَیْنَمَا کُنْتُم ببین
در حقیقت جملہ او نبود روا   حق منزہ ہست از ما و شما

گر همه او در نظر آید ترا — نیست هرگز فی الحقیقت هکذا
بسکه غالب گشت بر تو عشق او — در نظر می آید او هر چار سو
همچو مجنون کو زبس مشتاق بود — هر کجایش روی لیلی می‌نمود
در حقیقت نیست لیلی هر کجا — بل خیالش هست هر جا رونما
کو جمال لیلی و کو جمله چیز — غلبهٔ عشق ست بر وی ای عزیز
همچنین نزد شهودی ای گدا — بنده غیر محض باشد با خدا

مذهب محققین و عارفین

اهل تحقیق ست هر کو اندرین — مذهبش اینست ای مرد ذهین
حق عزوجل با ما و شما — غیر هست و عین هست ای آشنا
غیر از روی تعین هست او — در حقیقت عین هست ای نیکخو
حضرت ذاتش وجود مطلق است — این مقید صورت شان حق است
نسبت اطلاق تقید ای جوان — همچو دریای بسیط و موج دان
بحر در صورت ز موج خود جداست — در حقیقت لیک عین موج هاست
غیر محض از موج را گویی خطاست — عین صرف ار گویی این هم نارواست
چونکه با دریاست قایم موج ها — گر جدا از وی شود گردد فنا
از ره صورت همی گویم از و — در حقیقت تا بهم شد جمله او
همچنین جمله جهان را با خدا — نسبت عین دوی هست ای گدا
پس بظاهر غیر گو خلق را — در حقیقت دان ولی عین خدا
نیست تحقیق دگر نیکو ازین — ای موحد این چنین مذهب گزین
مذهب حق ست این ای رشک مه — نیست الحاد اندرین نی زندقه

ملت ناجیہ از ہفتاد و دو ؛ کے خلاف شرع آید در نظر
این بود بے شبہ ای مرد نکو ؛ در شریعت شد حقیقت جلوہ گر

در خاتمہ کتاب گوید

شکر حق کآغاز من انجام یافت ؛ مثنویم صورت اتمام یافت
ختم شد از فضل حق این مثنوی ؛ سالہا بود است ارچہ ملتوی
گاہ گاہے وقت فرصت قول چند ؛ نظم مے کردیم اسے نیکو پسند
از تصانیف شیوخ صوفیان ؛ کہ ہمہ بودہ ست در تازی زبان
بے کم و بیش بہ لفظ فارسی ؛ ترجمہ کردم بطور مثنوی
نثرہا را کردہ ام در نظم پر ؛ سفتہ ام در رشتہ ابیات در
جمع کردم قول کمّل سربسر ؛ کردہ ام از شاعری قطع نظر
قاصرے گر بیندش از چشم صاف ؛ از قصور شاعری دارد معاف
زانکہ عذر خود سراپا کردہ ام ؛ ہیچ جائے عیب خود نہفتہ ام
چون کسے از لطف اصلاحش دہد ؛ صد جزاک اللہ من بروی رسد
ور کسے بہرہ برد از دیدنش ؛ پردۂ جہلش درد از خواندنش
در حق من ہم ز حق خواہد دعا ؛ تا شود حاصل مرا ہم مدعا
در حدیث آمد کہ در حق کسے ؛ گر دعا گوید بہ غیبت دوستے
بالیقین مقبول گردد آن دعا ؛ ہیچ کاہش رو نیا شد از خدا
حق تعالے ہر دو را سازد نصیب ؛ از دعاہائے کہ گردش آن حبیب
بر ہمین امید گفتم این ہمہ ؛ بہر بوئے گل شگفتم این ہمہ
ہر کہ یابد زین صحیفہ بوئے خوش ؛ گو یدم صل علے از خوئے خوش
از جناب والدم شیخ ہدے ؛ نام این احسن المعارف شد عطا
دائما نامش بماند یادگار ؛ زانکہ باشد بخشش شہ پایدار
صوری و ہم معنوی تاریخ آن ؛ احد عشرہ مائتین الف بستو اسجوان ہجری
فہم کن اعدادش از یک تا ہزار ؛ بے کم و بیش اسے خجستہ روزگار
بر محمد باد صلوات و سلام ؛ ہم مع اولاد و اصحابش تمام

ترجیع بند

من تصنیف حضرت الحضرات مولانا و مرشدنا شاه تراب علی قلندر قدس سره

بسم الله الرحمن الرحیم

اے عشق تو کرد دل فگارم
بنما رخ خود که بیقرارم

تا چند تو شمع بزم غیرے
اے بے تو سیاه روزگارم

جور و ستمت برائے غیر است
من لطف ترا امیدوارم

از سوز درون من چه پرسی
چون لاله بسینه داغدارم

همچشمی من نمی کند ابر
از بسکه ز دیده اشکبارم

هرگز بفریب چشم مستش
دل را ندهم که هوشیارم

فریاد که دوست دشمنم شد
بیگانه ز من شد است یارم

غمخوار رقیب گشت اینم
بود آنکه همیشه غمگسارم

از حالت من خبر نداری
برخیز طبیب از کنارم

جز جلوهٔ یار چاره ام نیست
من زخمی تیغ انتظارم

از درد فراق جان بلب شد
افتاد و کنون بمرگ کارم

زان سیمتن سنگدل ازین بیش
رحمے نکند بحال زارم

بنشینم و گریه سر کنم من
دیگر ز رخ دلبر از نو چشم

گر بوسه دهی و دلستانی — باشد چه عجب ز مهربانی
من از تو گمان نکرده بودم — هرچند ز من تو بدگمانی
در هجر تو شد حرام بر من — خواب و خور و عیش و شادمانی
بی تو شده ام چو جسم بی جان — کس بی تو کند چه زندگانی
دور است ز بنده پروری ات — با من تو چه گوییم لن ترانی
گو قاصد مهربان که از یار — گوید ز من این قدر زبانی
پیش تو رسیدنم محال است — از شدت ضعف و ناتوانی
خود سوی من آ و لطف فرما — ای مست غرور نوجوانی
با غیر چنین است گرم جوشی — دانم که ز رشک من بدانی
از باطن من تو غافلی آه — من سوختم از غم نهانی
گر بی سبب از من غریبی — آزرده دلیست یار جانی

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نبینم

دل بسته حسن مه جبین است — جانم بسته زلف عنبرین است
رسوا شدم و هلاک گشتم — این است سزای عشق این است
شیرین سخنی که گفت تلخم — شاهان هزار آفرین است
کس دل نبرد سلامت از وی — چشمی که سیاه و شرمگین است
پیچی ست ز جعد حسن پیدا او — چینی که ترا در آستین است
چون زنگ سیاه بهم او را — خالی که بروی یاسمین است
بی خطره وصل یار معلوم — هجران چو رقیب در کمین است
روی تو هزار جلوه دارد — با دیده من عذاب این است

یارب چه کنم چسان نمیرم — یارم به جفا [illegible]
ما را ز رقیب شکوه نیست — خود هرچه کند یار عین یاریست
دور است رضا و صبر از من — گر شیوهٔ یار جور کین است

به نشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

چون گل رخ او بهار دارد — دیوانه چو من هزار دارد
مستانه نگاه او کج افتد — چشم تو مگر خمار دارد
بیچاره دلی که بود گمنام — در کوچهٔ تو اشتهار دارد
دل تشنه مرگ رفت پیشش — گو خنجر آبدار دارد
ما را سر و کار با غمش است — او را ز غم من چه کار دارد
در عشق نه من قرار دارم — نی وعدهٔ او قرار دارد
از من به دلش کدورتی نیست — آئینهٔ من غبار دارد
تیر تو که از نشان خطا رفت — در سینهٔ من گذار دارد
گر با دگران هست یار همدم — ور عاشق خویش عار دارد

به نشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

گم گشت دلم چو شب به کویش — جان رفت به جستجویش
زیبد به تنش قبای شبنم — مانند گل است رنگ و بویش
نسبت بمهش ز سادگی است — مه رشک برد ز ساده رویش
زلفش که شب دراز هجراست — دام دل ماست مو به مویش
هر کس که شنید محو گردید — سحر است مگر به گفتگویش

بر سیمتنش چه خوب زیبد	تعویذ طلاسی گلویش
دارد و اگر او حجاب با من	پوشیده کنم نظر بسویش
در شوقِ تو جان ز تن برآمد	لیکن نه برآمد آرزویش
جز جور و عتاب شیوه اش نیست	واقف شده ام کنون ز خویش

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

ای رشک پری و غیرت حور	حسن تو بلاست چشم بد دور
سیب ذقنت مقوی دل	عناب لبت دوای رنجور
در حسنِ رخانکه شهرت تست	من هم شده ام بعشق مشهور
با دل بکند هر آنچه خواهد	مولا مختار و بندهٔ مجبور
جسمش ز قبا چنان نموده ست	در پرده عیان چو شمع فانوس
کی با من یار ربط باشد	من عاجز او بخویش مغرور
قربان تو یک نگاه دیگر	ای نرگسِ مست و چشم مخمور
من بی تو چنین حزین و غمگین	بیگانه چنان ست با تو مسرور
داری برقیب مهر ورنه	پیش تو نشستنش چه مقدور
دانم که ز دلبری اغیار	بیدل شدن من است منظور
مظلومی خود من از که گویم	هر جا ز جفای تست مذکور

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

آمد بسرم چو دلبر من	دل برد و رمید از بر من
ترسم بکند ز اشک طوفان	فریاد ز دیدهٔ تر من

مرگ ست کنون رسیدن از دام   صیاد شکست چون پر من
یک وصف ز گیسوش نوشتم   گردید سیاه دفتر من
هرگز نه کشم سر از محبت   گر اره کشند بر سر من
اکنون به رقیب مهربان است   آن مشفق دوست پرور من
مهرش نکند بحالم ای ماه   این است اگر در اختر من

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

زلف تو شب دراز هست آه   رخسار تو ماه قصه کوتاه
از شمع رخ تو راه پیدا   وز زلف سیاه تست گمراه
گویا که هلال عید دیدم   ابروی ترا چو دیدم ای ماه
در کوی تو خاکساریم به   از مسند ناز و منصب و جاه
آمد به سرش اجل یکایک   رفت از بر دل چو یار ناگاه
گفتی که من از تو ناخوشم سخت   بی جرم و قصور خواه ناخواه
گر رنجش تو چنین ست با من   والله بالله ثم بالله

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

ای گل تو چرا بخود بنازی   در دست که میشوی ببازی
بیچاره دلا اگر به عشقی   از هیچ مخواه چاره سازی
پروانه سوختن دهد علم   از شمع بگیر جان گدازی
پایان نشود شب درازش   کو روز حشر با این درازی
بر دست رقیب میزند دست   با این همه ناز و بی نیازی

پابوسی او مجال من نیست	با غیر چنین ست سرفرازی
در شهر پری رخان نباشد	با من رسم وفا و دلنوازی

به نشینیم و گوشه گزینیم
دیگر به رخ دلبران نه بینیم

ای زلف تو دال بر تسلسل	مو باش به پیچ و تاب سنبل
گلشن ز رخ تو باغ باغ ست	غنچه ز تبسم تو گل گل
شیرین دهنی تو از شکر خند	پاشید نمک به زخم بلبل
بی دانهٔ خال ساده رویت	افگند ترا بدام کاکل
فرصت نبود ز ناکسانت	تا چند کسی کند تحمل
عمرم به تغافل تو بگذشت	با هم بگذشتی از تغافل
ما را نبود جز این صلاحی	خواهیم اکنون که بی تامل

به نشینیم و گوشه گزینیم
دیگر به رخ دلبران نه بینیم

یار از من و من ز خود جدایم	درد آنچه به هجر مبتلایم
زنده نبودم من از در تو	آورد به کوی تو قضایم
شرمنده نکرد یک نگاه را	محجوب چشم سرمه سایم
از قصهٔ ما و او چه پرسی	او شاه من ست و من گدایم
نه نوشت و فسانه کرد در خلق	هر کس که شنید ماجرایم
کی رحم کند بحال من زار	مسکین و غریب و بینوایم
در کوی تو ماز خویش رفتیم	هوشم نه که کیستم کجایم
دشنام دهد لب تو ما را	در گوش خورد اگر دعایم

شوخی که بقتل من مقر است — دارد ز نگار خویش غمها هم
بار هم نه بدست آمد آن شوخ — فرسوده بجستجوش پاهم
در عشق ز آه و زاریم آه — صورت نگرفت مدعایم

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نبینم

مجروح سرم ز سنگ و خشت است — این زخم مرا بسر نوشت است
قاصد به غلامیش وهم خط — کز دست خود او خطم نوشت است
لطفت برقیب خوب نبود — نیکی به بدان بدست و زشت است
گمراه مگو مرا تو زاهد — آمد شدنم بسوی بهشت است
گر حور و قصور هست در خلد — در کوی بتان مرا بهشت است
در گلشن گلرخان بی مهر — تخمی ز وفا خدا نکشت است
با من نه کنی اگر وفایی — وز جور و جفا ترا سرشت است

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نبینم

ای قامت یار و رشک شمشاد — از بنده گشت سرو آزاد
بلبل تو نگاه دار خود را — کرده است نگاه بر تو صیاد
خون ریخت کف حنایی او — فریاد ز دست یار فریاد
حیرت زده گشت همچو تصویر — شکل بت من چو دید بهزاد
یا رب چه حال هست او را — کس همچو ندید آدمی زاد
بر کشتن من بس است ابرو — حاجت نبود به تیغ فولاد
دیوانه نیم مریض عشقم — نشتر برگم مزن تو فصاد

گردی تو ز خانمان جدایم — ای وحشتِ عشق خانه آباد
بیخود شده ام ولی چه حاصل — خود رفتم و نرفت از یاد
شیرین دهنان بلای جانند — سوگند به عاشقی فرهاد
تنگ آمده ام کنون ز خوبان — بسیار کشیده ایم بیداد

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

چون ماه اگر برآئی بربام — نظاره کنم ترا سرِ شام
کردی نگهی که رفتم از هوش — مدهوش شدیم بی می و جام
تعریف مکن تو مدعی را — کو کرد ترا به عشق بدنام
ای شانه ز زلف او بیامیز — ترسم نشوی اسیر این دام
پیراهن شبنمت گران است — نازکتری از گل ای گل اندام
ای دل تو هزار جهد کردی — رام تو نگشت آن دلارام
انصاف بکن که در جهان کیست — چون من ز لب تو مانده ناکام
محجوب بیار من توان دید — رنجیده شود ز خط و پیغام
بر من نگذشت ز تلخ کامی — شیرین سخنی چو داد دشنام
افسوس که عشق برد از من — هوش و خرد و قرار و آرام

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

بودی تو که سینه صاف با من — دیدی چه ز من که کردی بدظن
در هجر تو خار می خلد گل — بی یار کنم چو سیرِ گلشن
ای شوخ بیا مکن ز من شرم — جز یاد تو کو درین نشیمن

چشمش برفوی چاک دل کرد — مژگان و نگاه ناز و سوزن
رسوائی دل نمی‌پسندد — در کوچهٔ یار عقل رهزن
گر مدعی حاجب دریا دوست — رو دیش نگرم ز چشم روزن
مردیم ز سوزش احتراز است — کز تربت من کشید دامن
خلقی بملامتم کربست — همسایه بعشق گشت دشمن
کردیم ز عاشقی بترا — زنهار ز دست عشق پرفن

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نبینم

ای جان که تو از دلم جدائی — در خانهٔ من چرا نیائی
دیگر چه من آشنائی تو کیست — داری بکدام آشنائی
دل بردن و دل گرفته گشتن — دور است ز رسم دلربائی
تا دام که صید زنده باشد — از دام کجا شود رهائی
چون نقش قدم بکوچهٔ یار — کردیم قبول جبهه سائی
شاهم گفت و پیش خود خواند — رفتیم چو بکسوت گدائی
زان زلف که رشتهٔ حیات است — ای شانه گره چه می‌کشائی
خوبان به کسی وفا نکردند — با من چه عجب که بی‌وفائی
کز عشق مجاز فی الحقیقت — باشد بخلاف پارسائی

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نبینم

ای زلف مسلسل گره گیر — بی دانه و دام پای زنجیر
چون موی تو جان و دلم پریشان — کز بهر دلی تو دام نخجیر

کو روئی که روی یار بینم / گر با تو بسیم بود گلوگیر
در خواب بخواب دیدمش آه / جز طالع خفته چیست تعبیر
گر بهر هلاک جان زارم / داری چو بدست خویش شمشیر
اندیشه مکن بکس که بنده / راضی برضاست تن بتقدیر
بر هر که نگاه کرد چشمش / شد خسته چنانکه زخمی تیر
شرم تو دلیل عشق من شد / خود شهره شدی مرا چه تقصیر
شب تا بسحر گذشت بی یار / در گریه و نالهای شبگیر
میلش بطپیدن شکارست / بسمل نه شود چگونه نخچیر
شوخی که بحرف آشنا نیست / اورا چه کنم بنامه تحریر
قاصد تو برو و دلنشین کن / احوال مرا از و بتقریر
یکدم نرود خیالش از من / پیش نظرم شد او چو تصویر
یا رب چه بلاست این محبت / وین عشق بدل چه کرد تاثیر

بنشینم و گوشه گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

ای سرمهٔ چشم خاک پایت / بر من نظری کن از عنایت
دریوزه گرست یک نگه را / افتاده بکوی تو گدایت
عشق لب لعل کرد چون من / اندر رگ و پوست هم سرایت
غیر از تو کند شکایت من / با تست مرا همین شکایت
از عشق من و ز حسن یارست / در خلق بهر طرف حکایت
از قصهٔ من تو با رقیبان / گفتی باشاره و کنایت
آزرده شوی اگر نه من هم / اظهار کنم ماجرایت

از وجه بلا بمن توان دید	این ناز و کرشمه داد ایت
پوشیده بکن تو هم تماشا	رسوا شده ام چه از برایت
غیر از ستم جفاے خوبان	باشد همه چیز را نهایت
آن دل که ز من ببرد آن شوخ	گر یاد دهی ز بے عنایت

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

بے وجه نه او نقاب دارد	دانم که ز من حجاب دارد
بر حسن صبیح او فدایم	کو روئے چو ماهتاب دارد
مکتوب مرا جواب ننوشت	رنجیده همین جواب دارد
مشتاق تو بهر پای بوسی	سر بر قدم رکاب دارد
چینے بجبین یار افتاد	شاید به کسے عتاب دارد
از بهر شناوری مدمن	تا روئے بسوئے آب دارد
دریا بنظارهٔ جمالش	صد ها چشم از حباب دارد
گر عشق تو محو گردد از دل	بیداد ترا که تاب دارد

به نشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

بر حسن صبیح او گواهی	دادند ز ماه تا بماهی
بر حال گدا نوازشے کن	اے آنکه بملک حسن شاهی
دل بے تو چو ماهی ست بے آب	گویم ز حالتش کماهی
بے امر تو کے کند کجویته	از آمدنم کسے مناهی
بر فاست چو یار بهر قتلم	فریاد زدم ز بے گناهی

زلفش که رسا و دلبر ماست | افتاد بپا بعذر خواهی
از گفتگوی رقیب پرهیز | در گوش مکن کلام واهی
آن شوخ ز مجلسم چو برخاست | بنشاند مرا بصد تباهی
از حلقهٔ بندگی خوبان | آزاد شوم اگر الٰهی

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم

گل بوی تو چو بپیرهن برید است | وصف تو ز صبا اگر شنید است
زان روز که دید صورت یار | یک لحظه دلم نیارمید است
ازان [illegible] که ترک چشمت | از ابروی خم کمان کشید است
پیراهن [illegible] سفش یقین شد | بو هر که ز جامه‌اش شمید است
ساقی [illegible] لبالبم ده | یارم بکنار و روز عید است
[illegible] گشت روشن | اشکی که ز چشم من چکید است
حق بهر هلاک کردن خلق | رحمی بدلت نیافرید است
یک وعده به من وفا نکردی | زنهار که وعده‌ات شنید است
تشهیر جفای تست بی سود | خود هر چه تو بیوفا ندید است
بگذار که حسب حالم آمد | این بیت که گفتهٔ شهید است

بنشینم و گوشهٔ گزینم
دیگر رخ دلبران نه بینم.

مخمس کریما

من تصنیف حضرت الحضرات مولانا و مرشدنا شاہ تراب علی قلندر قدس سرہٗ

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

خدایا نکردیم عہدت وفا | فراموش کردید قولِ بلا | بدنیائے دون گشتہ ام مبتلا
کریما ببخشائے بر حالِ ما | کہ ہستم اسیرِ کمندِ ہوا

چو کردم نظر جانبِ پیش و پس | نیامد نظر غیرِ تو ہیچکس | ز شومی جرمیم اندر قفس
نداریم غیر از تو فریاد رس | توئی عاصیان را خطا بخش و بس

کنون از تو دارم ہمین التجا | کہ کردم بدنیا بسے جرمہا | عیان کن بمن شاہ راہِ ہدےٰ
نگہدار ما را ز راہِ خطا | خطا در گذار و صوابم نما

در ثنای پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم

چہ باشد محمدؐ مرا دستگیر | چہ دہشت ز جرم صغیر و کبیر | بوصفش چہ گوید سخن این فقیر
زبان تا بود در دہان جایگیر | ثنائے محمدؐ بود دلپذیر

محمدؐ شہِ دین خیر الورےٰ | امیرِ عرب شاہِ ہر دو سرا | امامِ امم والئ اولیا
حبیبِ خدا اشرفِ انبیا | کہ عرشِ مجیدش بود متکا

بمعراج راکب شدہ بر براق | شدش تا بعرشِ برین اتفاق | چہا شد بشوقِ خدا شاد و مشتاق

سواری جهانگیر یکران براق
که بگذشت از قصر نیلی رواق

ندانم دلا حال تو این چه گشت
که طفلانه گردی بصحرا و دشت
مگر شدی زیاده از سی و هشت

چهل سال عمر عزیزت گذشت
مزاج تو از حال طفلی نگشت

در پند گوید

زر و سیم هر جانه در باختی
بجنگ کفر کوس ننواختی
پی این جهان اسپ جان تاختی

همه با هوا و هوس ساختی
دمی با مصالح نپرداختی

چو عمر جهان نیست فی اعتبار
یکی هم ندارد از اینها قرار
دلا این نصیحت زمن گوش دار

مکن تکیه بر عمر ناپایدار
مباش ایمن از بازی روزگار

در باب کرم گوید

چو تعریف خوانم بشان کرم
نیاید زمن داستان کرم
ازین بس چگویم بیان کرم

دلا هر که بنهاد خوان کرم
بشد نامدار جهان کرم

کرم کن که حق زیب شانت کند
به پیش کریمان مکانت کند
کرم برتر از آسمانت کند

کرم نامدار جهانت کند
کرم کامگار امانت کند

دلا جود افزون ز اندازه دار
در گنج ز آوازه چون تازه دار
پی صید خلق از کرم کازه دار

دل عالم از کرم تازه دار
جهان را ز بخشش پر آوازه دار

کرم کن کزین به دگر کار نیست
ازین خوبتر هیچ کردار نیست
جهان جز کرم بی خریدار نیست

ورای کرم در جهان کار نیست
وزین گرم تر هیچ بازار نیست

کرم شهرت جاودانی بود
کرم ثمرهٔ نوجوانی بود
کرم عشرت دو جهانی بود

کرم مایهٔ شادمانی بود
کرم حاصل زندگانی بود

دلا در کرم گر تو باشی مقیم | مثالت شود در خلیقان علیم | اگر حق ترا داد قلب سلیم
همه وقت شو در کرم مستقیم | که هست آفرینندهٔ جان کریم

در باب سخاوت گوید

حبیب الله آمد سخاوت شعار | اگرچه بود فاسق روزگار | سخاوت کند مرد را نامدار
سخاوت کند نیکبخت اختیار | که مرد از سخاوت شود بختیار

ز لطف سخا همچو شبیر باش | جهان را چو او مرشد پیر باش | بکام جهان شکر و شیر باش
بلطف سخاوت جهانگیر باش | در اقلیم لطف سخا میر باش

سخی پیش حق هست از وصلان | که باشند خوشدل از و کاملان | سخاوت بود شیوهٔ کاملان
سخاوت بود پیشهٔ مقبلان | سخاوت بود کار صاحبدلان

سخا دافع جمله درد و بلاست | سخاوت بنا کن که دار الشفاست | بوصف سخا هرچه گویم بجاست
سخاوت مس عیب را کیمیاست | سخاوت همه درد را داروست

ترا هست گر خواهش بهتری | ز من گوش کن این نصیحت گری | اگر صاحب گنج سیم و زری
مشو تا توان از سخاوت بری | که گوئے بهی از سخاوت بری

در باب بخل گوید

مکن در جماعت مقام بخیل | برون کن ز دل احترام بخیل | میا جانب بارعام بخیل
اگرچه چرخ گردد بکام بخیل | در اقبال باشد غلام بخیل

بخیل آدمی زشت مطعون بود | هجایش ز تقریر بیرون بود | ز احسان او کس نه ممنون بود
اگر در کفش گنج قارون بود | و گر تا بعرش ربع مسکون بود

بخیلان نمایند اگر سروری | نشاید که تو سوی ایشان نگری | چو در بخل باشد چنین مدبری

نبرز و بخیل آنکه ناشی بری	اگر روزگارش کند چاکری	
مکن گوش بر قیل و قال بخیل	نگاهی مکن بر کمال بخیل	ببین از کراهت بجمال بخیل
مکن التفاتے بمال بخیل	مبر نام مال و منال بخیل	
بخیل ست سر تا بپا شور و شر	چو او نیست عاصی و مجرم دگر	مکانش نباشد بجز در سقر
بخیل ار بود زاهد بحر و بر	بهشتی نباشد بحکم خبر	
حذر باید از بخل در جمله حال	که آخر فتد بر بخیلان وبال	همه مال و ملکش بگیرد زوال
بخیل ار چه باشد توانگر بمال	بخواری چو مفلس خورد گوشمال	
بخیلان دوای اگر میخورند	با صراف قیمت جگر میخورند	سخیان ز شهد و شکر میخورند
سخیان ز اموال بر میخورند	بخیلان غم سیم و زر میخورند	

درباب تواضع

تواضع نکو هست از جمله کار	بود در تواضع بسے افتخار	شود در خلایق ترا اعتبار
ولا گر تواضع کنی اختیار	شود خلق دنیا ترا دوستدار	
تواضع شود ظاهر از اهل دین	بود مرد هشیار را خوی این	تواضع شود عاقلان را قرین
تواضع کند هوشمند گزین	نهد شاخ پر میوه سر بر زمین	
چه خواهی که یابی ز حق خرمی	مکن از تواضع بعالم کمی	تواضع دهد با ملک همدمی
تواضع کند هر که هست آدمی	نزیبد ز مردم بجز مردمی	
تواضع بود دانهٔ دوستی	ببر طفل سرمایهٔ دوستی	شود طول از و سایهٔ دوستی
تواضع بود مایهٔ دوستی	که عالی بود پایهٔ دوستی	
تواضع همه باعث عزت است	بالهش ز دست عدو راحت است	تواضع بکن گر چنان رغبت است
تواضع کلید در جنت است	سر افرازی و جاه را زینت است	

اگر بر تواضع شود رای تو | سر خود نهد خلق بر پای تو | تواضع بود عزت افزای تو
تواضع بود حرمت افزای تو | کند در بهشت برین جای تو
تواضع پسندست الله را | تواضع سزد مرد آگاه را | تواضع دهد فائده شاه را
تواضع زیادت کند جاه را | که از مهر پرتو بود ماه را
تواضع پسندیدهٔ داورست | تواضع دلا وضع پیغمبرست | گدا را نه این لایق و درخورست
کسی را که گردن کشی در سرست | تواضع ازو یافتن خوشترست
بنا کن دلا کشتی از نیاز | مساز از تکبر خدا را جهاز | تواضع بکن خصلت اهل ناز
تواضع کند مرد را سرفراز | تواضع بود سروران را طراز
خدا از تواضع بود شادمان | تواضع بود وضع پیغمبران | تواضع دهد عزت جاودان
تواضع عزیزت کند در جهان | گرامی شوی پیش دلها چو جان
گرت با خلایق تواضع بود | بجای نیاز و تضرع بود | زحق سربلندی توقع بود
کسی را که عادت تواضع بود | زجاه و جلالش تمتع بود
تواضع بکن در جهان بیدریغ | به پیش همه باش چون چشم تیغ | بکش سر بر افلاک چون بر میغ
تواضع مدارا زخلایق دریغ | که گردن ازان برکشی همچو تیغ
غنی را تواضع سزا مو بموست | که از کبر دوری بسی رنگ و بوست | بهارست بینا اگر سرفروست
تواضع زگردن فرازان نکوست | گدا گر تواضع کند خوی اوست

در باب تکبر گوید

تکبر نباید کسی از بشر | که او کار شیطان ست ای باخبر | بسی هست اندر تکبر خطر
تکبر مکن زینهار ای پسر | که روزی زند آتشش درآئی بسر
اگر از تکبر کنی سر بلند | فتد از بلا در سرت صد گزند | بنادان رسد زان هزاران گزند

تکبر نه دانا بود نا پسند — غریب آید یعنی از هوشمند

تکبر نباشد سر کاملان — تکبر بود دور از عاقلان — تکبر بود خصلت غافلان

تکبر بود عادت جاهلان — تکبر نباید ز صاحبدلان

تکبر شهان را نگون سار کرد — تکبر سران را سبردار کرد — چه گویم تکبر چه ادبار کرد

تکبر عزازیل را خوار کرد — بزندان لعنت گرفتار کرد

شنو این نصیحت که در خوش بود — شنو تلخ با حق که چون قند بود — بگوش آر این را که چون در بود

کسی را که خصلت تکبر بود — سرش پر غرور از تصور بود

دلا گر تو از کبر گردی بری — شها نراستی سروران را سری — بود در تکبر بسی بد تری

تکبر بود مایهٔ مدبری — تکبر بود اصل بدگوهری

نظر گر بشان خدا میکنی — بتوصیف تو کبریائی کنی — چرا کبر از خود روا میکنی

چو دانی تکبر چه را میکنی — خطا میکنی و خطا میکنی

در باب طلب علم گوید

چو از هستی آمد به آدم جمال — بگفت علم را آدم از ذو الجلال — ز علمش [illegible]

بنی آدم از علم یابد کمال — [illegible]

پی علم اسپ طلب هر که تاخت — [illegible] — [illegible]

چو شمع از پی علم باید گداخت — که بی علم نتوان خدا را شناخت

ز علم آدمی را شود اعتبار — بود عالم [illegible] — مبادا ز شوق [illegible]

کسی را که شد دولت بختیار — طلب کرد [illegible]

چه گویم ز توصیف اسرار علم — بسی نفع باشد ز تکرار علم — اگر [illegible] خریدار علم

خردمند باشد طلبگار علم — که [illegible] پیوسته با یار علم

در باب حذر از ملاقات جاهل میگوید

زجهال ای دل بجان کن فرار   بکن صحبت عالمان اختیار   چو خواهی که یابی قرار ای نگار
برو دامن علم گیر استوار   که علمت رساند بدار القرار

زجهال ناید جز اعمال بد   که مشغول شان هست اشغال بد   ز بس زاید از جهل احوال بد
ز جاهل نیاید جز افعال بد   وز و نشنود کس جز اقوال بد

شود پخته از علم هر کار خام   بآن میشود فرق در خاص و عام   نگردد چسان لازم ای نیکنام
ترا علم در دین و دنیا تمام   که کار تو از علم گیرد نظام

تو از علم گر پیش کس سائلی   یقین هست یابی ز حق کاملی   چو آگاهی از آفت جاهلی
میاموز جز علم گر عاقلی   که بی علم بودن بود غافلی

بجاهل مصاحب مشو زینهار   که گردی تو هم مثل او بیوقار   چه گویم ز تو این سخن بار بار
دلا گر خردمندی و هوشیار   مکن صحبت جاهلان اختیار

دلا پیش جاهل به تزویر باش   ز جهلش بدل سخت دلگیر باش   گریزان نه از زخم شمشیر باش
ز جاهل گریزنده چون تیر باش   نیامیخته چون شکر شیر باش

بود جاهلی گر ترا دوستدار   نشاید گزین ره کنی افتخار   به یاری جاهل مکن اعتبار
ترا اژدها گر بود یار غار   ازان به که جاهل بود غمگسار

اگر جاهلت شمع محفل بود   بجز از جهالت چه حاصل بود   اکس جاهلت زهر قاتل بود
اگر خصم جان تو عاقل بود   به از دوستداری که جاهل بود

هر آنکس که ذی هوش و دانا بود   زجهال او را تبرا بود   چو از جهل پیوسته بر پا بود
ز جاهل حذر کردن اولی بود   که از ننگ دنیا و عقبی بود

هر آنکس که از جهل بیزار نیست   ورا پیش اهل خرد بار نیست   نشستن بجاهل سزاوار نیست

چو جاهل کسی در جهان خوار نیست | که نادان تر از جاهلی کار نیست

هر آنکس که با جهل باهم بود | ابو جهل نامش بعالم بود | همین گفتنی وعظ و پندم بود

سرانجام جاهل جهنم بود | که جاهل نکو عاقبت کم بود

ز جاهل جدا ماندن ای یار به | سر او بریدن سزاوار به | اگر مرد جاهل شود خوار به

سر جاهلان بر سر دار به | که جاهل بخواری گرفتار به

در باب طلب علم گوید

دلا دار بر علم دین اصل عزم | که آنست چون جوهر و غیر عرض | بجز این چه باشد مرا از تو عرض

طلب کردن علم شد بر تو فرض | دگر واجب است از پیش قطع ارض

چو از بندگان حق ترا نام داد | چه گویم بقدری که انعام داد | بسی عشرت و عیش و آرام داد

چو ایزد ترا اینهمه کام داد | چرا بر نیاری سرانجام داد

در باب انصاف و عدل میگوید

چو خواهی که محمود عالم شوی | بعدل عمر کن تو هم پیروی | چسان از ره عدل بیرون روی

چو عدل است پیرایهٔ خسروی | چرا عدل را دل نداری قوی

اگر عدل تو پیشکاری کند | جهان ترا دوستداری کند | دولت گر بانصاف یاری کند

ترا مملکت پایداری کند | اگر معدلت دستیاری کند

شوی گر ز فضل خدا شهریار | بکن عدل و انصاف در جمله کار | چه گویم بوصفش سخن ای نگار

چو نوشیروان عدل کرد اختیار | کنون نام نیکو ازو یادگار

تو از عدل در خلق بنیاد دار | بنای ستم جمله بر باد دار | ولا این نصیحت ز من یاد دار

جهان را بانصاف آباد دار | دل اهل انصاف را شاد دار

ز انصاف باید خوش انجام ملک | ازان میشود پخته هر خام ملک | شود از عدالت سرانجام ملک

ز تاثیر عدل است آرام ملک | گر از عدل غافل شود کام ملک

گر از عدل تو خلق خوشدل بود | چها شهروات در محافل بود | ز حق بر تو الطاف نازل بود

ترا زین به آخر چه حاصل بود | که نامت شهنشاه عادل بود

هر آنکس که عادل بود در جهان | از و میشود خلق حق شادمان | عدالت بدست آر ای جان جان

اگر خواهی از نیکبختی نشان | در ظلم بر بند بر اهل جهان

در باب رعایت با رعیت میگوید

بدنیا شود گر ترا قصد دار | بهمسایگان نفع ده بیشمار | چو خواهی کند حق ترا کامگار

رعایت دریغ از رعیت مدار | مراد دل داد خواهان بر آر

در باب ظلم ساختن میگوید

مکن هیچگه ظلم ای خوش خصال | که آخر ترا آید از وی وبال | چو ظلم و ستم هست بس بد مآل

مده رخصت ظلم در هیچ حال | که خورشید ملکت نیابد زوال

کند ظلم سلطان عادل چسان | که ویران شود ملک آباد ازان | نیاید ز بیداد غیر از زیان

خرابی ز بیداد بیند جهان | چو بستان خرم ز باد خزان

ز سلطان اگر ظلم گردد عیان | رسد یارب خلق تا لامکان | چه گویم ازین بیش شرح و بیان

کسی که آتش ظلم زد در جهان | بر آورد از اهل عالم فغان

مینداز بر خلق از جور ظل | که آخر شوی در قیامت خجل | خدارا مشو با ستم متصل

ستم کش گر آهی بر آرد ز دل | زند سوز او شعله در آب و گل

ز حق خواهی گر رحمت من لدن | درخت ستم بر کن از بیخ و بن | چو جنات میخواهی و مسکن

ستم بر ضعیفان مسکین مکن   که ظالم بدوزخ رود بی‌سخن

بیفگن ز الطاف در خلق شور   مکن دیدهٔ ظلم و بیداد کور   تفقد نما چون سلیمان بمور

مکن بر ضعیفان بیچاره زور   بیندیش آخر ز تنگی گور

دلا سالک راه باطل مباش   بعمل نکو بیهده عاطل مباش   خدا را ز بیداد خوشدل مباش

بآزار مظلوم مائل مباش   ز دود دل خلق غافل مباش

ستمگار را نیست در خلد جای   که دوزخ مهیا شده از جفای   چرا میبری از ستم دست و پای

مکن مردم آزاری ای تندرای   که تا که رسد بر تو قهر خدای

در باب قناعت از خلق گوید

کسی را که حق داد دانشوری   دلش با قناعت کند یاوری   ز انجا ز رحمت چه خوش برخوری

دلا گر قناعت بدست آوری   در اقلیم راحت کنی سروری

مبر پیش مخلوق هرگز سوال   مکن چشم بر سیم و زر هیچ حال   برو آز ما صبر ای خوشخصال

اگر تنگدستی ز سختی منال   که پیش خردمند هیچست مال

ز الفقر فخری بیفگن نقاب   که زین رو بجنت روی بیحساب   ز محتاج خود مخور پیچ و تاب

غنی گر نباشی مکن اضطراب   که سلطان نخواهد خراج از خراب

غنی را بدنیا چو آرایش است   ز سیم و زرش جمله پیرایش است   گدا را همین فقر زیبایش است

غنی را ز زر و سیم آرایش است   ولیکن فقیر اندر آسایش است

چو گردی تو محتاج در روزگار   نباید کزین ره کنی اضطرار   کند فقر اهل خرد اختیار

ندارد خردمند از فقر عار   که باشد نبی را ز فقر افتخار

طریق قناعت بسی بهتر است   خوش آنکس کزین راه راهبر است   چه پرسی قناعت کجا درخور است

قناعت بهر حال اولی‌تر است   قناعت کند هر که نیک اختر است

چو روشندلی خواهی ای دلستان | چراغ قناعت برافروز جان | مشو تیره دل از طمع ای جوان
ز نور قناعت برافروز جان | اگر داری از نیکبختی نشان

در باب حرص میگوید

ایا در جهان گشته بدنام حرص | سیه رنگ گردیده از شام حرص | ایا مرد نادان ز انجام حرص
ایا مبتلا گشته در دام حرص | شده مست لا یعقل از جام حرص

طلبگار دنیا مشو هیچ حال | که فانی بود جمله مال و منال | مکن سیم و زر را ز مردم سوال
مکن عمر ضایع به تحصیل مال | که بی‌نرخ گوهر نباشد سفال

دلا خصلت حرص و طمعت مباد | کزین خوشتری خو کاند دعا | تو بیشک بشنو این سخن گیر یاد
هر آنکس که در بند حرص اوفتاد | دهد خرمن زندگانی بباد

اگر مال و اسباب مخزون تراست | زر و سیم از حصر بیرون تراست | ز قدر کفافت چه افزون تراست
گرفتم که اموال قارون تراست | همه نعمت ربع مسکون تراست

شوی روز آخر بدنیا هلاک | نخواهد رهائی ز حسب آن سینه چاک | چو از موت قارون نیا در بیاک
بخواری شدی آخر اندر مغاک | چه بیچارگان با دل دردناک

عجب عاشقی و هم بیهی ای صنم | که یا دوش بدل میکنی دمبدم | ز دنیا هر دو عشق دنیا قدم
چنان داده نقش زیاد هم | ندیدی ز ذوق تیغ نیم و ندم

مشو بهره دنیا سرگشته حال | به تحصیل عقبی بکن اشتغال | چو زر و مال دار آخرش گوشمال
چرا میکنی محنت از بهر مال | اگر خواهی شدن ناگهان پایمال

تو در حرص ای دل چه سرگشته | به دنیای دون پای و قرشته | چرا از قناعت تو برگشته
چرا عاشق روی زر گشته | که شوریده احوال سرگشته

ز حکام دنیا شدی دوستدار | نگشتی بحکام دین جان سپار | ز فردا خبر نیست ای خاکسار

چنان گشته صید بهر شکار	که یادت نیاید ز روز شمار		
بجاییکه حق حب دنیا نهاد	هزاران بدی زاد زان بد نژاد	خدایا غمی بخشش مبارک کناد	
مبادا دل آن فرومایه شاد	که از بهر دنیا دهد دین بباد		

درباب طاعت عبادت

عبادت بکن تا شوی نیکنام	شب و روز هر وقت هر صبح و شام	نه هر کس کند بر عبادت دوام	
کسی را که اقبال باشد غلام	بود میل خاطر بطاعت مدام		
اگر مومنی در سر تافتن	بکن یاد حق نیز دریافتن	گدائی اگر یا امیر رفتن	
نشاید سر از بندگی تافتن	که دولت بطاعت توان یافتن		
مطیع الاوامر مظفر شود	مجیب النواهی مکفر شود	شقاوت بعصیان مصور شود	
سعادت بطاعت میسر شود	دل از نور طاعت منور شود		
بطاعت بکوشید ای دلستان	که باشد مقبول هر دو جهان	جزائی ابد یابی ای نوجوان	
اگر بندی از بهر طاعت میان	کشاید در دولت جاودان		
بکن رخ سوی طاعت ای مهربان	که روشن شود جان پاکت از آن	بکوشند بطاعات عاقل جنان	
ز طاعت بود روشنائی جان	که روشن ز خورشید باشد جهان		
گل باغ طاعات چینیده باش	بحال عبادات بنیده باش	دلا طاعت حق گزینیده باش	
پرستنده آفریننده باش	بدیوان طاعت نشینیده باش		
بباطل پرستی مشو زینهار	همین باد پندم ببنت یادگار	دلا در دو عالم شوی کامگار	
اگر حق پرستی کنی اختیار	در اقلیم راحت شوی شهریار		
دلا زهد و تقوی بکن اختیار	خلاف تقاوت مکن هیچکار	اگر خلد میخواهی ای دوستدار	
[illegible] سرافکنده [illegible] پرهیزگاری برآر	که جنت بود جای پرهیزگار		

در معصیت شیطان

دلا بر عبادات حق رائے دار | بمسجد برآ کے ہمین جای دار
ز روی ریا سر نہ بالائے دار

نماز از سر صدق بر پا بدار | کہ حاصل کنی دولت پایدار

ز تقوی تو پیراہن دین بدوز | اگر فسق باشد شعارت بسوز
ہمین گویمت زاہدا تا ہنوز

ز تقوی چراغ روان بر فروز | کہ چون نیکبختان شوی نیک روز

دلا باش بر شرع و دین استوار | مخالف مشو شرع را زینہار
بشو در قیامت ز غم رستگار

کسی را کہ از شرع باشد شعار | نترسد ز آسیب روز شمار

شب و روز خود در اطاعت گذار | مشو غافل از حق بہ لیل و نہار
ہمین با تو میگویم ای دوستدار

دلا عزم عصیان مکن زینہار | کہ فردا نباشی ز حق شرمسار

چو معیوب گردی بروز حساب | بقدر جرائم بیابی عذاب
رو و یاکر و بر طریق صواب

کند نیکبخت از گنہ اجتناب | کہ پنہان شود نور مہر از سحاب

مشو در گناہان تو گردن فراز | کہ از جرم باید تباہی جہان
ندارد بعصیان خردمند ساز

ز عصیان کند ہوشمند احتراز | کہ از آب باشد شکر را گداز

دلا در گدائی و یا خسروی | نباید کہ در حکم نفست روی
چو خواہی کہ بیباک بخت روی

مکن نفس امارہ را پیروی | کہ ناگہ گرفتار دوزخ شوی

چو شیطان نباید شدن ای نگار | میا سوی شیطانیت زینہار
نباشد ز شیطان چنان جای عار

کسی را کہ شیطان بود یار غار | نباشد مقامش بدار القرار

دلا باش از آہ شیطان جدا | نباشد کہ او باشدت رہنما
بود در طریقت شریعت کجا

کسی را کہ شیطان بود پیشوا | کجا باز گردد براہ خدا

ز شیطانی آنرا کہ سامان بود | مسلمان مگو گر مسلمان بود
از و معصیت با فراوان بود

دلا ہر کہ محکوم شیطان بود | شب و روز در بند عصیان بود

ز عصیان بود گر مرا گر خصلت | ز مہر بر دوزخ شود حاصلت
خوری در قیامت بسی ضربت

اگر بر نتابد ز عصیان لیت | بود اسفل السافلین منزلت

دلا چون نداری خطر از عذاب | چرا میکنی جرمهای بے حساب | چو بد را اجر نیست غیر از عذاب

مکن خانهٔ زندگانی خراب | ز سیلاب فعل بد و ناصواب

در اینجا شوی گر ز عصیان نفور | در انجا بیابی بحور و قصور | شوی در جنان داخل ای بی شعور

اگر دور باشی ز فسق و فجور | نباشی ز گلزار فردوس دور

بس گشت غالب بدل خوف و یاس | نگردد تهی ساعتے از هراس | مکن لطف و احسان من بیقیاس

بده ساقیا آب آتش لباس | که مستی کند اهل دل التماس

بلطفت کنم تا بکے انتظار | رسیده است الحال فصل بهار | ز دست چو تو ساقی گلعذار

مئی لعل در ساغر زر نگار | بود روح پرور چو لعل نگار

نباشد چنین روز خوش از ثبات | کنون از کرم کن بمن التفات | ازین بیش ساقی چه گویم بات

بیار آن شراب چو آب حیات | که یابد ز بویش دل از غم نجات

برو لذت مستی ز صاجبدلان | رود تنگدستی ز صاجبدلان | خوشا غم شکستی ز صاجبدلان

خوشا مے پرستی ز صاجبدلان | خوشا ذوق مستی ز صاجبدلان

خوش آن باعث شوق اسباب عشق | خوش آن فتنه انگیز در باب عشق | خوش آن بادهٔ آن مئی ناب عشق

خوش آن آتش شوق ارباب عشق | خوش آن لذت درد اصحاب عشق

شرابیکه باشم از و در خمار | شرابیکه بینم از و صد بهار | شراب لطیف و بس خوشگوار

شراب چو لعل روان بخش یار | شراب بصفا چو روی نگار

خوش آنکس که گردید سودای دوست | خوش آنکس که سر داد بر پای دوست | خوش آندل که خواهد تماشای دوست

خوش آندل که دارد تمنای دوست | خوش آنکس که در بند سودای اوست

اگر تو وفادار باشی صنم | ز تو آهوان هم نگردند رم | چو خواهی که مشهور گردی تو هم

دلا در وفا باش ثابت قدم | که بے سکه رائج نباشد درم

وفادار باشی گرای دلستان	شوی جمله مخلوق را جان جان	عدوی تو گردید چون دوستان
زراهِ وفا گر نه پیچی عنان	شوی دوست اندر دلِ دشمنان	
چو یابی وزارت مثال چمهر	نقاب وفا را بیفگن ز چهر	بخوبی نمودت چو حق رشک مهر
مکن بیوفائی چو دور سپهر	متاب از رخ دوستان روی مهر	
مکن هیچکس را بدی در قفا	چو آئینه میدار در دل صفا	سر بیوفائی مکن در جفا
منه پای بیرون ز کوی وفا	که از دوستان می نیرزد جفا	
وفا را بهارے بود مشتعل	اگر با وفائی گلی ورنه گِل	چو خواهی نگردی ز کس منفعل
مگردان ز کوی وفا روی دل	که در روی جانان نباشی خجل	
وفا خصلت حسن و خوشنماست	خلافِ وفا کردن از بدلی ناسزاست	مشو دور ای مه ز من کین جفاست
جدائی ز احباب کردن خطاست	بریدن ز یاران خلافِ وفاست	
نشد از وفا سیر کشتِ زنان	خلافِ وفادان بهشتِ زنان	وفا نیست در سر نوشتِ زنان
۳ بود بیوفائی سرشتِ زنان	میاموز کردار زشتِ زنان	
خدا داد این نعمت بیقیاس	ز دست و سر و پا و هوش و حواس	همین باید از شکر منعم لباس
کسی را اگر باشد دل حق شناس	نشاید که بندد زبانِ سپاس	
دلا خصلتِ شکر را خوی دار	بهر حال کن شکر حق را شعار	بدل عزه از شکر کردن میار
اگر شکر حق تا بروز شمار	گذاری نباشد یکے از هزار	
بکن شکر الله اے دوستدار	ز فعل و زبان و دل هوشیار	چه گویم زیاده ازین ای نگار
نفس جز بشکر خدا بر میار	که واجب بود شکر پروردگار	
دلا شکر مے کن که شاید ز شکر	خدا روی دولت نماید ز شکر	شود مال و ملک تو زاید ز شکر
ترا مال و نعمت فزاید ز شکر	ترا فتح اندر در آید ز شکر	
بود شکر چندان خجسته خصال	که زان نفع یابی تو در جمله حال	چه پرسی چها شکر دارد کمال

در بیان صبر

	زیادت کند شکر جاه و جلال	زیادت کند شکر مال و منال	
اگر شکر حق گوئی یابی ثواب	وگرنه ترا حق کند در عذاب	چو خواهی که دین تازه گردد ترا	
	ز شکر جهان آفرین سر متاب	که در باغ دین شکر او هست آب	
مسلمان شاکر بسی بهتر است	چو او مرد نیکو کجا دیگر است	باسلام چون شکر بس در خور است	
	ولی گفتن شکر اولی تر است	که اسلام را شکر او زیور است	
عوض شکر اولی ست در هر زبان	شود حاصلت مقصد دو جهان	بوصفش چه گویم ازین بس بیان	
	گر از شکر ایزد نه بندی زبان	بدست آوری دولت جاودان	
دلا خویش را ساز با صبر یار	بدل جز صبوری خیالی میار	باقلیم دولت شوی شهریار	
	ترا گر صبوری بود دستیار	بدست آوری دولت پایدار	
صبوری چه خوبست ای دلبران	بدارید بهر خدا دل بر آن	صبوری بود خوی دین سروران	
	صبوری بود کار پیغمبران	[illegible] ز سردی دین پروران	
صبوری دلا یاور آرزوست	بکن خوی او گر سر آرزوست	صبوری ترا رهبر آرزوست	
	صبوری کلید در آرزوست	گشاینده کشور آرزوست	
صبوری اگر خو کنی ای جوان	رسی زودتر بر مراد جهان	چه گویم بوصف صبوری بیان	
	صبوری گشاید در کام جان	که جز صابری نیست مفتاح آن	
نه تنها از و سود دنیا بود	بسی نفع حاصل بعقبی بود	دلا صبر مرضی مولا بود	
	صبوری بهر حال اولی بود	که در ضمن آن چند معنی بود	
دلا گر نه بی صبری یاری دهد	نه بدنامیت نامداری دهد	صبوری ترا اختیاری دهد	
	صبوری ترا کامگاری دهد	ز رنج و بلا رستگاری دهد	
دلا گر بلائی شود نازلت	بکن صبر تا حق دهد منزلت	چه گویم چه گردد ازین حاصلت	
	صبوری بر آرد مراد دلت	که از صابران حل شود مشکلت	

کسی صبر شایان نفرین بود	دلا صبر خوش وضع و آئین بود	اگر صابری به تو تحسین بود
صبوری کنی گر ترا دین بود	اگر تعجیل کار شیاطین بود	
اگر تو کنی راستی را شعار	خدا در دو عالم کند کامگار	نسبی یابی در خلق عزو وقار
دلا گر کنی راستی اختیار	شود دولتت همدم و بختیار	
میان را بنار راستیها مبند	اگر یابی بد وفرخ از آن صد گزند	کند صاحب هوش این را پسند
نپیچد سر از راستی هوشمند	که از راستی نام گردد بلند	
زنا راستی دور باش ای نگار	مکن خوی ناراستی زینهار	دلا راستی را بکن اختیار
دم از راستی گر زنی صبح دار	ز ناراستی جهل گیری کنار	
زنا راستی هر که را عار نیست	به راست بازان در آزنیست	چو ناراستی بد تر اطوار نیست
به از راستی در جهان کار نیست	که در گلبن راستی خار نیست	
بود مرد نا راست بس بیوقار	ندارد سخنهاے او اعتبار	دلا راست بازی بکن اختیار
مزن دم بجز راستی زینهار	که دارد فضیلت کزین بر بسیار	
اگر مومنی راست خوی دروغ	چو شمعی ست سوزان بی فروغ	اگر او شیر گوید بدانند دوغ
کسی را که گردد زبان دروغ	چراغ دلش را نباشد فروغ	
هر آنکس که کاذب بود ای نگار	سخنهای او را ندان اعتبار	ز عادل نیاید بجز صدق کار
ز کذاب گیرد خردمند عار	که او را نیارد کسی در شمار	
کنی گر تو ناراستی اختیار	نباشد ترا هیچ عز و وقار	بود در قیامت بسی شرمسار
کسی را که ناراستی گشت کار	بجا روز محشر شود رستگار	
بناراستی هر کرا هست سر	بود جای او در جهیم و سقر	مکن خوی ناراستی ای پسر
زنا راستی نیست کار بتر	کز و نام نیکو شود زیر و زبر	
دروغ ار نمائی دلا اختیار	رود اعتبار تو از روزگار	دروغ ست بسیار بد ای نگار

دروغ آدمی را کند شرمسار	دروغ آدمی را کند بیوقار		
ز دی هوش هرگز نباید دروغ	گر قدر سخن میسر باید دروغ		ولا هیچ گاهت نباید دروغ
بر و شرمساری نماید دروغ	بکاذب در گم کشاید دروغ		
مگو کذب با هیچکس ای نگار	بجز صدق دیگر مکن هیچ کار		چو گردی تو در خلق از کذب خوار
دروغ ای برادر مگو زینهار	که کاذب بود خوار و بی اعتبار		
بغفلت مکن در جهان هیچ کار	سنه بسر خویش از جرم بار		بیندیش از گردش روزگار
نگه کن بر این گنبد زرنگار	که سقفش بود بی ستون استوار		
دلا قدرت آفرینده بین	یکی مرده بین و دگر زنده بین		بسوی مه و مهر تابنده بین
سراپرده چرخ گردنده بین	در و شمعهای فروزنده بین		
یکی سر برهنه ندارد کلاه	بپوشد یکی خلعت هر بگاه		یکی اهل فقر و یکی اهل جاه
یکی پاسبان و یکی پادشاه	یکی دادخواه و یکی تاج خواه		
یکی سرنگون و یکی سر بلند	یکی بی نصیب و یکی ارجمند		یکی را دهند و یکی را زنند
یکی شادمان و یکی دردمند	یکی کامران و یکی مستمند		
یکی غرق در شوق ملک و دیار	یکی هست مشغول در کشتکار		یکی شاد وقت و یکی حال زار
یکی تاجدار و یکی باجدار	یکی سرفراز و یکی خاکسار		
بهمین حال عالم تو ای عقل پیر	یکی شد امیر و یکی شد فقیر		به نیرنگی دور چرخ اثیر
یکی در پلاس و یکی در حریر	یکی بر حصیر و یکی بر سریر		
یکی هست غمگین بلبل و نهار	یکی شاد کام است از روزگار		یکی شد گدا و یکی شهریار
یکی بینوا و یکی مالدار	یکی نامراد و یکی کامگار		
یکی ز امل هست بر لب تنا	یکی در دعا رب ارزقنا		نه این را کنم بد نه آنرا ثنا
یکی در غنا و یکی در عنا	یکی در بقا و یکی در فنا		

یکے هست از بهر روزی دوان   یکے هست از مال و زر شادمان   یکے جان بلب بسکی نیمجان

یکے تندرست و یکے ناتوان   یکے سال خورد و یکے نوجوان

یکے گشت گمراه دلربا   یکے گشت هادی راه خدا   یکے مقتدی و یکے مقتدا

یکے در صواب و یکے در خطا   یکے در دعا و یکے در دغا

یکے راست گنج زر و نقره سیم   یکے را دل از رنج زر شد دو نیم   یکے ایمن است و یکے را است بیم

یکے در گلستان راحت مقیم   یکے با غم و رنج و محنت ندیم

یکے را انیس است بنت العنب   یکے هست با نازنین لب بلب   یکے را شب و روز رنج و تعب

یکے را فروزنده شمع طرب   یکے را بود روز روشن چو شب

یکے را بغم مهر و ماه و سال   یکے را بعیش و خوشی اشتغال   یکے بهر خالست سرگشته حال

یکے را بدن رفته زاندازه مال   یکے در غم نان و خرج عیال

یکے را بود از معاصی حذر   یکے میکند جرمها بے خطر   یکے جز بدی ها ندارد دگر

یکے بسته از بهر طاعت کمر   یکے در گنه برده عمر بسر

یکے راست دولت برون از حساب   یکے هست محتاج یک نان و آب   یکے هست بختاور و یک خراب

یکے در تنعم یکے در عذاب   یکے در مشقت یکے کامیاب

یکے چون گدا میدود کو بکو   یکے چون صبا میرود چار سو   یکے خوبرو و یکے زشت رو

یکے نیک خلق و یکے تندخو   یکے بردبار و یکے جنگجو

یکے هست با بلبلان هم صفیر   یکے راست زاغ و زغن دستگیر   یکے گشت از فلاکت فقیر

یکے در جهان جلالت امیر   یکے در کمند حوادث اسیر

یکے حسرت لاله و نسترن   یکے نصرت خار و ننگ چمن   چو بلبل یکے از خوشی در سخن

یکے چون گل از خرمی خنده زن   یکے را دل آزرده خاطر حزن

یکے در فراق صنم بیقرار   یکے با بتے مهوشی همکنار   یکے عاقل و قابل و دستکار

یکی عالم و عقل و هوشیار | یکی جاهل و مدبر و شرمسار
یکی را بود بر بلندی نشست | یکی هست از جمله پائین پست | یکی را چو بینی نگوئے بدست
یکی را شب و روز مصحف بدست | یکی خفته در کنج میخانه مست
یکی را چو منصور شد دار دار | یکی از گناهان شده بار بار | بدل یاد این راز و اسرار دار
یکی بر ور شرع مسمار دار | یکی در ره کفر زنار دار
یکی وارد از جمله عالم و داد | یکی را بنا شد بکس اتحاد | یکی بد نژاد و یکی بد نهاد
یکی نیک کردار نیک اعتقاد | یکی غرق در بحر فسق و فساد
یکی گشت مغلوب خورد و کلان | یکی غالب آمد به پیر و جوان | یکی سخت تر ضعف بس ناتوان
یکی غازی و چابک و پهلوان | یکی بزدل و سست ترسنده جان
دلا آنچه گفتم ز تو یاد دار | کزین عاقبت خواهد آمد بکار | خدارا مکن بر جهان اعتبار
ازین پس مکن تکیه بر روزگار | که ناگه ز جانت بر آرد دمار
چرا خوف میداری از دیو و دد | مکن از پئے دفع آنها سدد | بخوان حکمت حق رستم ز دو
مکن تکیه بر لشکر بے عدد | که شاید ز نصرت خدائی مدد
چو خواهی که داد بزرگان دہی | دلا پند نیکو بخوردان دہی | شہانرا همین پند شایان دہی
مکن تکیه بر ملک و فرماندہی | که ناگه چو فرمان رسد جاں دہی
بدل کوچ فرما ز شهر عدم | بجان خیمه زن سوی ملک قدم | به تعمیر عالم مزن دمبدم
مکن تکیه بر ملک جاه و حشم | که پیش از تو بوده است و بعد از تو هم
بسا صاحب دولت و اقتدار | بسا لائق عزت و اعتبار | بسا دلربا و بسا غمگسار
بسا نامدار و بسا کامگار | بسا سرو قد و بسا گلعذار
بسا رشک گل عارض گلرخان | بسا حسرت سرو بالا قدان | بسا رائی و رایان و شاه شهان
بسا پادشاهان سلطان نشان | بسا پهلوانان کشورستان

بسا لاله زار و گل نسترن　　بسا غنچهٔ بی دهان کم سخن　　بسا پهلوانان رویین بدن
بسا تند گردان لشکر شکن　　بسا شیر مردان شمشیر زن

بسا در حق خود دعا خواسته　　بسا همچو مهتاب ناکاسته　　بسا از همه خوبی پیراسته
بسا خوبرویان نوخاسته　　بسا نوعروسان آراسته

بسا پاک از زشتی و فعل بد　　بسا برگزیده جناب احد　　بسا آنکه وصفش برون شد ز حد
بسا ماه رویان شمشاد قد　　بسا نازنینان خورشید خد

بسا شهرهٔ آسمان تا سماک　　بسا آنکه گردید خلقی هلاک　　بسا نوری اجسام ارواح پاک
که کردند پیراهن عمر چاک　　کشیدند سر در گریبان خاک

ز دنیا برفتند سوی معاد　　بحق کارشان بعد ازین اوفتاد　　کنون هیچکس را نیاید بیاد
چنان خرمن عمرشان شد بباد　　که هرگز کسی را نشانی نداد

سر خود عبث می کشی بر سما　　اگر روزی نیفتی بتحت الثری　　منه دل برین عالم بیوفا
منه دل برین کاخ خرم هوا　　که می بارد از آسمانش بلا

مکن ما و تو مدان این و آن　　مگو اینچنین و مگو آن چنان　　منه دل برین ارض و این آسمان
منه دل برین منزل جانستان　　که وردی نه بینی دل شادمان

چرا می نمائی تو این کر و فر　　نئی واقف از دور عالم مگر　　مکن یاد حق حال عالم نگر
ثباتی ندارد جهان ای پسر　　بغفلت مبر عمر در وی بسر

دلا بهر دنیا مخور پیچ و تاب　　مکن دور خود را ز راه صواب　　شهید آخر این پند گیر از تراب
منه دل برین کهنه دیر خراب　　که خالی نباشد ز رنج و عذاب

بیاد آر این پند من بار بار　　مشو غافل از گردش روزگار　　زمانه ندارد قرار ای نگار
منه دل برین دیر ناپایدار　　ز سعدی همین یک سخن یادگار

قطعات تاریخی

از حضرت الحضرات مولانا و مرشدنا شاه تراب علی قلندر قدس سرهٗ

تاریخ مسجد خانقاه شریفه

بنا شد چون این مسجد خوشنما — دل حق پرستان ز ذوقش شگفت
تراب از بنایش بسے خوش شده — عبادت گہ خلق تاریخ گفت
١٢٣٢ھ

دیگر

بخشد خدا به لعل محمد ز فضل خویش — اجر نماز و روزهٔ وهم حج وهم زکوٰة
بعد از بناء روضه چو این سجده گاه ساخت — سالش تراب گفت لقد قامت الصلوٰة
١٢٣٢ھ

قطعهٔ تاریخ روضهٔ شریفه حضرت شاه محمد کاظم قلندر قدس سره العزیز

خدا به لعل محمد جزائے خیر دهد — ز سعی او چو بنا گشت روضهٔ پیرش
تراب خوش شد و از بهر یادگاری ده — بگفت گنبد پرنور سال تعمیرش

تاریخ وفات مرشدنا حضرت شاه محمد کاظم قلندر قدس سره العزیز

شاه کاظم قدوهٔ اهل صفا — صاحب سر و امام عارفان
چون ز دنیا رفت و واصل شد بحق — از فراقش ماتم شد لامکان
شد بفکر سال تاریخش تراب — از برائے یادگاری جهان
هاتف غیب از سر افسوس گفت — حیف رحلت کرد آن قطب زمان
١٢٢١ھ

دیگر

شاہ کاظم کہ مرشدش از غیب	صاحب سِرّ و عارف حق خواند
چون بہ یک حملہ پاک مردان وار	دامن جان ز گرد جسم فشاند
شد جہان تیرہ بر محبانش	ماتمش خلق را بخاک نشاند
از حیات و وفات او روزے	دوستے بر زبان سخن مے راند
بے سر اختلاف گفتم از و	شصت و سہ سال حی و قائم ماند
	۱۲۲۱ھ

تاریخ حریم روضہ شریفہ حضرت شاہ محمد کاظم قلندر قدس سرہ العزیز

وہ چہ خوش رقبہ بنا کرد مسیح الدین خان	گشت زین رقبہ زہے شان عظیم مرقد
فکر تاریخش بنایش چو بدل کرد تراب	بے سرِ چند خرد گفت حریم روضہ
	۱۲۶۶ھ

تاریخ انتقال نبی یاور خان صاحب مغفور ساکن و رئیس کاکوری

زین جہان رفت چون نبی یاور	شورشِ ماتم و مصیبت شد
بہر سالِ وفات آن مرحوم	دل غمگین من بفکرت شد
ملہم غیب گفت بے سر چند	صدر اعلےٰ میان جنت شد
	۱۲۶۰ھ

دیگر

رحل محمد نبی یاور خان

۱۲۶۰ھ

تاریخ تعمیر کوٹھی مولوی محمد متقی صاحب ساکن و رئیس کاکوری

محمد متقی کوٹھی بنا کرد	درون باغ بس دلچسپ و نیکو
مکانش دلکشا صحنش فرح بخش	در و دیوار آن خوشرنگ و دلجو

چنان نقش و نگارش خوش نمایم | کہ بر رخ خال و خط و زلف و ابرو
عجب انداز و پرواز بست مو شو | کہ گلزارش محیط آمد ز ہر سو
کسے گر ساعتے آنجا نشنید | شود تازہ و دماغ او ز خوشبو
ز بامش وسعت صحرا نمودار | بلند آمد چو مضمون سخنگو
بیا از چشم خود بین آنچہ گفتم | تفاوت نیست در اصلش سر مو
عطار خلعت و انعام باید | پئے دار و غہ و معمار نیکو
چو تاریخ کمالش فکر کردم | ز روئے ہاتف آمد قصر خسرو
۱۲۱۱ھ

تاریخ مسجد بنا کردہ محمد یعقوب خانصاحب ساکن ملیح آباد

چو در راہ سندیلہ یعقوب خان | بنا کرد این مسجد گاہ شریف
تراب از سر و صف تاریخ گفت | زہے مسجد خوش نما و لطیف
۱۲۹۱ھ

تقاریظ و تواریخ طبع سابقہ

تقریظ ریختہ کلک عقیدت طراز محمد محی الدین خان مرحوم ساکن قصبہ کاکوری متخلص وفا

بسم اللہ الرحمن الرحیم

حبذا کلام معجز نظامیکہ ناطقہ سنجان بزم سخنوری را از سواد نطقش سرمۂ اعتراف در گلو ست و طاقت سحبان در جنب گفتارش لب فروبستہ دم در دود گفتگو + مردہ ولان سخن را از

فیض مضامینش در تن جان فے و عیسیٰ نفسان بالغ فن را از اکتساب معانی رنگینش تازہ روانے سبحان اللہ چمنی است پُر از گلہاے رنگارنگ + ونگارخانہ ایست روکش نگارخانہ ارژنگ + عیسیٰ نفسیست کہ روح معانی در قالب الفاظ دمیدہ یا نسیم گلشنی است کہ از گوشہ چمنستان بلاغت وزیدہ ؛ وسواد نقاطش مردمک دیدۂ ادراک وبیاض صفحاتش روکش صفحۂ افلاک + صحن گلشنی است از سبزۂ معانی بیگانہ عاری وگوشہ دامنی است عرایس مضامین را مصروف پردہ داری ؛ ہر مصرعہ اش غنچہ بہار جاودانی ست . کہ در چمنستان بلاغت شگفتہ + یا شعلۂ شمع معانی ست کہ زیر دامن الفاظ نہفتہ + نے نے بر جویبار سطورش سرویست نو خاستہ ؛ یا قامت رعنائیست بلباس فصاحت آراستہ + ہمانا بستانش مضامین دل بستہ ابروی اشارتے ست یا بر یکتائی ذات طبع سخن آفرین انگشت شہادتے + معنی رنگینش غازہ طراز عارض رنگین بیانی است . ولفظ دلنشینش آئینہ دار چہرۂ معانی . نظم رنگینی ست کہ معجزہ پردازی کلام بلاغت نظام اِنَّ مِنَ الشِّعرِ لَحِکمَۃٌ بر راستی مضمونش گواہی ست صادق + وبیان آفرینی اِنَّ مِنَ البَیَانِ لَسِحرًا بر سحر حلالش زبان ذوست ناطق . معانی پر نورش کہ از چہرۂ الفاظ متجلی ست معنی حُورٌ مَقصُورَاتٌ فِی الخِیَامِ را ترجمانی وبیاض بین سطورش جَنّٰتٍ تَجرِی مِن تَحتِہَا الاَنہٰرُ را شرح وبیانی .

نظم

بارک اللہ چہ دفتر رنگین
یافت امروز صورت تدوین

از کلام شہ خجستہ خصال
دامن صفحہ گشت مالا مال

یعنی آن شاہ کشور عرفان
شبلی عہد بایزید زمان

پاے افراز منزل توحید
گام فرساے پایگاہ جنید

مطرح پر تو خفی وجلی
نوریزدان شہ **تراب علی**

داشت دیوانش گرچہ مایہ جمع
لیک انسان کہ زیر دامن شمع

گل اوراق او پریشان بود / صفت بوی غنچه پنهان بود
داشت یکچند ازین پریشانی / از لباس رواج عریانی
لیکه دُرّی ز سلک گوهر او / خلف جانشین اکبر او
آنکه در خلق از بس اکرامش / **مولوی اکبر** آمده نامش
باعث طبع این کلام آمد / سبب نفع خاص و عام آمد
آستین بر رواج او برچید / بر سخندان دکان گوهر چید
شد ز جهد شش بمطبعی مطبوع / کان چو اصل آمدست جمله فروع
مطبعی آنکه نیست ثانی او / کز **علی بخش خان**ست بانی او
وان دگر بانی که شد بعلم / لفظ **معشوق با علی** منضم
بسکه یک قالب اند این دو وجود / گشت وحدت درین دو بی مشهود
زان هنرها که شد درینجا جمع / این بود نور مطبع وآن شمع
چون نه لاف اند رواج سخن / مطبع شان ست فرق تاج سخن
خود هنرپیشه و هنرسنج است / هر یکی صیرفی این گنج ست
چون نه او رتبه هنر داند / جوهری قیمت گهر داند
مطبع شان که حکم افسر داشت / احتیاجی بهچو گوهر داشت
یافت چون زیب ازین دو شهوار / زده لاف فروغ در امصار
چند ازین کلام فیض انجام / کشور طبع یافت تازه نظام
صفحه زین نظم لاله زار آمد / گلشن طبع را بهار آمد
آمد از نقش کلک صنع ایجاد / روکش نقش مانی و بهزاد
صفحه اش رشک عارض خوبان / سطر او دام زلف محبوبان
حرف حرفش که دفتر عرفان است / نقش الواح سینه پاکان است

لفظ و چشم مردم ہشیار ... مردم دیدهٔ اولوالابصار
صفحه‌اش عارض و نقاطش خال ... یا سپندی بدفع عین کمال
گلستانیست از ریاض بهشت ... هر گل تازه‌اش بهار سرشت
لفظ اینجاست جسم و معنی جان ... یا که بوئے درون گل پنهان

الحق پاک نظرے باید که بر چہرۂ ابکار افکار این خلوتیان عشرت کده معانی دیدۂ شوق کشاید - تا دامن کمالاتش از آلودگی تہمت نقصان پاک نماید گلهای این چمن ہمیشه بهار وقف دامن نگاه نظارگیانی ست - که بر چہرہ عصمتیان این حرم کده معانی دیدۂ عیب بین بکشاید و تماشای این قصر دلفریب مر نگاه دیده ورانی ہست که در حریم بارگاهش دامن اعتقاد چیده بپائے مردی انصاف در آیند: الٰہی اوراق این بہاریے زوال از دست برد صرصر حوادث مصئون و حسن خداداد این شاہد سراپا جمال از گزند عین الکمال حسد [illegible] محفوظ و مامون باد - بحرمة النبی و آله الامجاد - فقط

وله

از نیزه بازیش بسر عرصهٔ ہنر ... زیر نگین کلک تو باشد سواد طبع
۱۲۸۲ھ ... ۱۲۸۲ھ
تا سکه زر نی بدیار ہنروران ... نقش مربع بر زده بر مراد طبع
۱۲۸۲ھ ... ۱۲۸۲ھ

وله ایضاً

از گوہر معانی کافشاند خامهٔ تو ... مرهون فیض آمد تنها طالب طبع
سمت ۱۹۱۲ ... ۱۸۶۵ع
یکسر زجان تهی بود این کلام رنگین ... کلکت فگنده با بحر روحی بقالب طبع
فصلی ۱۲۸۲ ... ۱۲۸۲ھ

همانا یکے از تصرفات روحانی جناب حضرت تراب علی شاه صاحب قدس سره حصول مادہ ہائے تاریخ بسنین مختلفه ازین اشعار و فقرات تراویدۂ کلک اعتقاد سلک محمد تقی الدین ذوق ست که از ہر مصرع ؛ ہر فقره تاریخہائے چہارگانه بصنعت لزوم از سر فقرات بر مے آیند و اگر حروف اوائل و اواخر فقرات جمع نموده حساب برگیرند - دوازده

ماده هجری بهم میرسند یکصد و بیست چهار تاریخ ازین نظم و نثر بحصول مے انجامند

چند بار حسرت آب از دیدهٔ ریزان ما ۱۲۶۵ھ	آه عمرے شد که سیل اشک شد این دامان ما ۱۲۶۵ھ
کرده وا اینک بدلها بار راه کعبهٔ غم ۱۹۱۵ سمت	رخنه کاین جور سپهر افگند در ایمان ما ۱۹۱۵ سمت
دلخوش آن عهدی که ساز و برگ جز عشقی نبود ۱۸۵۸ع	شد مبدل با غم الحق خرمی سامان ما ۱۸۵۸ع
از دل نومید وه یارب وای حزن و وق ۱۲۶۶ فصلی	صبر او باشد علاج درد بیدرمان ما ۱۲۶۶ فصلی

پیداست که جام فلک در بزم زمانیان لبریز بادهٔ بیوفائیست + و دوره طرازی پیمانهٔ روزگار

۱۹۱۵ سمت

از درد بادهٔ ناکامی آمادهٔ هوش ربائی + بزم شاهانه اش سینه دردنصیبان مصیبت اندوز

۱۸۵۸ع ۱۹۱۵ سمت

و سرود مطربانه اش نوای نوحه ماتمیان جگرسوز + آب دیدهٔ طوفانیان موج آلام جدول

۱۸۵۸ع

خیابان بهار او + و آه بلب رسیدهٔ دل آزردگان گزند ایام سرو جویبار او + گلبانگ عنادلش

۱۲۶۵ھ ۱۲۶۵ھ

ناله انگیزی دلهای شیون انگیز + و گل بهار امیدش گلکاری دیده‌های سنبل بیند + سپیدهٔ

۱۲۶۶ فصلی ۱۲۶۶ ف

صبحش یکشاکش انفاس کفن نومیدی زیب دوش + و سیاهی شامش - بکمال تیرگی اندوه سیه پوشی

۱۹۱۵ سمت

پنبهٔ جراحات دلها پرتو ناپیداوست - و سینه افروزی داغ ناکامی کوکب افق امید او - روزگار

۱۸۵۸ع ۱۸۵۸ع

از تاب اندوه صاعقه بیز - شبش از دیدهٔ انجم اشک ریز - دورهٔ ایامش و لیالیش از دل آلام

۱۲۶۵ھ ۱۲۶۶ فصلی

پژوهان آمادهٔ محور جنبانی - و از اسطرلاب دیدهٔ انجم فشان اوج پیمائی کواکب حیرانی نفس

۱۲۶۶ فصلی

سرد اندوهگیان از حدیقهٔ تمنایش نسیم بهاری - و سینهٔ مجروح والان آلام نصیبانش از چمنستان

۱۹۱۵ سمت

هوالیش لاله زاری + سبزهٔ گلشن امیدش را از آبیاری سیل دیده نشو و نمائی + و چهرهٔ بهار

۱۸۵۸ع

جاویدش را از رنگ پریدهٔ ناکامان گلگونهٔ بقائی + نشاط ایامش که چون بادام چهره و پهلوی

۱۲۶۵ھ ۱۸۵۸ع

اندوه آرمیده + از کشاکش جفای ناکامی هیچگاه روی بالیدگی ندیده - لیالیش [illegible]

۱۲۶۵ھ

تاریکی پسند - و نهارش بطلوع کوکب صبح نومیدی آرزومند - رباعی

۱۲۶۶ ف ۱۲۶۶ ف

پیداست هرآنکه دهر خونریز آمد ۱۹۱۵ سمت	از کین بشکر که تیغ آمیز آمد ۱۸۵۸ع
دائم زشب سیه بدل مشک فشان ۱۲۶۶ فصلی	وز روز بزخم دل نمک ریز آمد ۱۲۶۵ھ

از ینجاست که ظهور سانحهٔ جانسوز + و وقوع حادثهٔ مصیبت توامان ملال اندوز + یعنی
ارتحال مهر تابندهٔ گردون کمال + ماه درخشندهٔ سمای عزت و جلال + ساقی میکدهٔ عرفان
و حقیقت + بادهٔ مست جام طریقت + زبدهٔ مشایخان حقایق آگاه + آسمان پایگاه جناب
تراب علی شاه + که مدام طایر روحش با زمزمه سرایان حدایق جنان همصفیر و برفراز
شاخ سدره هواگیر باد + از شعبده انگیزی گردون جفاکار مشهود نیست + بل همه از نیرنگ بازی‌های
زمانه غدار نمودی + گردیکه از دامن جفاے ادمرگ بسوی فلک کشیده + اینک به بلندی دامن
جلال مسیحان ملاء اعلی رسیده + ابواب جفایش گرچه دمادم بر روی جهانیان باز است
ومنادیش بصدای هل من مزید بلند آوازه + ولیکن باکی نیست + که همانا چمن آرای الطاف
هوای بهاریست + که سبب آب و رنگ گلستان حدوث تواند بود + وابشار نسیم
انفاس بر صحن گلزاریست + که حجاب دلبستگی از چهرهٔ ازهار را تا آل تواند کشود + تا عندلیبان
چمن بصداے درو زمزمه آرای آمد بهار + و دیدهٔ سحاب با میهٔ قدوم فصل گلها آب پاش گر
صحن گلزار + بادی بعطاے منصب صفای صحن چمن سرفراز + تا گوشهٔ دامان گلها از گرد ملال
نیالاید + و قمریان چمن از نوحه سیاتک دوربانش بلند آواز + که از برهمی هجوم باد اندوه
راهی برآمد گلها کشاید + گریه سخت را هوای شگفتگی چمن در سر + و بلبل ناکام را دریای چمن
امید در نظر + برگ ریزی خزان ایام درپی هوای است + که گل کامجوی بدامن خاک نشینان چمن
افشاند + واز جاروفتگی فلک بگوی تمنای است + که عابد شمس و قمر را بسجادهٔ لیل و نهار بنشاند
تشنگان بادیهٔ امید را دیدهٔ طلب حباب ساحل + و نامیه انبساط جاوید را هوای تبدیل
انتحلل در دل + یعنی چون بعد وفات جناب مبرور + دکدا فروزی آن شمع فانوس نور
ختام سجادگی را احتیاج به نگین + و مکان عالی بنیاد جانشینی را حاجت به مکین است
بنابران بفرمان نقش نگارندهٔ صحف کن فکان + بحکم قضا توام طرازندهٔ الواح امکان
اطبین سمای استقامت + معنی فهم کلام موفوق الکرامت + سرجوش میکدهٔ حقیقت + صبوحی

بنای طریقت شمع خلوت گاه وآگهی عرفان - نور بهای دیدهٔ قبول یزدان مطلع ما نطلب
دیدهٔ وراک رموز دانی وآگاهی (سمت ۱۹۱۵) مطرح انوار فیوضات الٰهی + محققین علوم خفی وجلی (سمت ۱۹۱۵) جناب
مولانا حیدر علی و مولوی نقی علی + زیب ایوان خلافت پناهی (۱۲۶۵ھ) - وتزئین افزای
وسادهٔ شاهی گرویدند (۱۲۶۶ف) - الحق که ازین دو وجود با جود با زآئین سجادگی نوی (۱۲۶۵) پذیرفت تا
واز آبیاری سحاب (سمت ۱۹۱۵) الطاف گلهای آمالی وآمال در صحن دلها شگفته (۱۲۶۶ف) + تاک جانشینی را ما
کلاه کامیابی بسر (۱۸۵۸ع) + و وجود سجادگی را تشریف قبول در بر (سمت ۱۹۱۵) - باده پیمایان بزم انبساط جاما
جام شادمانی بر کف + و گوهر طلبان سواحل مدعا را آب سامعه کاجوی دامن صدف (۱۸۵۸ع) - زمزمه
سنجان بزم ادب (۱۲۶۵ھ) بسرود این ابیات دلچسپ بلند آواز + و مژده سرایان محفل طرب با نوای
این مبارک باد دمساز - (۱۲۶۶ف)

غزل

باقلیم حقیقت زیب ده شاه چنین باید (۱۲۶۵ھ) — باوج استقامت ره بین ماهی چنین باید (۱۲۶۵ھ)

ز رمز علم و دین با هر بیا و حال نهان ماهر (۱۲۶۶ف) — حقیقت فهم باطن بین دل آگاهی چنین باید (۱۲۶۶ف)

ز نور حق دلش تابان بود شمع ره یزدان (۱۸۵۸ع) — برای شب روانش مشعل راه چنین باید (۱۸۵۸ع)

زکام دل بخوان حرفی از ارقام تمنی ها (سمت ۱۹۱۵) — که ز الواح ارادت نقش دلخواهی چنین باید (سمت ۱۹۱۵)

بحمد الله دهان آرزو هم شهد آمود است (۱۲۶۵ بنگله) — که نوشش اکنون [illegible] عیش جانگاهی چنین باید (۱۲۶۵ بنگله)

بیا ذوقا بالم جبهه بر لوح ادب اینجا (۱۲۶۶ ولایتی) — ببینی آنچنان هم خاک درگاه چنین باید (۱۲۶۶ ولایتی)

دعائیه

الٰهی تا عابد مهر و ماه سجده گزار مصلای آسمانیست + آستانه جاه وجلالش دائما سجده گاه
خاص و عام (۱۸۵۸ع) - و مادامیکه انامل ایام ولیالی دانه چینان سبحه سلیمانی (سمت ۱۹۱۵) ست + وجود با جود
کمالش مدام (۱۲۶۵ھ) چون ایام سبحه پیشوای طایفه انام باد - فقط (۱۲۶۶ف)

تاریخ دیگر

چون در گل او بوئے بقائیت نشاید — گلچین بهار چمنستان فنا شد

پیداست که جز رنگ زیان سود ندارد | سرسبز دلی که همه مانند حنا شد
آوازهٔ خندیدن او کوس رحیل است | هر غنچهٔ سربسته درین باغ که وا شد
وان گل که ز راهِ دو دش عیش برافشاند | دامان تماشش پر از خار جفا شد
هر بوالهوسی کز پی گلگشت در آمد | از دل نفسی بر زد و همراه صبا شد
گریان بچمن می‌گذرد ابر بهاری | گر برق بدندان هوس خنده نما شد
در دهر ببین پهلوی هم راحت و اندوه | چون قشقهٔ مهتاب که توام به صبا شد
زینت بهم شادی و غم دامن خورشید | از گرد کسوف آنچه آلوده چرا شد
زینجاست که از گردش ایام و لیالی | ماه آمد و مهری افق آرای فنا شد
روز نو عید آمد بنهفت شب قدر | افروخت سحر شمع بفانوس خفا شد
گردون زده در نیل و شفق جامه بشتاب | شد دست قد تیر و فلک پشت دوتا شد
هیهات که آن شیخ زمان قدوهٔ دوران | دامن ز جهان چید و سوی دار فنا شد
بر حکم قضا داد زمام از کف هستی | سر قافلهٔ منزل تسلیم و رضا شد
زین غم بسرم آه مپرس آنچه که بگذشت | با جان غمینم نتوان گفت چها شد
سیلاب تنور آمده هر قطرهٔ چشم | هر دیدهٔ ما سیدهٔ طوفان بلا شد
گرچه ز غم رحلت خورشید کمالات | پیدا بفلک در نظرم تنگ فضا شد
لیکن افق افروزی آن مهر ارم تاب | از بهر تو خود بینهٔ داغ دل ما شد
یعنی پس این واقعه اخلاف کرامش | چون مهر و قمر زیب ده اوج علا شد
افروخت به بیت الشرف آن نیر اکبر | وان نیر اصغر بره‌اش شمع هدی شد
این مهر طریقت شد و آن مرکز ارشاد | این سالک راه آمد و آن راهنما شد
از تاب صفا بخش دل این مه و خورشید | الحق که جهان مطلع انوار صفا شد
ای دل بسکون باش که در جام جهان بین | دور لیست نمودار گر چرخ دغا شد

حقا بسرم سایهٔ الطاف ہمانست — چتر آمده خورشید اگر بال ہما شد
بشکست اگر بال امیدم رم صیدے — صیدے دگر اینک ہدف تیر دعا شد
ساغر بچمن نیست اگر دور بہارست — گل عطر فروش ست اگر باد صبا شد
گرمه بسحاب ست تجلیش عیان ست — تابان ست افق مهر اگر گوشه گرا شد
مصداق مقال آمده این مصرع تاریخ — رو مهر بپوشید و مه جلوه نما شد

۱۲۷۵ھ

قطعهٔ تاریخ از منشی مولوی ہادے علی صاحب مرحوم

محمل بسفر بست از دنیا مولانا شاہ تراب علی — بگزیده جدائی وای دلا مولانا شاہ تراب علی ۱۲۷۵ھ
مقبول خدا و نبی ز ازل مطلوب جہان نے جہان افضل — حب ابدال ولی اجل مولانا شاہ تراب علی ۱۲۷۵ھ
پامال غمش غایب شاهد زین ماتم بر لب ہر زاہد — آه ای زاہد آه اے عابد مولانا شاہ تراب علی ۱۲۷۵ھ
ای واقف رمز حق آگاہی نوری از انوار الٰہی — ماه اوج مجد و جاہی مولانا شاہ تراب علی ۱۲۷۵ھ
روحش چو گزشت از چرخ کہن عنوان عیان شد گرم سخن — زو وای و جای آباد دکن مولانا شاہ تراب علی ۱۲۷۵ھ

وله ایضاً تاریخ خلافت

عازم خلد برین گردید مولانا تراب — آنکه از آبا مسلسل یافت ارث انبیا
مهر و ماه ابتدا بگذاشته دو نور عین — کز فروغ رهبری بخشنده عالم را ضیا
اکبر شان حضرت حیدر علی والا مقام — زینت بزم طریقت یادگار اصفیا
التفاتش ناقصان را می کند کامل عیار — خاک را نیم نگاہش مے نماید کیمیا
نیر اصغر که شد از نور علم و معرفت — کوکب اوج ہدایت رہنمائے اذکیا
ابلغ از تصریح باشد پیش ہر باریک بین — در کنایت نام پاک آن اجل الاتقیا
آدمیت از ادب آموزیش حاصل شود — رو بدید از فیضش بخاک شو ہم مردم گیا

جانشین اینک جناب سابق الاوصاف شد — بندهٔ اخلاص او گردید عالم بے ریا
یافت فالک بارگاهش رتبهٔ جذب القلوب — نقش تسخیر است بیشک نقش های بوریا
بهر تاریخ خلافت بود بر زانو سرم — ملهمی فرمود در فکرت چه باشی نادیا
بشنو از من مصرع برجسته و فارغ نشین — گرد جا این ولی بر صدر تاج اولیا

۱۲۷۵ ھ

قطعهٔ تاریخ خرقه پوشی از مولوی محمد محسن صاحب ساکن قصبهٔ کاکوری

چون آن ده قبلهٔ اهل دین حیدر علی و تقی علی — گردند در بر خویشتن تشریف فقر بے ریا
در چشم حیرت جلوه گر شد بس تجلی از دو شمع — [illegible] ذات شان دو ولی بارنگ و صد [illegible]
پس شریعت را دو رخ زد در طریقت را دو دید — نقد حقیقت را دو قاف اسرار عشق [illegible]
اظهار حق را هر دو لب های هدایت را دو چشم — [illegible] بیان دو [illegible] نام یقین را هر دو یا
[illegible] اشتیت بگذار [illegible] — [illegible] تاریخ [illegible] بگو پوشید خرقه [illegible]

۱۲۷۵ ھ

قطعهٔ تاریخ از نتائج طبع عالی مولوی هادی علی خوشنویس

چون گذشت از دار فانی مرشد کامل که او — [illegible] کار اولین بُد در زمان آخرین
زد هادی فکر تاریخ وفاتش ناگهان — آمد این آواز در گوش از کراماً کاتبین
یکهزار و دو صد و هفتاد و پنج از سال هجر — در شب یکشنبه پنجم از جمادی اولین

۱۲۷۵ ھ

قطعهٔ تاریخ از مولوی ریاست علی قطبی متخلص

اجناب قبله و کعبه و پیر و مرشد من — ز اولیای جهان در کمال فایق شد
تراب شاه بود نام نامیش بجهان — ز دستگیری خود هادی خلایق شد
رسید چون به نود و هفت سال عمر شریف — دلش بوصلت معشوق غیب شایق شد

به پنجم آه ز شهر جمادی الاولی	زبانش از شب یوم الاحد چو شایق شد
ازین سرای سپنجی ببست رخت سفر	حضور شاهد خود عارف حقایق شد
سیاه پوش دو عالم از ماتمش گردید	کسے نه بود که این غم بر دلش لاحق شد
بفکر رفتم و در اندیشه سر فرو بردم	همین که طبع به بحر طلب مغرق شد
بگفت هاتف غیبی ز قطبی دلریش	میان هفت نود سال واصل حق شد
	۱۲۷۵ھ

تاریخ طبع ثانی

قطعه تاریخ از نتیجه فکر رسا جناب محمد نور الدین احمد صاحب علوی کاکوروی متخلص به کیفی

طبع گردید باز در یک جلد	این کلام جناب شاه تراب
سال تاریخ طبع طرز جدید	گفت کیفی که کتاب شاه تراب

خاتمة الطبع

الحمد و المنة که مجموعه فضل و بلاغت و دفتر فیض و فصاحت یعنی کلام نظام فیض بخش هر خاص و عام هادی راه شریعت عالم طریق حقیقت حضرت مرشد جناب شاه تراب علی صاحب قلندر قدس سره العزیز از توجه عارف بالله خلف و خلیفه اکبر حضرت مولانا مولوی محمد حبیب حیدر شاه صاحب قلندر بکمال عجلت در ریاست رامپور مطبع سرکاری از اهتمام عالیجناب معلی القاب مولوی محمد وسیم الدین صاحب علوی کاکوری در سنه ۱۳۳۲ھ از حلیه طبع آراسته و پیراسته گردید